

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • EYLÜL 1989 • YIL : 26 • SAYI : 9 • 2000 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat

Dr. Öztin Akgüç

Kemal Kurdaş

Kirlenme Vergisi : Zamanı

Gelmiş Bir Fikir / 35

Wallace E. Oates

Dr. İ. Yılmaz Aslan

Metin Taş

Sermaye Piyasası / 41

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bolak

Uluslararası Sermaye

Piyasalarında Yaşanan

Önemli Gelişmeler / 47

Tacettin Zor

Dış Basından / 51

Doç. Dr. Nilsen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 54

Ayın Ekonomik Olayları / 55

Dr. Yıldırım Kılıç

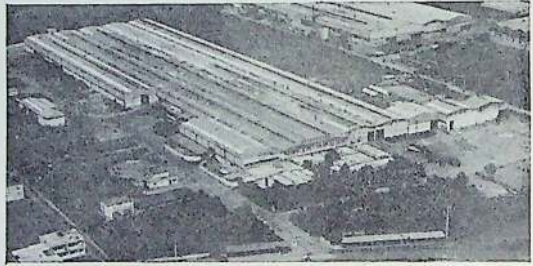
Yeni Yayınlar / 59

Prof. Dr. Mehmet E. Palamut

HÜKÜMETİN TÜRK PARASINA VE DÖVİZE
İLİŞKİN OLARAK ALDIĞI SON
EKONOMİK ÖNLEMLER

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİ A.Ş.

Kabataş, Setüşü No:27 80040-Istanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

AKBANK
MENKUL DEĞERLER
MERKEZİ

Güvence En Yüksek Kârdır

Akbank Menkul Değerler Merkezi,

- Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili
- Özel Sektör Tahvilleri
- Hisse Senedi

alım satımında size yüksek verim sağlar.

- Faiz oranını sizin belirleyeceğiniz Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu ihalelerine sizin adınıza katılır.

Her türlü menkul kıymet alım-satımı için önce Akbank Menkul Değerler Merkezi'ne veya yurdun her yanına yayılmış 600'ü aşkın Akbank Şubesine başvurunuz.

Akbank Menkul Değerler Merkezi, uzman danışmanları ve Akbank ciddiyeti ile bir güvence merkezidir.

Bankalar Caddesi, No. 53 80000 Karaköy-İstanbul

Tel: Santral 152 03 00 (8 hat) Direkt: 144 50 19-144 14 82-145 51 37 Fax: 145 12 28

Diş düşmanı tartar'a ve diş çürümelerine

karşı güç

Özel formülünün etkisi klinik deneylerle kanıtlanan İpana Anti-Tartar, diş taşlarına ve diş çürümelerine karşı güçlüdür. İçerdiği Fluorid ile diş minelerini sertleştirir, diş çürümelerini önler. Bileşimindeki özel maddeler, yeniden diştaşı oluşumunu en aza indirger. İpana Anti-Tartar, günlük kullanımda diş çürümelerini de önleyen ideal "özel bakım" diş macunudur.

Tartar (Diştaşı) Nedir?

Tartar dişler üzerinde, özellikle diş ile dişetinin birleştiği bölgelerde biriken kireçleşmiş tabakalardır.

Tartar "periodontal" hastalıklara neden olur:

- İstenmeyen ağız kokulan oluşur.
- Dişetleri çekilir, iltihaplanır, sık sık kanar.
- Dişlerin direnci azalır, sallanmaya başlar.
- Diş çürüme hızlanır.

Tartar, ayrıca, dişlerin görünümünü de çirkinleştirir.

Tartar (Diştaşı) Nasıl Önlenir?

Tartar, diş hekimleri tarafından temizlenir. Ancak, zaman içinde, dişlerin dişetiyle birleştiği bölgede yeniden tartar birikimi başlamaktadır. İpana Anti-Tartar, bu birikimi geciktirir, en aza indirger. Diş çürümelerine ve diştaşlarına karşı güçlü İpana Anti-Tartar, her gün, düzenli olarak kullanılmalıdır.

Unutmayın!

İpana Anti-Tartar özel formülü, güçlü etkisi, farklı tadıyla, günlük ve özel diş bakımı için geliştirilmiş, çağdaş bir İpana ürünüdür.

Siz de, her gün düzenli olarak İpana Anti-Tartar kullanın, diş minelerinizi sertleştirin, diş çürümelerini önleyin, diştaşlarından arınmış, sağlıklı dişler kazanın!

diş macununuzu biliyoruz

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoglu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalka • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlögü • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Günensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Haluk A. Kabaalioğlu • Prof. Dr. Mith. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özcaslan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükür Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçsiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Y. Doç. Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

1980

Sevgili okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde Özal Hükümeti'nin «Türk Parasını Koruma» mevzuatına ilişkin olarak aldığı son kararlar tartışılmaktadır. Çok kısa bir özet vermemiz gerekirse; Türk parasının kullanılma alanı gerek ithalat gerek yurt dışında yerleşik kişilerin Türkiye'de yapacakları ödemeler açısından genişletilmiş, Türkiye'ye döviz ithali ve servet transferi tamamen serbest bırakılmıştır. Türkiye'de yerleşik kişiler bankalardan 3000 dolara kadar döviz satın alabilecekler ve aynı miktarda döviz yurt dışına çıkarabileceklerdir. İhraca bedelinin % 70'ini 90 gün içinde yurda getiren ihracatçılar, geri kalan % 30'u serbestçe kullanabileceklerdir. Bütün bu serbestiye karşın, döviz kurları eskiden olduğu gibi yine Merkez Bankası tarafından saptanacaktır.

Öte yandan ithalatta alınan gümrük vergileri ve fonlar bazı maddelerde indirilmiş, hatta sıfırlanmıştır. Böylece ithal malları fiyatları ucuzlatılmaya çalışılmıştır. Amaç, bir ölçüde de olsa piyasanın rekabete açılmasıdır.

Alınan önlemler, «bir piyasa sistemi içinde döviz kurunun ve diğer fiyatların rasyonel işlenmesi» ve «korumacılığın kaldırılmasını» isteyenler açısından, genelde desteklenecek niteliktedir. Oysa «Açık Oturuma» katılan değerli konuşmacılarımız böyle düşünmüyorlar ve son kararları çeşitli yönlerden eleştirerek ilginç ve değişik görüşler ileri sürüyorlar. Bir görüşe göre Türk sanayii alınan önlemlerden büyük zarar görecektir. Hatta bu durumda birçok sanayinin fabrikasının kapısına kilit vurarak ihracattan vazgeçmesi ve ithalata yönelmesi de olasıdır.

Dergi'de yer alan diğer yazıların da her zaman olduğu gibi ilginç keçeğini umuyoruz. Bu arada «Kırlenme Vergisi: Zamanı Gelmiş Bir Fikir» başlıklı çeviriye okumanızı özellikle tavsiye ederiz

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ EYLÜL 1989 YIL: 26 SAYI: 9 2000 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla atılabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE: 24.000.— TL; ÖĞRENCİLERE: 12.000.— TL. • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 500.000.— TL, Ön Kapak İç 300.000.— TL, Arka Kapak İç 250.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 200.000.— TL, Tam Sayfa 175.000.— TL, Yarım Sayfa 100.000.— TL, Çeyrek Sayfa 50.000.— TL, Renk Farkı 100.000 TL. • NOT: İlan fiyatlarına % 10 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443, İş Bankası Türbe Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • CİLT: ŞEMA, Telefon: 556 31 09 • BASKI TARİHİ: 18 Eylül 1989 • SAYISI: 6000

ekonomik göstergeler

	1987	1988	1989		
			Nisan	Mayıs	Haziran
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	2998.5	3689.3	3685.0	3541.1	3982.0
Banknot Miktarı (milyar TL.)	3018.3	4485.1	5285.9	5541.1	6096.8
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	3438.7	5142.3	5355.7	5513.4	6095.9
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	1406.6	2081.9	2154.1	2177.0	2772.3
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	18565.1	28972.4	29774.4	30923.3	
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	5179.0	6528.8	5316.4	5732.5	
Tasarruf Mevduatı	6929.2	12711.3	14815.4	15422.0	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	1512.1	1878.7	1717.9	1885.0	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	5417.1	10382.6	13097.6	13537.0	
Mevduat Sertifikası	1392.1	1251.1	1605.2	1679.0	
Resmî Kuruluş Mevduatı	2237.3	1485.8	1548.1	1613.5	
Bankalar Mevduatı	2035.8	3263.2	1942.9	1845.4	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	791.6	3732.1	4546.4	4630.9	
Döviz Tevdatı	5598.1	9411.3	10216.8	10482.8	
Toplam Krediler	18709.6	27750.7	29047.3	29374.5	
Tarım	2758.6	4498.1	4650.7	4603.3	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2312.7	3967.9	4166.6	4227.7	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	686.1	931.6	1038.6	1079.5	
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	1539.1	2426.7	2545.5	2504.3	
Denizcilik	59.7	91.4	103.3	97.6	
Ticari, Sınal, Salr	11353.1	15834.9	16542.6	16862.2	
PARA ARZI (milyar TL.)	6593.0	11243.3	11613.3	11903.0	12784.3
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	751.9	1274.2	1543.0	1601.1	1701.7
Tarım (Genel)	654.0	1073.9	1364.0	1372.4	1479.1
İmalat Sanayii (Genel)	755.0	1345.5	1600.8	1676.1	1771.3
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	2767.2	4848.3	5666.5	5809.4	6113.7
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	3194.4	5636.8	6459.7	6736.0	6960.8
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	14163.1	14339.7	4592.6	5770.6	7124.0
Dışsatım (FOB)	10190.0	11662.1	3812.0	4514.4	5410.0
İşçl Dövizleri	2021.0	1755.0	647.0	802.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Sosyal güvenlik kurumları mevduatı, Ekim 1988'den itibaren, Resmî Kuruluşlar Mevduatı'ndan Diğer Kuruluşlar Mevduatı grubuna alınmıştır. (4) Banka kredilerine, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank, eski DYB) kredileri dahildir. (5) Bankalar Mart ve Nisan 1989 itibarıyla'dır. (6) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
İktisatçı
- Kemal KURDAŞ
İktisatçı-Maliyeci

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ
İktisatçı-Maliyeci

HÜKÜMETİN TÜRK PARASINA VE DÖVİZE İLİŞKİN OLARAK ALDIĞI SON KARARLAR

AKGÜÇ — Efendim, bugünkü toplantımızda hükümetin Türk parasına ilişkin olarak almış olduğu son kararları tartışacağız. Dilerseniz önce ben alınan son önlemlerin, kararların bir özetini vereyim. Dikkatimizi çeken hususlar şunlardır:

Türk parasıyla ve Türk parasıyla ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali tamamen serbest bırakılmıştır. Yurt dışında yerleşik kişilerin Türkiye'de Türk parası ile ödeme, tahsilât ve tevdiatta bulunmaları serbesttir. Dövizle ilişkin olarak getirilen esaslar da şunlardır: Türkiye'de döviz ithali serbesttir; hiçbir kayda tabi tutulmaz ve menşei de araştırılmaz. Yine, Türkiye'de yerleşik kişilerin beraberinde döviz bulundurmaları ve üç bin dolara kadar döviz satın almaları serbesttir. Yurt dışına çıkmak istedik-

leri zaman üç bin dolara kadar olan bir tutarı serbestçe dışarı çıkarabilirler. Bankadan aldıklarını belgelemek koşulu ile üç bin doların üzerinde de yurt dışına döviz çıkarma olanakları vardır. Döviz kurları eskiden olduğu gibi yine Merkez Bankası tarafından saptanmaktadır. Bu konuda bir serbesti getirilmemiştir. Yine kıymetli madenlerin, taş ve eşyaların Türkiye'ye ithali ve ihracı belirli koşullar içerisinde serbest bırakılmıştır.

Dış ticarete gördüğümüz önemli değişiklik, ihracat bedellerinin mücbir sebepler dışında 180 gün içerisinde yurda getirilmesidir. Söz konusu ihracat bedellerinin % 70'inin fiili ihracat tarihinden itibaren 90 gün içerisinde yurda getirilmesi koşuluyla, kalan % 30, ihracatçılar tarafından serbestçe kullanılacaktır. Böylece dö-

vizin yurda erken getirilmesi konusunda bir teşvik getirilmiştir. Eğer dövizli 90 gün içerisinde yurda getirirseniz, % 30'u ihracatçı tarafından serbestçe kullanılabilir.

türkiye'ye servet transferi serbest bırakılmış; sermaye hareketlerine önemli ölçüde serbesti getirilmiş; fonlar ve gümrük vergilerinin indirilmesi suretiyle piyasa kısmen rekabete açılmıştır

Görünmeyen muamelelere ait en önemli husus, döviz kazandırıcı işlem yapan kişilerin kazandıkları döviz Türkiye'de ve yurt dışında serbestçe tasarruf edebilmeleridir. Türkiye'ye servet transferi serbest bırakılmıştır. Göçmen ve mülteciler ile yurt içerisinde yerleşik kişilerin Türkiye'ye yapacakları servet transferi serbesttir. Yurt dışında yerleşik kişilerin Türkiye'de sermaye piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumlar vasıtası ile borsada kote edilmiş olan her türlü menkul kıymeti satın almaları serbesttir. Taşınmaz mallara ilişkin olarak da benzer bir serbesti getirilmiştir. Dışarıda yerleşik bulunan kişilerin döviz bozdurmak sureti ile satın aldıkları taşınmazlar, yine bunlar tarafından satıldığı zaman serbestçe yurt dışına transfer edilebileceklerdir. Döviz kredisi konusunda serbesti genişletilmiştir. Türkiye'de yerleşik kişiler yurt dışından aynı, nakdi ve gayrinakdi kredi temin edebilirler. Ancak, dış kredi kullanımına, özellikle bir yılı aşan kredilere ilişkin bazı sınırlamalar vardır. Belirli sınırlama-

lar dışında dış kredi kullanımı genellikle serbest bırakılmıştır. Prefinansman, emtia ve kabul kredilerinde süre bir yılı geçemeyecektir. Kur farkları ilgililere ait olacaktır. Fakat gerektiğinde Bakanlık kısıtlama yetkisini kendisinde tutmuştur. Dış kredi kullanımı konusunda Bakanlık gerektiğinde kısıtlama yapabilecek, bu kapıyı hatta tümüyle kapatabilecektir.

Benim görebildiğim kadarıyla Türk Parasını Koruma Mevzuatı'na ilişkin olarak getirilen bunlardır. Diğer tartışılması gereken önemli bir husus da, gümrük vergilerinin ve fonların bazı maddelerde indirilmiş olmasıdır. Alınan kararları veya önlemleri şu şekilde özetleyebiliriz: Bir kere Türkiye'ye servet transferi serbest bırakılmıştır. Sermaye hareketlerine önemli ölçüde serbesti getirilmiştir. Döviz kurlarının tespitinde serbestiye gidilmemiş, bu konuda T.C. Merkez Bankası yetkili kılınmıştır. Yine Merkez Bankası döviz kurlarını tespit edecektir. Konvertibiliteye gidildiği söylenirken, döviz kurlarının serbestçe tespiti yoluna gidilmemiştir. Bu ikisi arasında bir ayrım yapılmıştır. Vurgulanması gereken önemli bir önem, fonların ve gümrük vergilerinin indirilmesi suretiyle ithal mallarının ucuzlatılmaya çalışılması, veyahut da piyasanın rekabete açılmasıdır. Benim görebildiğim kadarıyla getirilen ekonomik önlemlerin özeti budur. Tabii bu özete eklemeler yapılabilir. Sizin önemli gördüğünüz bazı önlemler bu listeye eklenebilir. Fakat bizim bu toplantıda daha çok tartışacağımız, bu ekonomik önlemlerin niçin alındığı ve bunların ekonomi üzerindeki etkilerinin ne olacağıdır.

Sayın Kurdaş, önce sizden başlayalım. Bu tedbirler niçin alındı ve bu tedbirlerin Türk ekonomisi üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri ne olabilecektir?

KURDAŞ — Türkiye'de flyat politikalarında serbestiyi yıllardır savunmuş bir insan olarak bu paket için destekleyici bir konuşma yapmak isterdim. Fakat alınan tedbirleri dikkatle tetkik ettikten sonra bir sonucu, bir kanaati maalesef kafamdan atamadım. bir menfi izlenim kafamda yerleşti kaldı. Şöyle ki; bu getirilen, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu şartlara uygun olmayan, bu şartların gerektirdiği nitelikleri taşımayan, Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap vermeyen, çok büyük ölçüde siyasi maksatlı şov hüviyetinde bir tedbirler paketidir.

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, sözünüzü kesiyorum. Gerçekten şu hususun yanıtını baştan koyalım. Bu kararalarda, eskisinden farklı çok yeni bir şeyler var mı? Bu tedbirlerle, bundan önceki 30 sayılı Türk Parasını Koruma Hakkında Karar ve Türkiye uygulaması dikkate alındığında, çok yeni şeyler getiriliyor mu?

KURDAŞ — Bazı şeyler yok değil. Fakat tedbirlerin hareket çizgisi maalesef seçim öncesi birtakım siyasi hedefler oluyor. Biliyorsunuz Sayın Başbakan'ın beş yıldır gözlediğimiz bir zaafı var. Daha doğrusu iki büyük zaafı var: Bir; ekonomi politikalarında tutarlı olamıyor ve çok defa önce söylediğinin sonra tersini yapıyor. Savunduğu bir fikrin daha sonra tersini savunuyor. Fakat istikrar içinde yaptığı bir şey var. O da her önemli seçimden evvel Türkiye'ye bir şok tedavisi getiriyor, bir gösteri yapıyor. Hatırlarsınız 1986 yılında bu şov, ödemelerde 40 yıldır süren problemin halli şeklinde idi. 1987'de ihracatta bir patlama iddiası ile ortaya çıkmıştı. Hatta öyle görüldü ki, bunun filmi de daha önceden hazırlanmıştı. Çünkü, en kritik seçim gününden dört gün evvel bu film televizyonda gösterildi.

Geçen seneki şov da Türkiye'nin,

Avrupa'da dahi örneği olmayan çok hızlı bir kalkınma içinde olduğu idi. 1988 yılı başında Türkiye'nin normal kalkınması devletin resmi dokümanlarında ağızlarında % 4.5 tahmin ediliyordu. Sonra Temmuz'da bu % 7.2 olarak düzeltildi, revize edildi. 1988'de bildiğiniz gibi önemli bir referandum vardı. Sayın Başbakan da bu 7.2 rakamına dayanarak Türkiye'nin ne kadar muhteşem bir şekilde kalkındığını, bütün dünyaya örnek olduğunu, herkesin buna bizim nasıl becerdiğimizizi sorduğunu, milletin gözünün içine baka baka (ki kendisinin buna asla inanmadığını tahmin ediyorum) söyledi. Seçimden sonra bu rakamlar dramatik bir şekilde değiştirildi. Önce, kalkınma hızının % 7.2 değil, % 6.5 olduğu düzeltilmesi yapıldı. Arkasından kalkınma hızı % 5.2'ye indirildi. Daha sonra % 4.5'e ve en sonunda % 3.4'e indirildi. Bu arada «% 3.4 gerçekçi miydi?» sorusu dahi tartışma konusu olablir. Fakat geçen yıl bir şov uğruna Türkiye'nin en ciddi, dokunulmaması gereken rakamları sokağa döktüdü, rakamlarla oynandı, memleketi hakiki olmayan şeyler söylendi.

Bu sene öyle gözüküyor ki, Sayın Özal, cumhurbaşkanlığı seçimine -bir ihtimal olarak da bir ön seçime- yeni bir şov hareketi ile ve yeni bir imajla gitmek istemektedir. Bu imaj da şudur: Sayın Başbakan halkın gözü önüne; Türkiye'ye konvertibiliteyi getirmiş, Türkiye'yi dövizle boğmuş, her isteyene istediği kadar döviz vermeyi kendisi teklif eden, ihracatçısına «İstersen daha geç getir, ihracat bedelinin büyük bir parçasını dışarıda tut.» diyen, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişini serbestleştiren, Türk sermayesinin dışarıya çıkışını serbestleştiren ve bu arada da ithalatı ucuzlatarak, ya da kendi deyimimle «tüketim mallarında himayeyi düşürerek» Türkiye'ye ucuzluk getiren, yani enflasyonu da kontrol et-

mek isteyen bir adam hüviyeti ile çıkmak istiyor. Bu tedbirler ve şov herhalde cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasına kadar devam edecektir. Geçen sene yalancının mumu ne kadar devam ettiyse, bu yeni tedbirler paketinin ömrü de o ölçüde olacaktır. Etmezse, muhtemelen Türkiye'ye pek büyük zararlar getirecektir.

türkiye'nin «gelir ve servet dağılımındaki bozukluk», «sanayie ilişkin uygulamalardaki adaletsizlik» gibi pek çok sorununu, devletin israfından kaynaklanan yüksek oranlı enflasyon oluşturmaktadır

Bu tedbirleri değerlendirirken, Türkiye'nin şartlarını masa üstüne koymakta büyük fayda var. Öncelikle: «Türkiye ne gibi şartlar içinde, ne gibi tedbirlere ihtiyacı var; buna karşılık sen ne gibi tedbirler aldın?» sorusunu cevaplandırmak gerekecektir. Bahis konusu şartları şu şekilde crtaya koymamız zannediyorum İsabetli olur: Türkiye, 1980'li yıllarda ortalaması % 40-45'lerde olan ama son iki yılda % 80'lere varan bir enflasyon ortamında yaşamıştır. Türkiye'nin pek çok sorunu, gelir dağılımındaki, servet dağılımındaki, sanayiindeki, her şeyindeki çok büyük adaletsizlikleri, bu çok yüksek oranlı enflasyondan kaynaklanıyor. Türkiye'nin en büyük sorunu aslında bu enflasyonu en kısa zamanda kontrol altına almakta toplaniyor. Bu enflasyon devletin israfından, açıklarından, finans alanındaki sorumsuz davranışından kaynaklanıyor. Asıl sorun bu-

dur. Sayın Başvekil ise bu soruna döneceğine, ona karşı tedbir alacağına, bundan dört ay evvel aniden enflasyona daha da şiddet kazandırarak hareketler yaptı. Bundan dört ay evvel Noel Baba havasıyla her isteyene istediğinden fazla veren bir devlet adamı şeklinde ortalıkta görüldü. Bunun sonucunda belki % 60-65'lerde olabilecek enflasyonu % 85'e, belki de % 100'lere çıkarttı.

Dört ay evvel enflasyonu pervasızca artırmaktan çekinmeyen bir zat, şimdi karşımıza geçip, aldığı yeni tedbirleri, «Ben bu tedbirleri enflasyonu önlemek için alıyorum.» iddiasıyla bize kabul ettirmek istiyor. Bu tedbirlerden birtakım tüketim malları üzerindeki himaye duvarını azaltmaya dönük olanını özellikle böyle savunuyor. Kanımca birtakım tüketim mallarından alınan gümrük vergilerinin azaltılmasının Türkiye'de hayat pahalılığı endeksine yansması, eğer olursa % 1'i bile bulmaz. Belki yansımaya % 1'in bile çok altında olacaktır. Dört ay önce enflasyonu lüzumsuz bir şekilde % 20 belki de daha fazla artıran bir insanın, şimdi «Enflasyonu önliyorum» diye böyle bir tedbirle ortaya çıkması, samimiyetle uyusur bulunamaz. Hareketler bermutat tutarsız olmuştur. Kısaca; hükümet aldığı yeni tedbirlerde enflasyona karşı hiçbir ciddi harekette bulunmuyor. Yeni tedbirler paketinde enflasyonun temel kaynağı olan kamu finansman açığını kontrolle dönük tek bir kelime yok. Sadece oyalama ve yanıltma yapmak gayretindedir.

Enflasyonun yanında Türkiye'nin ikinci önemli sorunu birikmiş dış borç yüküdür. Hükümetin aldığı veya alması gerekli tedbirleri değerlendirirken, bu temel vakia da özellikle göz önünde tutulmalıdır.

AKKÜÇ — Sayın Kurdaş, bununla ilgili bir şey sorabilir miyim? Ga-

zetelerde yer alan çeşitli yorumlar, bu tedbirlerin amacının, Sayın Özal'ın, sanayiciyi, kendinden ayrılmakta olan sanayiciyi, Demirel'e yönelmiş olan sanayiciyi cezalandırmaya yönelik olduğu şeklinde. Onlar, fonlar öyle tespit edilmiş ki, bunlar daha çok kendisini desteklemeyen sanayiciyi cezalandıracak şekilde.

KURDAŞ — Ben bu sorunuza konuşmamın sonunda cevaplayacaktım. Ama sordunuz, hemen ona döneyim. Aslında konunun himaye kısmı öncelikle ele alınırsa, bunun enflasyona etkisinin minimal olacağı muhakkaktır. Yukarıda işaret ettim. Bir kere Sayın Özal, on yıldır Türkiye'nin ekonomik politikasına hâkim mevkilerde bulunmuştur. Geçenlerde eski konuşmalarımıza, yazdıklarımıza baktığımda şunu gördüm. Geçen 10 yılda hepimiz ısrarla himaye politikamızda gerçekçi kura dayanan makul bir himayeyi, muayyen süreler için öngören ve o süre sonunda himaye duvarını kaldırma derecesinde azaltan bir planı defalarca önermişiz. Sayın Özal, geçmişte bu kabul bilimsel önerilere kesinlikle iltifat etmedi. Geçen on yılda himaye politikasını kendi takdirine ve çok muhtemelen kendi siyasi çıkarlarına göre istediği gibi kullandı. Hiç beklemediğimiz bir yerde bir gün himaye duvarını arttırdı, bir başka gün düşürdü. Dün düşürdüğünü bugün tekrar yükseltti. Fakat konuya bilimsel bir şekilde eğilip aklı ve devamlı bir çözüm getirmedi. Hareketleri hep kısa vadeli politik çığara dönük oldu. Şimdiki davranışı da aynı nitelikte görünüyor. Bugün himaye duvarlarını azalttığı birtakım ithal maddelerinin iki yıl evvel gümrüklerini aşırı derecelerde yükselttiğini hatırlıyorum. Şimdi indiriyor. Hareketler tutarsız.

Fakat benim en çok itiraz edeceğim husus şudur: Sayın Özal ve Hükümeti, 1935 yılından sonra Türki-

ye'de döviz kurunu hep genel fiyat düzeyindeki artışların altında bir seviyede ayarlıyor. Yani dövizdeki devalüasyon oranı, fiyat artışlarının gerisinde bırakılıyor. Döviz kuru yavaş yavaş fazla değerlenmiş bir istikamete götürülüyor. Bu gidış son üç yıldır geçerli görülebilir, gözlenebilir bir olay idi. Son sene ise döviz kurunu, fazla değerlenmiş bir istikamete sürüklemek hareketi, çok daha belirgin ölçülerde yapıldı. Döviz kuru fiyatların bir hayli gerisinde ayarlandı. Ayarlanmaya da devam ediyor. Reel döviz kuru gittikçe düşüyor; veya başka bir deyişle, Türk Lirası yabancı paralar karşısında fazla değerlenmiş bir niteliğe bürünüyor. Bu gidışın bilimsel tanımlanması, Türkiye'de sanayinin dışa karşı himayesinin azaltılmasıyla aynı manayı verir. Sanayi döviz kurunun fazla değerlenmiş hale getirilmesiyle dışa karşı da da az himaye ediliyor. Tabii aynı olay ihracatı da deprese ediyor. Diğer bir deyişle, ihracat için çalışan sanayii de ayrıca deprese ediyor. Kısaca; Sayın Özal yanlış döviz kuru politikasıyla son üç yıldır himaye duvarını zayıflatıyor; ihracatı güçsüzleştiriyor, ayrıca da ihracata verdiği teşvikleri tamamen kaldırarak ihracatın güçsüzlük derecesini artırıyor, ağırlaştırıyor.

Herkesin bildiği bir gerçek, Türk sanayinin finans yapısının son yıllarda çok büyük oranlarda zayıfladığıdır. Bunu Dergimizde evvelce yaptığımız (yıllarca ısrarla yaptığımız) yorumlarda, çok açık bir şekilde belirttik. Türk sanayii halen bir bunalım içinde. Bu bunalım ortamında siz, Türk sanayinin imal ettiği mallar arasında neye dayanılarak yapıldığı anlaşılmayan özel bir seçme ile bir kısmını ayırıp onlar üzerindeki himaye duvarını, gümrükleri bir gecede büyük ölçüde azaltarak himaye etkisini bir kere daha zayıflatırsanız; bu hareketin mantığını savunabilmek

kolay olmayacaktır. Muayyen bir kısım malların üzerindeki himayenin niçin kaldırıldığı, himayenin bilimsel bir anlayışla genel bir politika olarak niçin düzenlenmediği de ayrıca sorulmaya değer bir konudur. Alınan karar hem tartışmalıdır, hem de şüpheler doğurmaktadır.

Sayın Özal diyor ki; «Ben sanayi bugüne kadar çok verdim, şimdi biraz da halka vereceğim.» Bence bu bir kere hayli şovenik bir yaklaşım, slogancı bir yaklaşım. Benim kanıma konu iyi etüd edilirse, Sayın Özal'ın iddialarını kolayca desteklemek mümkün olmayacaktır. Son dört yılda veya daha da manalı olmak için 1980'den günümüze Sayın Özal'ın ekonomik direksiyonun başında sarfettiği yıllarda «Sanayiye ne verilmiştir?» Buna mukabil «Sanayiden ne alınmıştır?» Bu sorular sükûnetle, bilimsel bir yaklaşım ile ele alınırsa, Sayın Özal döneminde sanayiye gerçekte fazla bir şey verilmediği; aslında ise sanayiden çok şeyin götürüldüğü ortaya çıkacaktır. Bir tarafa sanayiye verilmiş olduğuna kani olduğumuz geçmişte alınmış tedbirleri, teşvikleri koyunuz. Bunlar üzerinde lafı uzatmamak için fazla durmuyorum. Mesela, genelinde teşvik tedbirlerini koyunuz. Hayali ihracatı koyunuz –ki o ciddi sanayiciye değil hayaliciye verilmiş bir teşviktir–, bunun gibi ne düşünlürse bir tarafa koyunuz. Bunun karşısına da şu gerçekleri koyunuz –ki bunlar da sanayiden alınan değerlerdir–: Geçen on yılda Türk sanayii büyük bir enflasyon döneminde yaşatılmıştır. Türk sanayii aslında istikrara dönük ortamlar için hazırlanmış bir kadronun elindedir. Öyle bir ortamda yetişmiş bir kadronun elindedir. Bu kadro yüksek enflasyonun icaplarına kolay uyamamıştır. Fiyat politikalarıyla uyamamıştır, stok politikalarıyla uyamamıştır, yatırım politikalarıyla uyamamıştır, personel politikalarıyla uyamamıştır.

Bu gibi sebeplerle sanayi yakın geçmişte çok büyük zararlara uğramış, mali bünyesi zayıflamıştır. Buna ilaveten geçen on yılın çok yüksek enflasyon ortamında, Türk sanayiine «Yeniden Değerleme» sistemi hariç enflasyona karşı vergi açısından herhangi bir anlayış veya koruma tedbiri getirilmemiştir. Türk sanayiine yüksek enflasyon ortamında bir «Enflasyon Muhasebesi» tutmak imkânı tanınmamıştır. Böylece Türk sanayinin kazançları –ki çok büyük ölçüde enflasyondan doğmuştur– ciddi bir hafifletici tedbir alınmadan doğrudan doğruya hakiki bir kazançmış gibi vergilenmiştir. Yani geçen on yılda, özellikle son dört beş yılda Türk sanayicisi enflasyon kazançlarından vergi ödemiştir. Aynı zamanda bu dönemde, ciddi sanayinin ödediği vergilerde oranlar da büyük ölçüde artırılmıştır. Sayın Özal bu açıdan biraz ısrarlı davranmıştır. 1980'de 12 Eylül'den sonra alınan ilk tedbirlerden biri, enflasyon ortamında Kurumlar Vergisi oranını % 40'tan % 50'ye çıkarmak olmuştur. Sonra bunun sakinlerini anlaşılmış, nispet düşürülmüştür. Fakat Sayın Özal tekrar iktidara geldiği zaman Kurumlar Vergisi oranı tekrar yükseltmiştir. Ayrıca Kurumlar Vergisi'ne bir sürü ufak tefek başka yükler de katılmıştır. Yani sanayi bir taraftan şiddetli bir enflasyon ortamında bir enflasyon muhasebesine dayanmaya imkân verilmeyen vergilenmiş; ayrıca da vergi oranları çok ağır biçimde artırılmıştır.

Bunun yanında geçen on yıldır Türk sanayinin Türkiye'deki banka-kredi hacmindeki yeri veya sanayiye verilen kredilerin milli gelirdeki oranı da ciddi, köklü bir biçimde düşürülmüştür. Diğer bir deyişle, geçen on yılda Türk sanayii kredi imkânlarından giderek çok daha az yararlanmış; ve de aynı zamanda bu kredi imkânlarından ancak çok yüksek fa-

izler ödeyerek yararlanmak zorunluğu ile karşı karşıya bırakılmıştır. Sanayinin bu dönemde ödediği reel faiz oranının zaman zaman % 30'un üstüne çıktığı hesaplanmaktadır. Yani yakın geçmişte Türkiye'de sanayi, enflasyon artı % 30 reel faizle kredi kullanabilmiştir. Bunun sebebi herkesce bilinmektedir. Kamu kesiminde çok büyük açıklar vardır. Devlet bu açıkları kapamak için bir taraftan Merkez Bankası imkânlarını kullanmış, diğer taraftan da para piyasasına çıkıp orada oluşan fonları yüksek faiz oranları vererek kendine çekmeye çalışmıştır. Özel kesimi son yılların sevilen tabiri ile crowd-out etmiştir. Bunun sonucunda da sanayi kit fonlardan çok yüksek oranda reel faizler ödeyerek ama gittikçe azalan oranlarda ancak faydalanabilmiştir. Bu da sanayie yapılmış önemli bir negatif etkidir, ters dopingdir. Döviz kuru açısından da sanayie başlangıçta yapılan teşvikin son yıllarda kaybedildiğine işaret etmek faydalı olur. Yukarıda işaret edildiği gibi döviz kuru da 1985'ten günümüze, fiyatlardaki yükselişle mukayese edilirse, hep geride bir noktada ayarlanmaktadır; yani gittikçe reel değerini kaybetmektedir. Bu, ihracata dönük sanayi için önemli bir yük oluşturmuştur. Zaman içinde ihracata verilen teşvikler de azaltıldığından ve sonunda tamamen kaldırıldığından, ihracata dönük sanayi bu açıdan da bir baskı altına konulmuştur. Gerçi görünürde ihracat için bazı teşvik tedbirleri vardır. Fakat bunların hemen hiçbir zamanında ve tam işlememektedir. Oysa sadece 1989 yılıbaşından bugüne kadar döviz kurunda yapılan enflasyon oranına kıyasla çok düşük kalan ayarlama yüzünden sanayi, bütün teşviklerden, hepsi tam işlese bile alabileceği destekten daha fazla bir kayba uğramıştır.

Kısaca: sanayi son yıllarda çok yüksek bir enflasyon ortamında, ağır

vergiler altında, oranları gittikçe artırılan vergiler altında, enflasyon muhasebesinden faydalanmadan vergilenecek, bankalara büyük reel faizler ödeyerek, kredi imkânlarından mahrum kalarak, ihracat bakımından da beklediği desteği bir türlü rasyonel ölçüde alamayarak, çok büyük sıkıntılara düşmüştür. Sanayinin mali bünyesi, finans bünyesi, çok büyük ölçüde zayıflamıştır. İş başındaki idareciler bu gerçekleri bir türlü görmek istemiyorlar. Son 4-5 yıldır, enflasyon muhasebesinden yararlanmayan ağır vergili bir enflasyon ortamında, işletme sermayesini tükettiğinden, Türk sanayii gerçekte yaşamak için çırpınmaktadır. Bu sebeple yatırımlarını kısmıştır; işletme sermayesi kayb olduğundan üretimini kısmıştır; kapasite kullanım oranını düşürmüştür. Kapasitesi kullanma oranını küçültten sanayi -bunu bilhas-sa vurguluyorum- her ürettiği malın ünitesini yüksek bir kâr oranıyla satmak zorundadır. Bunu bir karaborsacılık olarak tanımlamak yanlış ve haksız olur. Ekonomik şartların getirdiği bir zorunluktur bu...

Enflasyon sıfırken bir sanayici malının ünitesini % 10 kârla satar-sa, bu ona rasyonel bir kâr düzeyi verebilir. Eğer sermayesini yılda bir kere devredebilirse, % 10 brüt kâr sağlar; bir kısmı vergiye gider gerisi de reel kâr olur. Ama % 80 enflasyonda malını % 10 ile satan bir sanayici, hatta % 20 kâr marjıyla satan bir sanayici, üstelik çaresiz kalıp kapasitesini de düşürmüşse, böyle bir satıştan katien kâr edemez; zarar eder ve batır. Makul bir kâr sağlamak için her üniteyi daha yüksek bir kâr oranıyla satmak zorundadır. Bu sanayiciyi gelişigüzel bir şekilde bir cins soyguncu gibi takdim etmek insafsızlık olur. Sanayici politikacının yanlış ekonomik politikalarının kurbanı olmuştur. Onu itham etmek insafsızlıktır. Tabii bilimsel açıdan çok

yanlış bir davranışın da örneğini verir. Şimdi karşınızda birisi var, kendisinin sebep olduğu çok yüksek enflasyon ortamında vergi oranlarını yükseltiyor, enflasyonu karşılayacak bir enflasyon muhasebesi sistemini vergi düzenine getirmiyor, sanayinin milli gelirden aldığı veya kredi hacminden aldığı yüzde oranını (payını) düşürüyor, bu sanayi adamakıllı yüksek reel kredi faizi ödemeye mecbur ediliyor, ihracat açısından durumunu gittikçe zayıflatıyor, bu sanayii aynı zamanda birtakım fonlarla, birtakım kısıtlamalarla yüz yüze bırakıyor. Ondan sonra aynı zat ortaya çıkıp garip iddialarla sanayii itham ediyor. Âdeta halkla sanayiciyi karşı karşıya getirmeye çalışıyor. Bu, kabul edilebilir bir davranış değildir.

AKGÜÇ — Bu bir politik davranıştır.

KURDAŞ — Bir devlet adamı, «Ona çok verdim; şimdi de falana veriyorum.» tutumu içindeyse, «Eğer haksız idiyse vaktiyle ona niye verdin?» sorusunu cevaplandırmak zorundadır. Gene, bir serbest piyasa ekonomisinde, siz nasıl oluyor da istediğiniz zaman Ali'ye, istediğiniz bir başka zaman da Veli'ye menfaat sağlayabiliyorsunuz? Böyle bir davranış, «Bu ne biçim piyasa ekonomisi?» sorusunu akla getirir.

AKGÜÇ — Şimdi şunu sormak lazım. Liberal bir ekonomide bir başbakanın bu kadar geniş yetkisi olabilir mi? «Ona şunu verdim, buna bunu verdim.» diyebilir mi? Liberal

◆ Ülkeyi yönetenlerin en büyük görevi, halkın ve insanlığın gelişmesine yardım etmektir.

Namık Kemal

ekonominin felsefesi ile bu uygulamalar, bu sözler bağdaşabilir mi?

türkiye'de son yıllarda izlenen keyfi ekonomik politikayı halka bir piyasa ekonomisiymiş gibi takdim etmenin acısını çeken sanayicidir; döviz kuru enflasyonun bir hayli altında avarlandığından, dışarıdan kredi almak, bankalara borçlanmaktan daha avantajlı oluyor

KURDAŞ — Diyemez, ondan başkası da diyemez. Türkiye'de son yıllarda takip edilen keyfi ekonomik politikayı halka bir piyasa ekonomisi imiş gibi takdim etmenin acısını çeken sanayicidir. Bunun her gün hesabını yaparız. Yani sen adamı ağır enflasyonla, vergilerle, banka sistemi ile, yüksek faizlerle sıkıştırmışsın; önünden teşvikleri almışsın (ki olan teşvikler de benim gördüğüm sanayii dallarında işlemiyor); ondan sonra da adamın her şeyine müdahale ediyorsun. Bazen fon koyuyorsun, fon kaldırıyorsun. Bazen sırf sanayii cezalandırmak için ithalatta sıfır gümrükle kullanılmış mal ithaline müsaa-de ediyorsun. Bilyorsunuz bu durum, bazılarını o dönemlerde iflase sürüklemiştir. Şimdi böyle birinin vatandaşın karşısına çıkıp; «Bunlara çok verdik doymadılar, artık vermiyoruz. Biraz da halka vereceğiz.» demesi, çok populist bir hareket olur; çok yanlış bir hareket olur.

Tartışma konumuz son tedbirlerle ilgili olarak benim üzerinde duraçam bir başka husus şudur: Sayın Özal, son 1,5 yıldır Türkiye'nin kısa vadeli borçlanmasını teşvik ediyor. Döviz kurunu aşağı yukarı sabit tutuyor, ya da döviz kurunu enflasyonun çok altında ayarlıyor. Böylece Türkiye'de dışardan kredi almak, bankalardan borçlanmaya nazaran çok daha ekonomik oluyor. Çünkü Türkiye'de banka kredileri enflasyon artı % 25, % 30'luk bir reel farka mal oluyor. Halbuki bu krediyi dışarıdan getirdiniz mi % 15 ödüyorsunuz. Artı % 20-25 devalüasyon oluyor; size bu çeşit kredinin maliyeti % 40-50'ye geliyor. Onun için son 1,5 yılda sanayi kesiminde ve iş âleminde, dış kredi getirerek ihtiyacını oradan karşılamak temayülü belirgin şekilde var. Yani, Türkiye dışarıya kısa vadeli borçlanıyor.

AKGÜÇ — Yalnız, geçen yıl Merkez Bankası'nın açıkladığı rakamlara göre kısa süreli dış kredilerde azalma var.

KURDAŞ — Bence o yanlış. Bu sene başında çapraz kur ters işledi. Onun etkisi var, yoksa kısa vadeli borçlarda bir düşüş olmaması lazım. Kanımca piyasadaki döviz bolluğu da kısmen oradan doğmaktadır. Tabii bu şartlar altında dışarıdaki Türklere ait sermaye birikintileri de bir miktar Türkiye'ye getiriliyor.

AKGÜÇ — Bir de tabii, dışalımın gerilemesi nedeniyle döviz talebinin azalması da bunda rol oynuyor.

KURDAŞ — Tabii o da etki yapıyor. Sayın Özal, şimdi dışarıdan kısa vadeli borçlanmayı tam serbestleştirip legalize ediyor. «İsteyen borçlanabilir.» diyor. Bunun arkasındaki mana şudur: «Ben döviz kurunu yükseltmeyeceğim ki dışarıdan bol para gelsin.» Sonra da milletin karşısına

çıkıp; «Gördünüz mü tedbir aldım, her tarafta kullanamayacağım kadar çok döviz var.» diyecek. Tabii bu arada buna dayanarak, «Her isteyene döviz satarım.» çalımını da sürdürecektir. Sanıyorum kafalarının gerisinde halka döviz satmakla ilgili bir başka ümit de vardı. Zannediyorlardı ki, serbestçe döviz satılınca herkes bankalara koşacak, Türk Lirası ile döviz alacak, böylece Merkez Bankası'nın döviz rezervi, belki bir milyar dolar azalacak veya banka dışarıya kısa vadeli borçlanacak; ama iki trilyon piyasadan çekilecek, o para da hemen bir film yapımına imkân verecek. Sayın Başbakan çıkacak televizyona; «Ben size emisyonu azaltacağım diyordum, bakın işte azalttım.» diyecek. Fakat bu mekanizmanın işlemeyeceğini anlaşılan hesaplayamadılar. Çünkü, döviz kurunu siz sabit tutarsanız, sabit olacağına dair bir intiba verirsiniz, kimse kolay kolay elindeki % 70 faiz aldığı mevduatını bankadan çekip dövizle yatırmaz. Çünkü, dövizle yatırmak onun aleyhine olur.

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, Türkiye'de döviz tevdiat hesapları görelî olarak çok kabarık. Mevduatın on trilyonu döviz tevdiat hesabında. Bir ülke düşünün ki, mevduatının üçte biri döviz tevdiat hesabı. Mevduat hacmi içerisinde yabancı para ile olan mevduat maksimuma gelmiş durumda.

KURDAŞ — Yalnız bunun tersi bir ihtimal de var. Bakın şu olsaydı, ben bile spekülasyon yapardım. Biz burada Sayın Özal'ın bu seçim döneminde birkaç ay için döviz kuruna hiç dokunmayacağını veya çok az dokunacağını düşünüyoruz. Eğer Sayın Özal'ın önümüzdeki ay geçmişteki hatalarını telafî edici şekilde her ay % 10 oranında ve üç ay devamlı kur ayarlaması yapacağını bilsem, ben de hemen Türk Lirası toplar bankaya

götürür, döviz alırım. Çünkü, «Üç ay sonra döviz % 30 pahalı olacak. Üç ayda % 30 kazanmak fena değil.» derim. Ama böyle bir şey yapmayacağını vatandaşı biliyor, aslında doğru bir sevgisi var. Çünkü Sayın Özal'ın gözü erken bir seçimde veya hiç olmazsa cumhurbaşkanlığı seçimindedir. Böyle bir seçim ortamında, döviz bollaandırmak lazımdır. Döviz bollaandırmak için kısa vadeli borçlanma kapısı tam açılmalı, onun için kur fazla ayarlanmamalıdır. Sonuçta döviz getirmek, hele kısa vadeli getirmek kârlı olur. Çünkü dört ay döviz kurunun çok fazla yükselmeyeceğini aşağı yukarı herkes hesaplayabilir. Eğer dört aylık dış kredinin faizi senelik % 15 ise, 4 ayda % 5 devalüasyon olsa, bu kredi size aslında dört ay için % 10'a mal olur demektir. Bu da oldukça ucuz bir kredidir; özellikle iç piyasadaki % 30'a varan reel kredi oranları dikkate alınır-sa...

Kısaca öyle gözüküyor ki, konuşma konumuz olan son alınan tedbirler manzumesinin temeli, döviz kurunu fazla değerlenmiş bir düzeyde tutarak, dış borçlanmayı serbest bırakmak; piyasayı borçlanma ile finanse edilen dövizlerle besleyip birtakım seçim öncesi gösterilere girişmektir. Bu arada tabii alınan tedbirler paketinde birtakım garnitür niteliğinde tedbirler de var. Mesela, dışarıdan al-tın, mücevherat alıp getirmek gibi... Fakat mekanizma yine aslında döviz kurunun üzerinde oluyor. Döviz kurunu düşük düzeyde tutacaksınız, ihracatın düşmesi pahasına piyasada döviz bolluğu olacak, çünkü krediler gelecek. «Her isteyen kredi alacak.» diyeceksiniz; sonra da aldığınız kredi ile «İsteyene döviz satarım.» cakasın-da bulunacaksınız. Sonra da, «Herke-se döviz satacağım dedim, kimse almıyor.» diyeceksiniz, Sade vatandaş da; «Ne adam be, helal olsun. Türkiye'ye konvertibilite denen bir şeyi ge-

tirmiş. Baksanıza her taraf dövize boğuldu.» diyecek. İşte yaratılmak istenen amaç, hedef budur.

Bu arada düşünen vicdanlar bazı sorular soracaklar ve birtakım sonuçlara varacaklardır: Bu tedbirlerle ve ondan sonra Türk sanayii ne olacaktır? Gerçek şudur ki, bu tedbirlerden sonra Türk sanayiindeki yara derinleşecektir. İşsizlik sıkıntısı biraz daha artacaktır. Kapasite kullanım oranı biraz daha düşecektir. İhracat tabiatıyla bunalımda olmaya devam edecektir. Yatırımlar aynı bunalım içinde kalacaktır, fakat ihtimal tüketim harcamaları artacak ve özellikle tüketim mallarının ithalatında bir canlanma ortaya çıkacaktır. Çünkü ithalatı beş ay sonra yapacak adam onu şimdi yapmakta kârlı bulacaktır. Tüketim ithalatında bir patlamaya veya ona yakın bir gelişmeye şahit olabiliriz. Bütün bunlar Türkiye'nin lehine hareketler midir? Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap veren hareketler midir? Tabiatıyla değildirlir. Zaten işsizliğin önemli ölçüde arttığı, oranının % 20'lere çıktığı gözleniyor. Ne kadar dış borcumuzun olduğu kesin olarak bilinmiyor. Bunları güvenilir biçimde sık sık açıklamak isteği de hükümet cenahında yok. Dış borcumuz döviz tevdiat hesabı gibi dövizle olan mükellefiyetlerle birlikte hesaplanırsa, herhalde 45-46 milyar dolar arasında bir düzeye çıkacaktır. Bunun önemli kısmı olan kısa vadeli borçları artırmak ve üç ay veya beş ay sonra gelecek bunalımı çok büyük ölçüde büyütmeye riskine girmek bilimsel, akılcı, dengeli bir politik tutum olarak kabul edilemez. Tabiatıyla böyle bir davranış kesinlikle Türkiye'nin çıkarlarıyla uyuzmaz.

Son alınan tedbirle ilgili olarak bir noktayı daha belirtmek istiyorum. Bu son tedbirlerin arasında yabancıların Türk sanayinin hisse senetlerini veya Türk sanayiini serbestçe satın almak imkânı da getirilmektedir.

Türk sanayiinin finans bünyesinin son derece zayıfladığı, kendini koruma ve pazarlık gücünün azaldığı bir dönemde, bu tedbirlerin Türk sanayiinin kısa bir sürede birtakım yabancı grupların eline geçmesi tehlikesini taşıdığını endişe ile belirtmek zorundayım.

AKGÜÇ — Sayın Akat, özellikle Türk parasının konvertibilitesi üzerinde duralım. Konvertibilitenin koşulları Türkiye'de var mı? Bu konuyu açıklığa kavuşturduktan sonra Sayın Kurdaş'ın yapmış olduğu yorumlar üzerinde de görüşlerinizi rica edeceğim.

AKAT — Ben de Sayın Kurdaş gibi döviz kuruna bir iktisadi büyüklük olarak çok önem verenlerdenim. Ona paralel olarak uzun süredir konvertibiliteye geçilmesi gereğini savunuyorum. Alternatif politikaları 1982'de hazırlayıp sunduğumda, ilk yapılacak şeylerden birinin konvertibiliteye geçiş olduğunu önermiştim. Şimdi orada bir saptama yapınak lazım. Yasal sisteme değil de fiilen var olan de facto ekonomiye baktığımızda, aslında 1972-1973'ten beri Türk parası konvertibldir. Şu anlamda konvertibldir. Zaten bunu daha önce de Dergi toplantılarında tartışmıştık. Türkiye'de döviz kazançlarının bir anlamda yarısı yurda getirilmek zorunda olmayan cinsten dövizlerdir. Bir ülkenin döviz kazancının yarısı, eğer döviz kazananın yurda getirmek zorunda olmadığı cinsten döviz ise, o ülkede fiilen konvertibilite var demektir. Çünkü döviz kazanan isterse getirir, isterse getirmez. İsterse birine satar, isterse satmaz. Yapabileceğiniz hiçbir şey yoktur. Bunun da sebebi, 1973'den beri biliyorsunuz işçi dövizleridir. 1970'li yılların başından beri Türkiye'de her Türk vatandaşı istediği takdirde, fiilen de facto olarak istediği kadar döviz satın almak hakkına sahiptir. Tabii piyasa fiya-

tını ödemek şartıyla. Buna karşılık devletin bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur. Almanya'da çalışan bir ahabanız varsa ve o size 50 bin mark satarsa, devlet buna ne diyecek? Zaten o kişi o döviz Türkiye'ye getirmek zorunda değil. Konvertibiliteye geçiş bence zorunluymuştu. Çünkü gerek yurt dışındaki işçiler, gerek yurt dışındaki inşaat firmaları nedeni ile Türkiye'nin döviz kazançları içinde yurda getirilmesi de facto zorunlu olmayan dövizlerin oranı fevkalade yüksekti. Bu şartlar altında fiilen bir konvertibilite var demektir.

AKGÜÇ — Bu dediğiniz anlamda bir konvertibilite var.

AKAT — De facto bir konvertibilite.

AKGÜÇ — Acaba Türk Lirası uluslararası konvertibl paralar arasında dahil mi? Girebilir mi?

AKAT — O ayrı bir konu. Dünyada bir sürü konvertibl para var. Bu paralar istikrarlı paralar ama, o paralarla işlem yapamıyoruz. Lüksemburg Fransı ya da Norveç Kronu gibi para birimleri üzerinden işlem yapmıyoruz. Bir paranın konvertibl olması ile dünyada üzerinde işlem yapılan güçlü bir para birimi olması arasında uzak bir mesafe var. Onun için bunu ben Türkiye'de zaten beklemeyenlerdenim. Türk ekonomisinde enflasyon olmasa bile dünyada yeterince uluslararası para vardır. Mark, dolar, yen vardır. Sterlin bile kadar vardır bilmiyoruz. O listeye girmek zorunda da değildir Türk parası.

AKGÜÇ — Türk parası, dış ülkelerde Merkez Bankalarının konvertibl kabul edip alım ve satımını yaptıkları paralar arasına girebilir mi?

AKAT — Türkiye bence ona girebilir.

AKGÜÇ — Bu % 70-80 enflasyonla girebilir mi?

genelde alınan son ekonomik önlemler fiili bir durumun tescilinden ibarettir; önemli olan hızlı enflasyon ve ondan kaynaklanan istikrarsızlıktır; % 80 enflasyon, devletin vatandaşına uyguladığı affedilmesi mümkün olmayan bir şiddettir, ekonomik bir terördür

AKAT — Evet, o noktadan giremez. Enflasyondan dolayı giremez. Şimdi, bu son operasyona bir iktisatçı olarak bakarken, Sayın Kurdaş'a çok katılıyorum. Biraz da kendimi açmazda hissediyorum. Açmazım şu: Ben bu kararları destekliyorum. Bu yapılanların yapılması gereken şeyler olduğu kanaatindeyim. Hatta zamanlamasında erken değil geç kalındığını düşünüyorum. Fakat böylesine enflasyon yapan bir hükümetin aldığı herhangi bir kararın lehinde konuşmak da içimden gelmiyor. Böyle bir açmazım var. Ortada hızlı bir enflasyon ve ekonomide o enflasyondan kaynaklanan büyük istikrarsızlık var. Gözüm hep ona takılıyor. Bir yerlerde iyi bir şeyler yapılırsa dahi onlara içimden iyi demek gelmiyor. Çünkü işin içinde bir hastalık var ve bu hastalık süregeliyor. Bu enflasyondur ve nedeni de kamu kesimi açıklardır.

Beni ANAP'ın düzenlediği bir panele davet ettiler. Maalesef Sayın Özal yoktu ama bütün ANAP teşkilatı oradaydı. Yüzlerine karşı, siyasi terörün yok edilmesi bir yana, bu

enflasyonun devlet tarafından bireye, vatandaşa karşı uygulanan bir terör olduğunu söyledim. Enflasyon, bu kadar ciddi bir olaydır. % 80 enflasyon, devletin vatandaşına uyguladığı ve affedilmesi mümkün olmayan bir şiddettir, bir ekonomik terördür. Dolayısıyla böyle bir açmazım var. Şimdi bir an için o açmazı unutursam, salt teknisyen iktisatçı olarak bakarsam getirilen tedbirlere, bu kararlar de facto durumun hukuki bir tescilinden ibarettir. Bu bana biraz şeyi hatırlatıyor. Cumhuriyet'in ilk döneminde her beş yılda bir nesebi gayri sahih çocukların nesebinin düzeltilmesi diye kanunlar çıkartılırdı. Sayın Kurdaş ve Sayın Akgüç hatırlarlar. Bunun anlamı şudur: Medeni Kanun çıkmış ama, Türk halkı hâlâ imam nikâhı ile evleniyor. Sonuçta ne oluyor? Çocuklar, Medeni Kanun'a göre nesebi gayri sahih oluyor. Bu da bütün miras haklarını bozuyor. Bunun için Cumhuriyet Hükümetleri her beş yılda bir kanun çıkartırlar ve böylece imam nikâhı içinde doğan çocukları legal, Medeni Kanun içinde doğmuş çocuklar haline dönüştürürler. Bu son kararlar da ona benziyor. Yani fiilen var olan bir durumun tescilinden ibaret. Nitekim piyasanın ilk tepkisi de çok ilginç olmuştur. Tah-takale açıkça gazetelere ilan verdi. «Bankadan döviz almayın pahalıdır. Bizden alın, daha ucuza gelir.» diye. Şu anda döviz bankaya yerine Tahtakale'den almak daha ucuzdur. Bence bu tedbirlerin alınmasında gecikilmiştir. Daha erken yapılması daha yararlı olurdu.

KURDAŞ — Sayın Akat, şöyle söyleyebilir miyiz? Yani bu tedbir, 1982'de henüz Türkiye'nin borçlarının 20 milyar doları aşmadığı, henüz enflasyonun % 30'larda olduğu bir dönemde alınsa idi ve bugün de yapılmayan şekilde döviz kuru gerçekten serbest bırakılsaydı (ki gene döviz kurunu kontrol ediyorlar ve fazla de-

ğerlenmiş düzeyde tutuyorlar); bu tedbire söylenecek bir şey yoktu. Döviz kurunu serbestleştirmemişler, Resmi Gazete'de yazıyor. Aldıkları diğer tedbirlerden, döviz kurunu fazla değerlenmiş düzeyde tutmak istedikleri de anlaşılıyor. Dışarıya önemli ölçüde kısa vadeli borçlusunuz. Onun dışında büyük bir borç yığınınız var. İhracatınız da sıkıntılı durumda. Şimdi bu şartlarda «konvertibilite» diyoruz. Ama şartları ve tedbirleri öyle eksik ki. Ben burada bir kasıt görüyorum. Ortada bir politik şov var. Onun için itiraz ediyorum. Mesela Sayın Akgüç, tedbirler arasında, bundan sonra Merkez Bankası'nın döviz kuruna müdahale etmemesi gerektiği ve kurun doğal şartlarına paralel gelişmesine imkân verileceği kararını prensip olarak aldıklarını söyleseydi, o zaman düşünürdüm.

AKAT — Fakat Sayın Kurdaş, benim orada bir itirazım var. Bana öyle geliyor ki Merkez Bankası'nın son birkaç aydır müdahalesi, hep sizin söylediğiniz yöndeki eğilimleri dengelemek, Türk Lirası'nın daha da fazla değerlenmesini engellemek yönünde. Geriye çekilip baktığımızda, şöyle bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı görüyoruz. Ben onu biraz irdelemek istiyorum. Bundan evvelki toplantılarımızda, hatırlarsınız, bu konuda çok hafif bir sezgimiz olmuştu. Nasıl olduğunu hâlâ daha tam anlamış değilim ama, 1988 yılı sonu ve 1989 yılı başında hepimizin bildiği gibi Türkiye, bir şekilde cari işlem fazlasıyla karşı karşıya geldi. Ben bunun demin sizin de söylediğiniz gibi planlanmış ve hatta hükümet tarafından illa arzulanan bir şey olduğu kanaatinde de değilim. Bu fazlalık, bu hükümetin bölük pörçük aldığı birtakım tedbirlerin bir yan ürünü olarak ortaya çıktı ve bu fazlalığı kendileri de beklemiyorlardı. Ama öyle bir yapı oluştu ki, bu yapıya nasıl bir çözüm getireceklerine ken-

dileri de bir türlü karar veremediler gibi geliyor bana. Cari işlemlerde bir fazlamız var. Bu inkâr edilir bir olay değil. Nereden kaynaklandığını iktisatçılar olarak hissedebiliyoruz.

cari işlem fazlası bir anlamda türkiye için büyük bir lükstür; döviz fazlası ile iç tasarruf arasında bir bağlantı vardır; iç tasarruf fazlası olmayan bir ülkede döviz fazlası enflasyon yaratır; rezerv artışı, emisyon artışına yol açar.

Benim tefsirim şudur: Kamu kesimi finansman açığını kapatmak için yüklenebildikleri bir tek vergi alanı ithalat oldu. % 10 kaynak kullanımını destekleme fonu, % 10 damga vergisi şeklinde ithalattan alınan vergileri artırdılar. Uygulamaya bakıyoruz, Türkiye'de % 1 gümrük vergisi aslında % 30 koruma, % 10 gümrük vergisi aslında % 40 koruma demektir. Kamu kesimi finansman açığı için ithalat üzerine yükledikleri vergiler, ithalatı ve paralelinde ekonomiyi de daraltarak karşılıklarına aniden bir cari işlem fazlası çıkardı. Şimdi orada bir açmaz oluştu. Cari işlemler fazlasından kurtulmamız için aslında malın girişinde, adı ne olursa olsun, aldığınız vergileri düşürmeniz lazım. Bunları düşürdüğünüz takdirde kamu kesimi finansman açığı artıyor, enflasyon hızlanıyor. Bunları düşürmediğiniz takdirde de kamu kesi-

mi finansman açığı azalıyor, fakat cari işlem fazlası olduğu için rezervlerin artıyor, gene enflasyonist etki yapıyor. Bana öyle geliyor ki, böyle bir açmaz oluştu.

Cari işlem fazlası, bir anlamda Türkiye için büyük bir lüktür. Türkiye, bir iç tasarruf fazlası üretmeden bir döviz fazlası üretti. Halbuki iktisatçıların iyi bildikleri bir şey vardır. Döviz fazlasıyla iç tasarruf fazlası arasında, döviz açığıyla iç tasarruf yetersizliği arasında birebir bir bağlantı vardır. Sizin iç tasarruf yetersizliğiniz varsa, muhakkak döviz açığınız olacaktır. Döviz fazlanız varsa, muhakkak iç tasarruf fazlanızın da olması lazımdır. İç tasarruf fazlası olmayan bir ülkede döviz fazlası ne yaratır? Döviz fazlası enflasyon yaratır. Bence bu açmazı öngörmediler, planlamadılar. Buna ulaşmak da istemiyorlardı. Böyle bir niyetleri de yoktu. Birtakım bölük pörçük, entegre olmamış, tutarlı olmayan tedbirler sonucunda, 1988 sonunda ve 1989 başında kendilerini böyle bir ortamda buldular. Benim teşhisim bu.

KURDAŞ — Sayın Akat, burada birtakım faktörler rol oynuyor. Döviz kurunu uzun bir süredir overvalue (fazla değerlendirilmiş) tutmuşlardır.

AKAT — Sayın Kurdaş, o sizin söylediğiniz kadar uzun süreli değil. Ne kadar güvenilir bilmiyorum ama, Merkez Bankası'nın tartılı efektif reel kurlarına bakarsanız, 1987 Ocak ayında 65 olan endeksin 1988 Kasım'ında 58'e kadar düştüğünü görürsünüz. Açıkçası Türkiye, aşağı yukarı 20 ay boyunca sürekli reel devalüasyon yapmıştır. Aradaki 7 puanlık fark çok büyük bir reel devalüasyonu göstermektedir. Aşağı yukarı % 10'un üstünde bir reel devalüasyona tekabül eder. Ocak/1987 - Kasım/1989 tarihleri arasında reel devalüasyon % 10'dan fazladır. Merkez Banka-

sı'nın endeksini kontrol ettim, bana epeyce gerçekçi geldi. Endeks, hem markı, hem doları hesaba katıyor. Kasım/1988'den itibaren ise endekse bakın önemli bir reevalüasyon var. Fakat gerçek anlamda 12 ay bazında reevalüasyona Mayıs/1989 ayında geçiyor. Mayıs ayına kadar daha önce yapılan devalüasyon nedeniyle yıllık reevalüasyon söz konusu değil. Mayıs'tan sonra pozitifte geçiyor.

KURDAŞ — Ben konuşmamda son üç yılda enflasyon oranları ile kurlardaki ayarlanma oranlarını karşılaştırdım. Rakamları da TÜSİAD'ın son yayınladığı «İstikrarlı Kalkınma ve Yeniden Sanayileşme İçin Ekonomik Çözümler» adlı kitabın 35 inci sayfasındaki «Yıllık Ortalama Döviz Kurları» başlıklı tablodan aldım. Zannediyorum siz «Ticaret» ağırlıklı düzeltilmiş kurları kullanıyorsunuz. Benim gördüğüm, 1985'ten sonra özellikle Kasım 1988 - Mayıs 1989 arası kur ayarlamaları enflasyonun çok gerisinde kalmıştır. Bunu tartışmaya gerek yok. Bu dönemden sonra ekonomide faizler yükseltilmiştir. Hem mevduat faizleri, hem kredi faizleri yükselmiştir. Yani dışarıdan ucuza mal olacak döviz getirmek önemli bir faktör olmuştur. Şimdi, bunu bizim kayıtlar bir ihracat kaydı gibi gösteriyor olabilir. Aslında onu capital account olarak göstermek gerekir, bu birincisi. İkincisi ise, döviz tevdiat hesaplarında önemli bir artış var.

AKAT — Ama şimdi o ters yüz oldu. Son üç aydır aşağı yukarı bir milyar dolara yakın bir azalma var.

KURDAŞ — Ama geçen seneye nazaran farklı. Yani benim anladığım kadarıyla 3.5 milyar dolar kadar yükseldi.

AKAT — Ama düşüş başladı.

AKGÜÇ — 1 milyar dolar abartmalı; döviz tevdiat hesaplarında 500

milyon dolar kadar bir düşüş olduğu hesaplanıyor.

KURDAŞ — 3.5 milyar arttı, yarım milyar düştü. İşte bu gelişmenin tabloda tesiri var zannediyorum. Biraz da son yılda birtakım şirketlerin dışarıda kalmış bölük pörçük dövizlerini Türkiye'ye getirmeleri söz konusu olabilir. Yani bir ölçüde capital repatriation (dışarıdan servet transferi) da oluyor. Dışarıda parası olan ve o paraya % 10, % 12 faiz alan bir adam, Türkiye'de % 120, % 130 faizle kredi almak zorunda kalınca düşünüyor. Paramı dışarıda mı bırakayım, burada mı borçlanayım? Yoksa paramı dışarıdan getireyim. Türk Lirası'na çevireyim; bir süre sonra bu parayı tekrar dövize çevirip dışarıya mı çıkarayım? Bu ikinci hareket, hesaben kısa vadeli dış borçlanmalar gibi daha ekonomik oluyor. Onun için bir repatriation ihtimali ortaya çıkıyor. Açıkçası ekonomisi on yıla yakın bir süre, çok yüksek oranlı bir enflasyon içinde kıvranan bir memleket, % 70-80 dolayında enflasyon hâlâ devam ederken; bu memleket birikmiş dış borçları için dışarıya milli gelirinin en az % 5'i kadar faiz ödemek zorunda iken; gene bu memleketin döviz kuru, son bir yılda çok belirgin biçimde ama ondan evvel de gene gözlenebilir ölçüde enflasyon oranının altında ayarlanarak fazla değerlenmiş bir düzeyde seyrettirilirken; ihracatın trendi aşağıya dönmüşken; bu memleketin cari işlemler hesabında fazlalık veribilmesi, bana gayri mümkününe yakın bir ihtimal olarak geliyor. Böyle bir şeyi yapmak için bir yıl bir buçuk yıl içinde Türkiye'nin milli gelirinde muazzam bir tasarruf hareketini gerçekleştirmesi gerekirdi. Buna uygun tedbirlerin alındığını gözleyemiyorum. Ortada hemen o yönde hiçbir tedbir, hareket yok. Kamu kesimi finansmanı gene büyük bir açık içinde; döviz kuru

fazla değerlenmiş; dışarıya geçmiş borçlar için faiz ödeniyor...

Türkiye'nin Dış Ödemeler Dengesi cari işlemlerinde fazla verdik, iddiasına ben çok büyük şüphe ile bakıyorum. Zannediyorum ki, geçmişte olduğu gibi gene ya bir yılınca, ya da kasıtlı bir yanılma bahis konusudur. Nitekim son zamanlarda Türkiye İstatistik Genel Müdürlü'nün, ihracatla ilgili bir beyanata gazetelerde çıktı. 1988-1989 yıllarında ihracat hesaplarının % 20 bir fazlalık veya yanlışlıkla (!) gösterildiğini bu beyanat belirtmektedir. Kısaca Cari İşlemler Dengesi hesabında bir fazlalık benim için şayanı kabul gözükmüyor. Döviz bolluğunu ben, bankaların döviz rezervleri dahil sermaye hesaplarındaki gelişmelerle izah ediyorum.

AKAT — Fakat Sayın Kurdaş, gerçekten bir süredir bir döviz bolluğu var. Bu söylediğiniz faktörlerle izah edilemeyecek kadar büyük bir döviz fazlası var. Bu kadar reevalüasyona rağmen, Türk parasının aşağı yukarı sekiz aydır sürekli ve istikrarlı bir şekilde revalüe edilmesine rağmen, önümüzdeki dönemde bir devalüasyon beklemiyorsak, bir döviz darboğazı beklemiyorsak, bu beklentiler, fiilen hâlâ ekonomide bir döviz arzı fazlasının süregeldiğine işaret ediyor. Bu da bir yerde sadece kısa vadeli borçlanma ile açıklanacak bir büyüklük olamaz. Cari işlemler fazlasında birtakım istatistikî hatalar varsa, bunlar karşılıklıdır. Türkiye'de eskiden beri ithalatta da birtakım oyunlar olmuştur, bilinir bunlar. Ama bana bunlar artı ve eksi birbirini götürür gibi geliyor. De facto oluşan bu cari işlemler fazlasının benim için en ilginç yanı, bunun planlanmamış bir cari işlemler fazlası oluşudur. İkinci ilginç yanı, kendisine tekabül eden bir iç tasarruf fazlası olmayan bir cari işlemler fazlalığı oluşudur. Bu ikisini bir araya getirince bu cari iş-

lemler fazlası önemli bir enflasyonist baskı yaptı.

AKGÜÇ — Sayın Akat, bir şey soracağım. Ödemeler Dengesi hesaplarına baktığımız zaman şunu görüyoruz: Geçen yıl Türkiye'nin turizm dışında diğer hizmet gelirleri de çok büyük boyutlarda artmış. Bakıyorsunuz, diğer hizmet gelirleri belirli bir eğilim gösterirken, geçen yıl, 1988'de bu eğilimden sapmış, büyük artış göstermiş. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi, Sayın Kurdaş'ın dediği gibi biz aslında dışarıdaki serveti Türkiye'ye transfer etmişizdir, bunu sermaye hareketlerinde değil cari işlemlerde göstermişizdir. Aslında Ödemeler Dengesi'nde sermaye hareketlerinde gözükecek olan bir giriş cari işlemlerde gösterilmiştir. Bir ikincisi şu olabilir mi? Türkiye'nin illegal birtakım ihracat işlemleri var. Acaba bu gelirler Türkiye'ye hizmet geliri olarak mı giriyor?

AKAT — Bunlar çok muhtemeldir. Bunlara bir şey demiyorum. Bence sorun, bunları önceden öngörüp, eğer iç tasarruf fazlası yoksa, bir şekilde cari işlemler fazlası vermemektir. İç tasarruf fazlası yokken cari işlemler fazlası vermek, adına ne derseniz densen, benim görüşüme göre büyük bir iktisat politikası hatasıdır. Çünkü tanım icabı enflasyonisttir. İçeride bir tasarruf fazlası yoktur, halbuki elimizde döviz cinsinden bir tasarruf vardır. Ne demektir bu? Rezerv artışı, emisyon artışına yol açacak demektir. Rezerv artışı kadar emisyon artışı olacak demektir. Eğer bir iç tasarruf fazlamız olsaydı, rezerv artışı emisyon artışına dönüşmeyecekti. Cari işlemler fazlası Japonya'da oluyor, Tayvan'da oluyor, Almanya'da oluyor ama, emisyon artışına yol açmıyor. Neden bu ülkelerde emisyon artışı olmuyor? Çünkü buna tekabül eden bir iç tasarruf fazlası var. Şimdi ben birinci

hatayı orada görüyorum. Benim görebildiğim kadarıyla, buna bilinçli olarak ulaşmadılar; bu konuda bilinçli bir politika izledikleri konusunda hiçbir işaret yok; tam tersine rastlantısal bir şekilde bu noktaya geldiler

dış borç nedeniyle dışarıya faiz ödeyen, döviz kuru eskiye göre fazla değerlenmiş, ihracatının gelişme hızı kesilmiş bir ülkede döviz bolluğundan söz ediliyor; eğer bu doğru ise, kaynağını sermaye hareketlerinde aramak gerekir

KURDAŞ — Ben bu noktaya bilinçli olarak ulaştılar demiyorum. 1985 yılından başlayarak böyle bir durum yokken bile bunlar bir cari işlemler fazlası verdikleri iddiasındaydılar. 1987 sonuna kadar yaptığım tetkikler, bu iddianın bir yanlığı olduğunu gösterdi. Düşüncelerimizi de Dergimizde iki ayrı makale halinde yayınladık. 1988'in ikinci yarısı ve 1989 başında ise bir başka anormallite var. Büyük bir dış borç yükü için dışarıya önemli faiz ödemek zorunda olan bir memleket, döviz kuru eskisine nazaran daha belirgin şekilde fazla değerlenmiş durumda iken, ihracatının gelişme hızı kesildiği halde, bir döviz fazlalığından bahsediyor. Böyle bir döviz fazlalığı nereden kaynaklanabilir? Hizmet gelirlerinde hafif bir artış olmuştur. Türklere ait dışarıdaki birtakım paralar memlekete geri gelmiştir. Evvelce hesaplara geçmeyen hudutlardaki ihracat bu defa

hesaplara alınmıştır. Bunlar bir iyiliğin alametleridir. Fakat, bütün bunlar hem dış ödemeler dengesinin cari işlemler hesabında, bir fazlalığı izah edemez -ki böyle bir fazlalık bana gayri mümkün gibi görünüyor-, görünürdeki döviz bolluluğunu da izaha yetmez. Bu bolluğun kaynaklarını bence sermaye hareketlerinde aramalıdır.

Türkiye, yukarıda sebebinin izah ettiğimiz mekanizma içinde, son bir yıldır dışarıya kısa vadeli önemli ölçüde borçlanıyor. Biz sanayinin içindeyiz, bunun mekanizmasının sebebinin biliyoruz; sonuçlarını da gözlerimizle görüyoruz. Bu borçlanmalar zannediyorum hesaplarda bir cins hizmet geliri veya ihracat geliri gibi gösterilmektedir. Geçen bir yılda döviz tevdiat hesaplarında da sonuç olarak belirgin bir kabarma oldu. Aslında o da bir sermaye hareketi. Türkiye bu parayı da kullanıyor. Sayın Öztin Akgüç'ün gözlemine ben de katılıyorum. Bazen Türkiye'nin dış ödemeler hesaplarında, hatta başka hesaplarında da aynı şekilde birden anormal durumlar beliriyor. Âdeta hesaplarda birden bir tümör oluşuyor, bakıyorsunuz hizmet gelirinde hiçbir izahı olmayan bir şişkinlik ortaya çıkıyor. Ben bunları maalesef hep şüpheyile karşıyorum.

Hatırlarsınız iki sene evvel «İhracat patladı!..» diye bir film çevirdiler; bunu referandumdan bir iki gün önce gösterdiler. Halbuki 1988 Ekim'inde ihracata bakıyorsunuz, açıkça özel düzenlenmiş bir ihracat; sonradan parasını alamadığımız önemli bir ihracat yapmışız, birtakım rakkamları o aya sıkıştırmışız; filmi de çok önceden çevirmişiz. Bu durum kısaca politik istismar. Aynı şekilde bu son tedbirlerde de bir politik şov, politik istismar var. Dışarıya borçlanıyorsunuz, döviz tevdiat hesaplarındaki paraları kullanıyorsunuz, dışarıdan getirebildiğiniz paraları kullanıyorsunuz,

ortada döviz bolluğu havası yaratıyorsunuz ve dışarıdan kısa vadeli borçlanmayı tamamen serbest bırakacak yeni tedbirler getiriyorsunuz. Bütün bunlar döviz bolluğu devam etsin diye yapılıyor. Tabi bunun için de döviz kurunu fazla değerlenmiş halde tutmaya devam ediyorsunuz; ondan sonra da halka dönüyor «Gel istediğin kadar sana döviz satayım.» diyorsunuz. Bu davet bugün için tabii iddia edildiği veya beklendiği şekilde halkı dövize hücumu sevk etmiyor, etmeyecektir. Halk da hesap yapacaktır. Çünkü, döviz satın almak parayı bankada mevduat olarak tutmaktan daha az kârlıdır. Fakat, bugün bu tablo bu çerçevede tamamen tersine dönebilir. Yüksek enflasyon ortamında aşırı değerlenmiş bir kurda Türkiye'de bir dövize hücumun başladığını düşünüyoruz, bu politika içinde Türkiye'de muazzam bir döviz krizi olur.

AKAT — Ama iyi olur; bu, bizim açımızdan son derece yararlı olur. Çünkü böyle bir döviz talebi Türk parasının aşırı değerlendirme sorununu çözer, süratle para devalüe olmaya başlar.

KURDAŞ — Ama o arada döviz borçlarımızın taksitleri gelirse, kısa vadeli borçların ödeme zorunluluğu gelirse?

AKAT — Şimdi tekrar bir an için geriye bir adım atalım. Ekonominin borçlanmasıyla, kamunun dış borçlanmasını ayırd ediyorsak, ki zannediyorum hepimiz ayırd ediyoruz, şu anda ki kısa borçlanmanın kamudan kaynaklanmadığını biliyoruz. Bireysel iktisadi ajanlar dış borç almışlar, aldıkları risk kendilerininindir. Ama bizim açımızdan, Türkiye açısından önemli olan Sayın Sabancı'nın, Sayın Koç'un ya da Tahtakale'deki kırtasiye ithalatçısı Mehmet Bey'in ne kadar döviz borcu olduğu değildir. Bu

ekonominin sorunudur. Bizi yakından ilgilendiren kamunun kısa vadeli borcudur. Kamu kısa vadeli borcu bizi ilgilendiren bir sorundur. Ama Türkiye'deki iş adamlarının kısa vadeli borçlanması bence önemli bir sorun değildir. Kamunun kısa vadeli borçları artmamaktadır, o bakımdan bir sağlıksız gelişme yoktur. Tam tersine geçen yıl önemli miktarda kısa vadeli borç ödenmiştir. Geçen yıl kamunun borçlarında bir düşüş vardır. Nominal olarak bir düşüş vardır. Reel olarak, % 5 dolar enflasyonunu da dikkate alırsanız, daha da büyük bir düşüş vardır. Olsa olsa dediğiniz gibi 6 ay sonra bu döviz borçlarını ödeme zamanı geldiğinde, döviz talebi artarsa, Türk parası aşırı değerlendirmekten kurtulur.

KURDAŞ — Eğer ya buna müsaade etmezse. Çünkü sisteme ısrarla onu getirmiyorlar. Yani, «Döviz kurunu ben piyasanın işleyişine göre bırakacağım.» tezini burada getirmiyorlar.

AKAT — Belki ben hükümeti koryan bir duruma düştüm ama, orada şunu görüyorum. Siz de biliyorsunuz, hep söyleriz, döviz ile ilgili bir borsanın oluşması lazım. Gerçek döviz kurunun belirlenmesi için bir döviz piyasasının oluşması lazım ya de facto bir kurumdur bu; ya da resmen bir borsa oluşacak. Şu anda bana öyle geliyor ki, T.C. Merkez Bankası'nda kurmaya çalıştıkları Quasi borsa, bir tür döviz borsasıdır. Hem Merkez Bankası'nın olağan borsaya kıyasla daha fazla müdahalesini sağlıyor hem de piyasa diyeceğimiz ademi merkeziyetçi karar birimlerinin etkilerine de bu bankalararası piyasa açık. Böyle bir döviz piyasasının oluşmasıyla döviz yöneltik yüksek bir talep halinde hükümetin fevri bir şekilde döviz kurunu aşırı değerli tutabilme mekanizması elinden alındı. Ciddi bir talep olduğu takdirde, döviz talebi arttığı anda, bugünkü mekanizmasıyla Türk

Lirası derhal değer kaybetmeye başlar. Çünkü bankalardan gelen talepler, ancak ve ancak Merkez Bankası'nın döviz satılabildiği sürece döviz kuruna müdahale etmesine izin veriyor. Bu kararname ona açıktır, bu mekanizmadan vazgeçebilirler. Merkez Bankası, gene bundan bir sene, 6 ay evvel olduğu gibi kendisinin istediği bir denge kuru şeklinde değil, belirlediği kuru bildirmesi şeklinde işleyebilir. Bir mekanizmaya geçebilir. Ama bugünkü kurum -ki bu iyi kötü bir kurumdur- bankalardan, piyasadan gelen talebin döviz kuruna yansımalarına müsaade ediyor. Bugünkü kurumda, döviz yöneltik talebin artması halinde Türk parasında bir değer kaybetme olayı başlayacaktır. O açıdan baktığımızda, getirilen tedbirlerin döviz talebini artırması, sadece hükümet açısından değil, aslında sanayici açısından da arzulanır bir şey olurdu. Keşke bu tedbirler sonucu döviz talebi artsa, cari işlemler fazlası bir açığa dönüşse, Türk Lirası yavaş yavaş tekrar değer kaybetmeye başlasa da sanayile verdiğimiz ihracat teşviğini sürdürebilsek.

Şimdi esas olarak söylemeye çalıştığım noktaya geleceğim. Bütün bu gırlığının esas nedeni de oydu. 1989'da şöyle bir menzarayla karşı karşıya geldik ve ben bunu, bu hükümetin yaptığı son derece tehlikeli bir uygulama olarak görüyorum. Bu döviz fazlasının esas nedenleri, kamu maliyesini ilgilendirdiği için, yani büyük ölçüde ithalattan alınan vergiler olduğu için ve Türk hükümetlerinin kamu maliyesindeki aczi nedeni ile bir şey yapamadıklarından dolayı; sorunu Türk parasını tekrar aşırı değerli hale getirerek çözme gibi, uzun vadeli büyüme stratejimiz, uzun vadeli yatırım stratejimiz, dış dünya ile entegrasyon stratejimiz açısından son derece tehlikeli bir yola girilmiştir. Bu yanlıştır. Bu kayıtsız şartsız yanlıştır. Bu, aşırı değerli Türk Lirası'na

geçişin 1989 Türkiye'sinde buna en karşı gibi duran bir hükümetin elinde bile ne kadar kolay yapılabildiğini gösteriyor. Türkiye, yine aşırı değerli döviz kuruna gelmiştir. Bu hükümet sanki aşırı değerli döviz kurundan vazgeçiyor gibi görüldüğü halde ilk sallantıda yine aynı yere geldik. Onun için bana bu durum 1972 - 1973'ü hatırlatıyor. 1972 - 1973'de bir döviz fazlamız olduğunda, hepimiz hatırlarız, yurt dışına çıkışları serbest bırakarak dövizlerimizi yemeye kalkmıştık. «Döviz rezervlerindeki artış enflasyona sebep oluyor. Onun için yurt dışına çıkışları serbest bırakalım ki, Türk halkı dışardan istediği kadar alışveriş etsin.» şeklinde inanılmaz bir miyoplukla, inanılmaz bir uzak görüş yetersizliği ile böyle bir karar alınmıştı. Şimdi bugünkü durum, biraz ona benziyor.

Döviz rezervlerimizdeki artışı Türkiye'nin ihracat çabasını baltalayan bir yöntemle çözmeye çalışıyoruz. Bu son derece yanlış. Burada çok büyük bir hata görüyorum, çok büyük bir rahatsızlık görüyorum. Şunu da mümkün olduğu kadar söylemeye çalışıyorum: Eğer bir dengesizlik varsa, bunu Türk parasını kıymetlendirerek çözmeyelim. Bunu ithalat üzerine koyduğumuz yüksek şarjları kaldırarak çözelim. Eğer şu anda dövizde bir dengesizlik varsa, bunun temel nedeni az ithalattır. Anladığım kadarıyla biz, cari işlemler fazlasını ithalatı artırmayarak, ihracatı düşürerek gidermeye çalışan bir ülke konumuna geldik. Üretimi azaltma, tüketimi liralize etme gibi garip bir şey yapıyoruz. Halbuki yapılması gereken şey tam tersi idi. Yapılması gereken, döviz kuru ile oynamamak. Türk parasının değer kaybını sürdürmek ve cari işlemlerdeki fazlalığı artan ihracata kıyasla daha hızlı artan bir ithalata critmeye çalışmaktır. İhracatı azaltarak değil, ihracatı artırırken ithalata daha hızlı artmasını sağlayarak

sorunu çözmek gerekir. Eğer hedefimiz bir cari işlemler dengesini sifıra getirmek, cari işlemler fazlası vermemek idi ise, burada büyük bir acemilik görüyorum.

KURDAŞ — Aslında ithalattan alınan bu vergiler döviz kurunu, dengede gözlükse bile fazla değerlenmiş yapar. Çünkü ithal talebini azaltıyoruz.

AKAT — Bu, şu anda % 20'dir efendim. Bir kere gümrük vergisi dışında ithalattan % 20 vergi ahyorsunuz. Bu ne yapıyor aslında? Döviz kuru 2.000 liraysa, otomatikman ithalata bu 2.400 lira oluyor.

ithalattan alınan vergiler asgariye indirilerek, döviz kuru, ihracatı teşvik edip ekonominin dışa açılmasını sağlayacak bir düzeyde tutulmalıdır; döviz kurunun gerçek değerinde olmaması yüzünden ihracat ve dolayısıyla sanayi baltalanmaktadır

KURDAŞ — Aslında ben Sayın Akat'a katılıyorum. Türkiye'nin uzun dönemli politikası bugün de olmalıydı. Siz ithalattan alınan vergileri minimuma indirerek döviz kurunu, ihracatı gerçekten teşvik edecek, Türk ekonomisinin dışa dönüşünü sağlayacak bir düzeyde tutmalısınız. Devle-

tin açıkları sebebiyle ithalat talebini düşürerek döviz kurunun gerçek değerinin muhafazasını önlüyorsunuz. Döviz kurunu başka suni tedbirlerle bu hale getirmemiş bile olsanız, ihracatı baltalayarak, sanayii baltalıyoruz. Aslında bir manada ithalattan alınan vergiler, sanayiden alınmış vergilerdir. Yani Türkiye'de bugün aşırı gümrük vergilerinden kurtularak döviz kuru serbest olsa, bir dolar 3.500 lira olurdu. Bununla da Türkiye'nin sanayii gelişir, turizmi gelişir, dış hizmetleri geliştirdi. Yani bu bizim ithal himayeciliğimiz aslında sanayii vergilemektir. Bu tempo böyle giderse, bir süre sonra göreceksiniz, Türkiye'de ihracata dönük kimse kalmayacaktır. Çünkü biliyoruz, ihracatta % 10 - 15 marjı olan bir sanayi, şimdiki teşvik tedbirleri ile bile ancak başa baş geliyor.

AKAT — Burada yapılan çok tehlikeli bir başka şey daha var. İktisat politikasını izleyen vatandaşlar olarak şu son 12 aya baktığımız zaman özellikle şunu görmemiz lazım. Merkez Bankası'nın tartılı döviz kuru endeksi Mayıs 1988'den Mayıs 1989'a kadar geçen 12 ayda 64.2'den 58'e iniyor ve tekrar 65'e çıkıyor. Böyle bir dalgalanma var. Bu, ikinci önemli bir konudur. Hükümetin görevi burada döviz kuru gibi son derece önemli bir büyüklükte istikrar sağlamaktır. Bu, temel görevlerinden biridir. Burada tam tersini görüyoruz. İlk altı ay büyük bir reel devalüasyon, ikinci altı ay büyük bir reevalüasyon. İlk altı ayda yaptığınız devalüasyona eşit bir reevalüasyonu ikinci altı ayda yapıyorsunuz. Bunun toplamı müthiş bir istikrarsızlıktır.

AKGÜÇ — Sayın Akat, bunu iradi olarak, bilinçli olarak mı yapıyorlar; yoksa bu kendiliğinden oluşan bir olay mı?

AKAT — Bence bu iradi olarak

yapılan bir şey değil. Ama iradi olarak yapılmasa bile, Türk parasının dış değerindeki bu büyük istikrarsızlığın sebebi, hükümetin istikrar politikalarıdır. Başka bir şey olamaz. Bu kendiliğinden olmadı, bunun sorumluluğunu herhalde biri taşıyor. Paranın revalüe olmasının enflasyonu engelleyici bir etken olacağı şeklindeki düşünce yanlıştır. «Döviz ucuzlayınca enflasyon azalır.» gibi... Bu şu anlamdadır. Enflasyon ile kamu kesimi finansman açıkları arasındaki bağlantıyı hâlâ kurmamak için, yani enflasyonun sebebinin kendinizde olduğunu kabul etmemek için, enflasyonun sebebinin başka etkenlere, örneğin döviz kuruna yüklersiniz; bu şekilde enflasyonla mücadele edileceğini düşünürsünüz. Türkiye'de enflasyonun sebebi kamu kesimi finansman açıklarıdır.

AKGÜÇ — Sayın Akat, yalnız ithalatı önerdiğiniz gibi artırmak o kadar kolay değil. Bir ekonomide ithalatı nasıl artıracaksınız? Yatırımlarınız hem kamu kesiminde, hem özel kesimde düşmüş. Özel kesimin ham madde ithalatı da, kapasite kullanımı da düşmüş. Geçen yıla göre ithal rakamlarına baktığımız zaman, bir tek tüketim malları ithalatı artmış, diğerleri gerilemiş durumda.

AKAT — Evet, çok net gözüktüyor. Bu açıdan baktığımızda, «Bu operasyon başarılı olur mu?» diye bir an düşündüğümüzde, bana başarılı olacak gibi gelmiyor. Konvertibilite ile ilgili olanın başarılı olmaması mümkün değil, zaten var olan bir olay. Hükümet bugün, «Bankadan döviz al.» dedi, almıyorum. Altı ay sonra «Döviz alma.» dediğinde de istersem gider alırım. Hükümet bana bankadan döviz alma hakkını vermesi, ne döviz almamı etkiliyor, ne de döviz almamamı etkiliyor. O ayrı bir alan. Döviz alımını, döviz bulundurulmasını legal olarak kendisi bazen suç

sayıyor, bazen suç olmaktan çıkartıyor. Bu karar vatandaşı ilgilendirme-
yen bir karardır.

AKGÜÇ — Döviz tevdiat hesapla-
rı olduğu sürece bu yol zaten açık.

AKAT — Döviz tevdiat hesapları
yokken ne vardı? Dışarıda herkesin
hesabı vardı. Şimdi yabancı banka
yerine Türk bankasına koyuyorlar.
Döviz tevdiat hesapları yokken Türk
halkının yurt dışında dövizini yok mu-
du? Çok büyük miktarda vardı. Her-
halde üç milyar doların çok üstün-
deydi. Neticede konvertibilitede başa-
rılı olmak veya olmamak diye bir şey
yok, o ayrı bir âlem.

KURDAŞ — Sayın Akat'ın gözle-
mi çok hoş. Aslında bu durum 1980'de
de vardı, 1987'de de vardı.

AKAT — Ama bu bir fiili durum-
dur, yararlıdır. Bu fiili durumun le-
gal hale getirilmesi yararlıdır, iyi bir
şeydir. Bütün bu tahditler biraz toz
kokan, eskilik kokan şeylemdir. Artık
bu dünyada, bu devirde bunlar bit-
miştir. Bir an evvel bunları yapmak
lazımdı. Ama yapılması ile ekonomi-
de hiçbir şey değişmez. Şunu söyle-
meye çalışıyorum: Konvertibiliteyle
ilgili kararların Türk ekonomisine et-
kisi sıfırdır.

KURDAŞ — Ben oraya şu bakım-
dan itiraz ediyorum: Korkarım bu
sistem, bu fazla değerlenmiş kur po-
litikasının bunlar tarafından daha
uzunca bir süre devam ettirilmesi ih-
timalini gündeme getiriyor.

AKAT — Sayın Kurdaş, aslında
tersi olması lazım. Yani az dahi olsa
bu tedbirlerin döviz talebini bir par-
ça artırması lazım.

KURDAŞ — Onlar da öyle bekle-
diler. İşte bunu hesaplayamadılar. Dö-
viz kuru böyle fazla değerlemeye gi-
derken siz istediğiniz kadar serbesti
ilan edin, kimse almaz. Yalnız onlar

o tedbirleri getirirken tahmin ediy-
orum ki serbesti lâfını yapınca halkın
hücum edeceğini zannettiler. Oradan
da biraz emisyon hacmini kısmayı
bekliyorlar idi. Fakat bu durumda
kimse gelmez. Çünkü herkes hesap
yapar; hesap yaptığı için de kimse
gitmedi. Ama bütün bu gösteriler, ih-
racata bir hançer vurdurdu.

AKAT — Benim de söylemeye
çalıştığım şu: Yanlış zamanlamayla,
yanlış araç kullanılmıştır. Cari işlemler-
lerdeki fazlalık sorununu çözmenin
yolu döviz kuru değildi, ithalattaki
vergilerdi.

AKGÜÇ — Daha doğrusu ekono-
minin daralmasıydı. O daralmanın
nereden kaynaklandığı ayrıca tartışıl-
acak bir konu.

AKAT — Orada ben hemfikir de-
ğilim. Çünkü olayın bir Keynesgil ta-
rafı var. Ekonomik canlılıkla ithalat
arasındaki bağlantı var. Bir öyle bir
boyut var ama, bir de nispi fiyat bo-
yutu var. Nispi fiyatlar da önemli. Bu
son olayda bence sadece ve sadece
daralmanın etkisi olmadı. Aynı za-
manda demin Sayın Kurdaş'ın dediği
gibi fiilen gümrük vergileri dışında
getirdikleri koruma -ki kamu mali-
yesindeki açığı kapatmaya çok büyük
katkıda bulunan etkenlerdir bunlar-
aslında nispi fiyatları da değiştiri-
miştir.

AKGÜÇ — İthalatımız azalınca.
tabii ithalat üzerindeki yükleri artır-
sanız bile kamu geliri artınamaz.

AKAT — Nitekim öyle oldu.

KURDAŞ — Eğer siz döviz kuru-
nuzu az değerlenmeye doğru iterseniz,
ithalatın üzerindeki o vergileri
kaldırırsanız bile devletin geliri azal-
mayabilir. Çünkü vergi kalkar ama
kur sebebiyle daha fazla ödersiniz,
ihracat kazanır.

AKAT — Bir de orada elastikiyet

çok önemli. Vergiyi % 300 koyduğunuz zaman bir tane ithal ediliyorsa, vergiyi % 50'ye düşürdüğünüzde bu bin taneye çıkıyorsa; elastiklik katsayısı nedeni ile toplam hasılanız artabilir. Bu konuda anladığım kadarıyla bir hazırlık ve çalışma da yok. Elastikiyetler bilinmiyor. Döviz kuru- runun, cari işlem fazlasını azaltıcı bir etken olarak kullanılması çok yanlış. Döviz kuru aslında Türkiye'nin stratejik bir tercihini, dış dünyaya açılma, ihracata yönelik bir sanayi kurma tercihini yansıtmalıdır.

KURDAŞ — Ve onda asla böyle bir taviz verilmemelidir.

AKAT — Hele böyle kısa vadeli büyük dalgalanmalar, 12 ay içinde ilk altı ayda % 10 reel devalüasyon, ikinci altı ayda da tekrar reevalüasyon, sonuçta aynı yere gelmişiz. Bu, büyük bir dalgalanmadır. Doların ya da markın 12 ay içinde 6 ay böyle, 6 ay diğer yönde oynaması dünya çapında bir olay olur. Onlar en fazla % 4-5 oynarlar. Sizin paranız ilk altı ay % 10 reel bir devalüasyon görüyor, ondan sonraki altı ay tekrar % 10 reevalüasyon görüyor. Bu müthiş bir dalgalanmaya tekabül ediyor. İhracat yapan müteşebbisin hesapları açısından bundan sonra çok daha dikkatli, temkinli olmasını gerektiriyor ve ayrıca güvenle ihracat faaliyeti için yatırım yapmasını engelleyici bir olay bu. Döviz kurunda böyle büyük bir dalgalanmanın yapılmamış olması gerekirdi.

AKGÜÇ — İthalatı artırmak istiyorsanız, yani dengeyi sağlamak istiyorsanız, bence otonom yatırımlara gitmeniz lazım.

KURDAŞ — Otonom yatırıma gidip, döviz kuruyla böyle oynarsanız, otonom yatırım da suya düşer.

AKGÜÇ — Otonom dediğim, kamunun yatırımları.

enflasyonla mücadele edebilmenin temel koşullarından biri cari açık vermektir; büyüme hızı düşen bir ekonomide cari işlem fazlası verilmesi, kullanılabilir kaynağın azaltılması demek olur

AKAT — Kamunun yatırımını artırıncaya, bu sefer kamu kesimi finansman açığı veriyorsunuz; o da enflasyonla mücadeleyi engelliyor. Şu sıralarda tartışılıyor. Bana öyle geliyor ki, enflasyonla mücadele edeceğim diyen bir ülkenin önemli miktarda cari açık vermeye göze alması lazım. Bütün enflasyonla mücadele programlarında ister IMF, ister Dünya Bankası, kim olursa olsun ne yaparlar? Dış kaynak sağlayarak enflasyonla mücadeleyi kolaylaştırıyorlar. Çünkü enflasyonla mücadele edebilmenin temel koşullarından biri cari açık vermektir. Türkiye, bugün enflasyonla mücadeleye çıktığı bir dönemde, cari fazla vermek gibi, enflasyonla mücadeleyle 180 derece çelişen bir uygulama yapmıştır.

AKGÜÇ — Sayın Akat, bu fazlalık da milli gelir artış hızının % 3,4'e düştüğü bir dönemde olmuştur. % 7-8 büyürsünüz, cari işlemler fazlası veririrsiniz, bu çok etkilemez. Ama büyüme hızının zaten % 3,4'e düştüğü bir ekonomide, bir de 1,5 milyar dolar cari işlem fazlası veriyorsanız, kullanılabilir kaynağınızı azaltıyorsunuz demektir.

AKAT — Enflasyonla mücadele- niz bitti demektir. Yani manevra alanlarınız kalmadı demektir.

AKGÜÇ — Genel denge hesapları bu sonucu gösteriyor.

AKAT — Gayet açık. Konvertibiliteyi kalıyana bırakırsak, genel bilan operasyonun başarısı için ben şimdilik olumlu bir şey görmüyorum. Şu ana kadar getirdikleri önlemler açıkçası ithalatı artırıcı gözüküyor. Şu anda Türk Lirası'nın kıymetlenmesi nedeniyle hükümet ihracatı cezalandıran bir politikaya geri dönmüştür. Hep kötiledikleri 1980 öncesine geri dönmüşlerdir. Şu anda yaptıkları ihracatın cezalandırılmasıdır. Eğer cari fazla kapanacaksa, cari fazla sıfırlanacaksa ve bir çığa dönüşecekse; bu, ithalatın artmasından değil, ihracatın düşmesinden dolayı gerçekleşecektir. Şimdi bu durum hükümet için büyük bir başarısızlık işaretidir. İhracatını düşürerek açık vermek hakikaten büyük bir başarısızlıktır. Çünkü dünyanın en kolay işidir. İhracatı daha kolay azaltmanın yolu vardır. Döviz kuruna da ihtiyaç yoktur. Yasaklısınız efendim. «Türkiye'den ihracat yapmayacağız. Her on dolarlık ihracat talebinin beş dolarını ihraç edeceğiz.» dersiniz, olur biter. İşte o kadar komik bir şeydir bu. Türkiye, cari işlem fazlasını eritmek üzere ihracatçısını cezalandırmaya karar vermiştir.

KURDAŞ — Bu tedbirlerden önce de cezalandırıyordu. Bu, cezalandırmanın devam edeceğini gösteriyor.

AKAT — Getirilen tedbirler, cari işlemlerdeki fazlalığı artıran bir ihracatla eritecek cinsten gözüküyor. Bu gelen tedbirlerle cari işlem fazlası, ancak azalan ihracat ile yok olur. Bu da demin sizin söylediğiniz beklentiye bende de güçlendiriyor. Bence döviz kurları ihracatçıyı cezalandıracak şekilde bir miktar daha revalüe edilecek. Bu, hükümetin isteği olmaktan da çıktı. Devallasyon isteseler de bir şey yapamazlar. Şu andaki döviz bol-

luğunda ve şu andaki piyasa sistemi içinde yapılacak fazlaca da bir şey yok. Cari işlem fazlası varsa, döviz talebi olmadığı için, dolar ve mark sabit kalacak demektir. Enflasyon da devam ettiğine göre, ayrıca döviz sabit tutma çabalarına da ihtiyaç yoktur. Ekonomideki güçler zaten nominal döviz kurunun üç aşağı beş yukarı sabit kalması yönünde cereyan etmektedir. Bu da getirilen tedbirlerle cari işlem fazlasını, ihracatı cezalandırarak azaltma sorununu çözemediklerini gösteriyor. Bu sorunu çözememiş durumdadır.

KURDAŞ — Siz tabii bunların cari işlem fazlasını tam veri olarak kabul ederek muhakeme ediyorsunuz. Benim burada söylemek istediğim şudur: Bunlar ihracatçıları cezalandırarak, dışa açık servis endüstrisini de cezalandırarak oradan kaybettikleri döviz gelirini, normal gelişme gelirini, tevdiat hesapları ile, kısa vadeli borçlanmalarla bir tür capital repartition'uyla karşılayarak devam edecekler. Tabii bu bütünüyle yanlış bir politika. Orada ben Sayın Akat'a katılıyorum. Aslında rasyonel politika devlet kesiminin açığını giderecek tedbirleri almaktır. Şöyle ki; ben döviz kurunu adamakıllı yükseltirim, ihracatımın önünü açarım, ithalattımdan vergilerimi kısarım, o zaten döviz kuruyla vergi verir, yani döviz kuru zaten onu yeterince rasyonelleştirir ve kısıtlar; şeklindeki bir politikayı Türkiye akıl edemedi. Bu hükümet de akıl edemedi. Yalnız bu güzel muhakemelerin hükümet cenahında yapıldığını kani değilim. Ben açıkçası şuna kaniyim. Sayın Özal cumhurbaşkanı namzeti olarak bir şov yapmak istiyor. Mevcut bir de facto konvertibiliteyi sanki kendi yapıyormuş gibi patentini çıkarıyor. Birtakım tedbirlerle bir şok veya bir göz cyalaması yapıyor, seçime öyle gidiyor. Seçimden sonra bakacaklar ki bu

iş değil. sanayideki bunalım artmış ihracat daha da sıkıntıya girmiş. «Bu durumda ne yapalım?» sorusunu soracaklar. Belki bütün sistemi yeniden değerleyecekler.

bu bozuk gidişin
düzilmesiansı ve
olanakları her geçen
gün azalıyor; giderek
latin amerika
ülkelerine benzemeye
başlıyoruz; artık
ucurumun kenarına
gelinmiştir; kısa
sürede aşağıya
çekilmeyip yükselme
eğilimine girdiği
takdirde enflasyonu
kimse tutamaz

AKGÜÇ — Böyle gittikçe bu iş daha da zorlaşıyor. Çünkü biz gittikçe Latin Amerika ülkelerine benzemeye başlıyoruz. Gittikçe düzeltme imkânları, şansları azalıyor.

AKAT — Ben Sayın Akgüç'e katılıyorum. O da bir dış hesaptan dolayı değil. Türkiye'nin darboğazı hâlâ kamu maliyesidir, kamu kesimi finansmandır. Şimdi orada bir iyileşme var mı, yok mu bilmiyoruz. Tabii, % 70 enflasyonun devam etmesi bir iyileşme olmadığına işarettir ama, trendi nedir? Bazı açıklamalar var, bütçe açığı geçen seneye göre azalmış. Ama kesin sonuçları bilmiyoruz. Eğer önümüzdeki 12 ay içinde -ki bu 12 ay anahtardır-, yani 1990 ortalarına kadar kamu maliyesinde bir disiplin sağlanamazsa, ben Sayın Akgüç'e katılıyorum, Türkiye'de enfla-

yon eğilimlerini çok yüksek görüyorum. Hiçbir ülke bence enflasyonu uzun süre % 70'de tutamaz. Bu enflasyon ya aşağı inecek ya da fırlayacak.

AKGÜÇ — Bu yıl sonuna doğru fırlayacak gibi görünüyor.

AKAT — Çünkü bu öyle bir bıçak sırtı ki, bu bıçak sırtının üzerinde yürüyecek cambaz daha doğmamıştır. Enflasyon ya hızla aşağıya inmeye başlayacak, % 40'a, % 30'a doğru bir aşağıya iniş trendine geçecek; ya da tam tersi olacak, yukarıya fırlayacak. Yukarı çıkış trendine girdiği anda bunu kimse tutamaz. Dolayısıyla önümüzdeki 12 ayın son derece tehlikeli bir dönem olduğu kanaatindeyim.

KURDAŞ — Ben de bir uçurumun kenarına geldikleri kanısındayım. Ya kendi finansmanlarına dönerler, devletin giderlerini gerçekten elden geçirip kısarlar, çünkü muazzam israfları var, onları önlerler, yatırımlarda akılcı politikalara giderler, dönüş imkânı doğar; ya da bundan sonra bu % 70'i geçersiniz, % 100, % 300 olursunuz. Bu takdirde nereye düşersiniz belli olmaz. Ama zannediyorum Türk kamuoyunun enflasyona olan hassasiyetini anladılar, korktular da. Şimdi seçim var diye şov yapıyorlar. Seçimden önce de enflasyonu artırarak başka türlü şov yaptılar. Şimdi seçimden sonra bir bakacaklar ekonomi durgunlukta, kapasite kullanımında bayağı düşüş var, ihracatta da düşüş var, oturup düşünecekler.

AKGÜÇ — Kim ne derse desin, DİE nasıl bir tahmin yaparsa yapсын, bu sene millî gelir artışı negatiftir.

KURDAŞ — Bütün bu şartlarda önümüzde bir de % 80 enflasyon var. Mecbur olacaklar bir şey yapmaya. İnşallah Sayın Özal, bu konularda ka-

rar vermekten uzaklaşır (cumhurbaşkanı olur temennisinde bulunduğu mu zannetmeyin, sahneden çekilmesini kastediyorum). Yani, bu kafayla giderse Türkiye'ye bir fayda gelmez, bu anlaşıldı. Sayın Akat, Türk parasının kıymetiyle nasıl oynandığını demin belirtti. Aslında ekonomik politikada alınan kararların bir grafiği çizilse, sürekli zig-zaglı olduğu görülecektir. 1980-1981'de ekonomimiz daha bir istikrar içindeydi.

AKAT — Yok, 1984-1985'de aslında nitel olarak küçümsenmeyecek şeyler yapıldı.

KURDAŞ — Belki bazı şeyler yaptı ama sonradan tamamen onları yikan hareketlerde bulundu.

AKGÜÇ — Bazı olumsuz gelişmelerin temelleri de 1984'de atıldı. 1984'de kamu gelirleri en düşük düzeye indi ve bütçe açığı da reel olarak en yüksek düzeye çıktı. Onun sıkıntıları başladı. İç borçlanma sorunu bu yıldan sonra ağırlaşmaya başladı.

KURDAŞ — Yani, demek ki Sayın Özal, tek başına bu konulara hâkim olmak sağlamlığını içinde ve kafasında gösteremedi, göstereceğine de inanmıyorum. Onun için diyorum ki, Türkiye'nin kaderi aklı başında bir ekibin iş başına gelmesine bağlıdır. Çünkü Güney Amerika'da yaşadım. Maazallah bu enflasyon % 100'lere, % 200'lere çıktı mı, korkunç bir şey olur. Öyle bir enflasyon herkese her gün parasını ne yapacağı sorusunu getiriyor. Ay başında maaşını alan memur dairesinde durmuyor, hemen cnu alıp mala yapıştırıyor.

AKAT — Bir an evvel para harcayacak, yoksa parasının alım gücü yarı yarıya düşüyor.

KURDAŞ — Bir yere gittiğinizde sabahleyin gitmek, o malı sabahki fiyattan almak zorunluluğu ortaya

çıkıyor. Güney Amerika bize nazaran dünyanın bir kenarıdır. Biz dünyanın ortasındayız. Bu kadar yanlış politikalar uygulayan bir memleketin doğrusu bu ortamda yaşama şansı çok az olur.

AKAT — Bir temenni bizimki. Hakikaten enflasyonun önümüzdeki 12 ayda aşağıya inme trendine girmesi lazım. Hiç kimse enflasyonun % 10'a düşmesini bekleyemez ama, enflasyonun bir düşüş trendine girmesi lazım.

KURDAŞ — Turgut Bey, bu sene enflasyonu gerçekten % 40'ın altına indirecek tedbirleri baştan alsaydı, Mayıs'taki o şovu yapmasaydı, şu son şovunu affederdik. Ama enflasyonu bir taraftan yüksekte tut, sonra biraz daha artırıcı hareketler yap, ondan sonra gel bu şovu yap ve bunun bütün faturasını sanayie, ihracata çıkart. Ondan sonra ortaya çık, sanayie bu nevi hakaret et; «Şimdiye kadar koruduk bir işe yaramadı.» de, «Artık halka vereceğiz.» de. Halkı sanayie karşı kıskırt.

türkiye'de koruma oranları çok yüksektir; sanayiindeki hâkim köşeleri oluşturan birtakım sektörlerdeki koruma oranları ile türkiye'nin sanayileşmesi mümkün değildir; mevcut koruma düzenine çok sert bir şekilde karşı çıkılmalıdır

AKAT — Sayın Kurdaş, sanayi ile ilgili gene bir tek şey söylemek istiyorum. Koruma oranları fevkalâ-

de yüksektir. Türk sanayindeki hâkim köşeleri oluşturan birtakım sektörlerdeki koruma oranları ile Türkiye'nin sanayileşmesi mümkün değildir. 20 senedir ya da 40 senedir Türk halkına dünyanın en kötü mallarını dünya fiyatlarının iki katına satan ve bunu yaparken de inanılmaz kârlar elde eden sektörler vardır. Otomotiv sektörü bunlardan biridir. Siz Türk sanayicisinin zavallı bir manzarasını çizdiniz, ben de 1987 yılında karaborsa rantlarının otomotiv sektörü tarafından nasıl toplandığını biliyorum. Bu rantları araçlar almıyorlar, o imalatçı şirketler aldılar. Dolayısıyla, Türk sanayinin şu mevcut koruma düzenine karşı çok sert bir şekilde çıkmamız lazım. Bu alınan önlemler yetersizdir. Başta otomotiv olmak üzere, tüm dayanıklı tüketim malları olmak üzere, bütün sektörlerde süratle makul % 10'lu, % 15'li koruma oranlarına gidilmelidir. Bunun karşılığında da bunları üreten fabrikalar batacaklarsa batsınlar. Türkiye, olsa olsa kurtulur ve zenginleşir.

AKGÜÇ — Sayın Akat, doğru. Ancak, bu korumayı bir takvime bağlamak lazım.

AKAT — Sayın Akgüç, takvim deyince karşımıza genellikle bin yıllık takvimler çıkıyor. 40 yıldır akılları neredeydi. Ben artık çok tedavisine inanıyorum. Bundan 7-8 sene önce belki takvim derdim. Ama bugün, bütün sektörlerde gümrüğü kaldırırsınlar, sıfır gümrük koysunlar. Batan da batsın. Ben burada şundan dolayı son derece kategorik olma ihtiyacını hissediyorum. % 100 koruma oranlarıyla gelişen bir sanayiden ülkeye hayır yoktur. Koruma kaç sene olur? Üç sene olur. Türkiye'de üç senelik sanayi yok. Beyaz eşya sanayii benle yaşıt. Tekstil sanayii benden epey büyük, belki Sayın Kurdaş'la yaşıt. Otomotiv sanayii de öyle. Türkiye ilk yerli otomobili 1967'de yaptı,

22 sene. Buzdolabını 1959'dan beri yapıyor, 30 sene. 30 sene sonra hâlâ % 80 koruma istiyorsanız, burada bir yanlışlık vardır. Bu olmaz. Bu yanlışlığı kabul etmek zorundayız.

KURDAŞ — Aslında, sanayii kullarken koruma ihtiyacı bilinçli olarak etraflıca ele alınmalı. Yani eğer % 50-60'dan fazla korumayı gerektiren bir yatırım projesi önümüzdeyse, bunu yaptırmamak lazım Türkiye, yıllarca bu kabil projelere hep teşvik verdi. Ondan sonra da ikazlara rağmen bir takvim yapmadı. Mesela 1980'de şunu demedi: «Beyler, bugüne kadar kurulmuş sanayie beş senelik süre veriyorum. Beş sene sonra koruma oranını % 50'ye, altıncı senede % 40'a, sonra da % 20'ye indireceğim.» Bu arada yanılmıyorsam üç sene evvel otomotiv sektörünün koruma duvarlarını artırdılar. Onun gerisinde iç sanayi bütün verimsizliği ile devam ettirildi. Bundan sonra teşviklerde % 50'den yukarı himaye gösteren bir sanayi dalına evet denmemeli. O, % 50'nin de takvimi peşinen bilinmeli.

AKAT — Evet buna katılıyorum. Hatırlarsanız, alternatifteki önerim şuydu: Böyle yüksek koruma duvarlarıyla, ithal yasaklarıyla normal bir korumaya geçiş çok zordur. Bunun en makul yolu bir gün bütün ithalat yasaklarını kaldırmak, bütün gümrük vergilerini tek düzeye indirmektir. Diyelim ki, % 35 gümrük oranı ile Türkiye'ye bütün malların girişi serbesttir. Yani hepsi aynı vergi oranına tabi olur. Bizde ilk tepki tersi oluyor: «Aman efendim, % 35 koruma oranı olur mu?» % 35'den daha yüksek koruma gerektirenler cezalansın. etkin olanları ise mükâfatlandıralım. O bir düzeydir. Onun üstünde olanları cezalandıralım ki, kendilerini toparlasınlar. Benim o zamanki önerim oydu, bugünkü önerim de o. Öyle bir koruma yapısı oluşmuştur ki, keyfilik

istemiyorsak -ki hükümeti keyfilikle suçluyoruz- bunun yolu açıktır. Tek düze korumadır, bir tek gümrük oranıdır. Bütün mallara bir tek gümrük oranı uygulamaktır. Takvim, ondan sonra devreye girsin.

KURDAŞ — Bir şartı ilave edelim, gerçekçi döviz kurunu. Aslında bu bizim korumacılığımız eskiden beri fazla değerlenmiş kurlarla duvarlanmıştır. Yani döviz kurunu çok düşük tutuyorsunuz, mecburen % 100 koruma ile himaye ediyorsunuz.

AKAT — % 300.

KURDAŞ — Aslında gerçekçi döviz kuru koyarsanız, başlangıçta maksimum % 30-40 himaye oranını belirleyebilirsiniz, o kadarı da yeter. Sonra onu da beş yılda tasfiye edersiniz. Beş yılda dünya ile rekabet edecek gücü kazanmayan sanayii kurdurmazsınız.

AKAT — Doğru; bu, Türk sanayinin var olma şartıdır. Türkiye'nin ihracat yapamayan bir imalat sanayiine, bir sektöre ihtiyacı yoktur. Türkiye'de sadece ve sadece önemli miktarlarda ihracat yapabilen firmalar yaşamalıdır. Bu çok açıktır. Dünyada artık ihracat yapamayan sanayi kalmadı. Bir imalat sanayii ya ihracat yapıyor ya da yok oluyor... Bir sektörde varsanız, ihracat da yapıyorsunuz; yoksanız, yoksunuz o sektörde. Dünyanın gelmiş olduğu nokta budur. Ya ihracat yapıyorsunuz ve varsınız, ya ihracat yapamıyorsunuz ve yoksunuz. Türkiye de bu noktaya süratle gelmelidir. Türkiye ihracat yapabildiği sektörlerle girer. İhracat yapamadığı sektörlerde olmasına ihtiyaç yoktur. Bu sektörlerden yapılan ihracatla sağlanan dövizlerle girilmeyen sektörlerin ürünleri satın alınır ithal edilir; olay budur. Bunun dışında bir çözüm düşünemeyiz. Biz her malı üreteceğiz ama ürettiğimiz mal-

ların % 90'ını dünya fiyatlarının beş katına üreteceğiz. Ondan sonra geri kalan % 10 ile ihracat yapacak. Bu mümkün değil. Etkin, uluslararası düzeyde ihracat yapabilen bir sektörünüz olacak ve dünya fiyatlarıyla iç piyasaya mal satacak ki, onu alanlar da ihracat yapabilecek ve dünya fiyatlarıyla rekabet edebilecek. Yoksa böyle saçma sapan korumacılık oranlarıyla olmaz. Bakıyorsunuz, ara mallarında daha da yüksek koruma oranları var. Orada da etkinlik yok, orada da israf var.

sanayinin düzelmesinin şartı, öncelikle bir piyasa sistemi içinde, döviz kurunun ve diğer fiyatların rasyonel işlemedir; böyle bir ortamda koruma asgariye indirilir ve ihracata dönük olmayan hiçbir yatırıma teşvik verilmez

KURDAŞ — Tabii bütün bunların şartı öncelikle bir piyasa sistemi içinde döviz kurunun ve diğer fiyatların rasyonel işlemedir. Onlar işledikten sonra bu himayecilik minimal olmalı ve ihraca dönük olmayan hiçbir şeye teşvik verilmemeli. Daha önce de belirtmişim. Bunun için üç şart öne koymuştum: Katma değerinin yüksek olması, istihdam yaratması ve ihracat yapması. Bu üç faktörü birleştirmeyen kimseye teşvik belgesini vermemek gerekir. Halbuki o kadar garip şeyler için teşvik belgesi veriyoruz ki... Bu fikirler şimdiki

plânlamada hiç yok. Yani bugün % 300 koruma isteyen sektöre adam tamamen fantazist evet diyor. Kendilerine göre inançları var, ona göre veriyor, doğru dürüst bir şey vermiyor. Sonra da en makul durumlar da himayecilikten şikâyet ediyorlar.

AKGÜÇ — Evet, bugün sanayicinin birçoğu gayet açık olarak söylemek gerekirse, ihracatı bırakır, sanayii de bırakır, ithalat yapar. Zaten kendileri de açıkça söylüyor: «Ben fabrikayı kapatır, ithal ederim.» diyor. Bugün büyük iş adamının alternatifini ithalat oluyor. Çünkü özel kesimin genelde büyük sabit sermaye yatırımı yok. Türkiye'deki sanayinin

yapısına baktığımız zaman, büyük sabit sermaye yatırımları görmüyoruz. Sabit sermaye yatırımı yüksek olan sanayi dahî az. Böyle bir yapı içinde fabrikayı kapatır, derhal ithalatçılığa başlar büyük iş adamları. Belki aynı kârı da sağlarlar. Unutmamak gerekir ki, iş adamlarının çoğu, bayilikten, komisyonculuktan, ticaretten sanayiye yönelmişlerdir. Tekrar geriye dönüş başlar.

Toplantıya katıldığınız için teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 21 Ağustos 1989 tarihinde yapılmıştır.

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Çeşitli
endüstriyel
makina ve tesislerde
frenleme ve kavrama
problemlerinizi için

ERKA®

ERKA

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SAN. A.Ş.

Cicöz Yolu No: 32-34 34150 Bayrampaşa-İstanbul

Telefon: 567 57 20 (4 hat) Teleks: 22221 Erom Tr Telefax: 5676145

Garanti'den size...

Para taşımadan
alışveriş yapma
zevkini gönlünüzce
yaşamamız için
çağdaş seçenekler:

GarantiÇek

VISA

MasterCard

Eurocard

GARANTİ
BANKASI

KİRLENME VERGİSİ

Zamanı Gelmiş Bir Fikir

Yazan :
WALLACE E. OATES

Çevirenler :
Dr. İ. Yılmaz Aslan
Metin Taş

EKONOMİSTLER yıllardan beri «Kirlenme Vergisi»ni tartışmaktadırlar. Ekonomik açıdan bu tür vergiler, piyasa eksikliklerinin -kıt çevresel kaynakların aşırı ve dikkatsiz kullanımını önleyen bir fiyatın yokluğu-giderilmesine hizmet eder. Bununla birlikte ekonomistler, politik alanda henüz taraftar bulamamışlardır. Yasakoyucu ve düzenleyiciler bu yaklaşımı görmezden gelip bunun yerine, geleneksel emirleri, çevre ajanslarınca belirlenen sınırlamaları ve kirleticiden kirleticieye farklılık gösteren denetim önlemlerini seçmektedirler. Birçok çalışma, bu programlara yapılan harcamaların yüksek maliyetli olduğunu ve boşuna yapıldığını göstermiştir. Bir iki istisna dışında, bu çalışmalar çevre politikasının oluşturulmasında fazla etkili olamamışlardır.

Son yıllarda kirlenme vergisine yeni bir ilgi başlamıştır. Federal bütçedeki açıkları azaltmak için yeni ge-

lir kaynakları arayan Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi ve Senatosu, bu vergiye daha ciddi olarak eğilmeye başlamıştır. Bu ilgi, New Hampshire Kongre üyesi Judd Gregg'in «Sülfür ve Nitrojen Emisyonları Vergisi Kanunu» adında bir teklifte bulunmasına yol açmıştır. Teklif, görüşmeler sonunda House Ways and Means Committee tarafından Eylül 1987'de onaylanmıştır. Görüşmelerde, kömür endüstrisi ve çeşitli kamu kurumlarından dört sert muhalif görüşün ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Bu durum, kanun tasarısının çıkma-za gireceğini göstermiştir. Bununla birlikte Birleşik Devletler Kongresi, federal gelir kaynağı olarak, kirlenme vergisi fikrine ilgisini sürdürecektir.

İlke olarak kirlenme vergisi, çevre koruma politikasına etkin bir yaklaşım olmakla kalmayıp, aynı zamanda gelir sistemine çok çekici bir katkı da sağlar. Birçok vergi, ekonomik seçim hakkını bozarak ekonomiye zararlı etkilerde bulunurken, kirlenme vergisinin sosyal açıdan şöyle bir yararı bulunmaktadır: Bunların toplu-

(*) Wallace E. Oates; «Taxing Pollution: An Idea Whose Time Has Come?», Resources, No. 91, Spring 1988, pp. 5-7.

ma maliyeti, getirilerinden (yarattıkları gelirden) daha azdır.

Ekonomik Rasyonel

Piyasa sistemi mantığına göre, kirlenme vergisi ekonomik açıdan doğru bir yaklaşımdır. Serbest piyasa sisteminin işlevini doğru bir şekilde yerine getirebilmesi, mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan kaynakların toplumsal maliyetlerini uygun biçimde yansıtan bir dizi fiyatın ortaya çıkmasına bağlıdır. Fiyatlar, kaynakların en verimli oldukları alana yönelten bir piyasa sisteminin temel göstergesidir. Birçok mal ve hizmette piyasa güçlerinden arz ve talep uygun fiyatı ortaya çıkarır.

Bununla birlikte, belirli koşullar altında fiyatlar gerçek sosyal maliyeti yansıtmayabilir; kirlenme buna klasik örnektir. Temel nokta şudur: Kıt çevresel kaynaklarımızın (temiz hava ve su gibi) uygun bir fiyatının olmaması, onların aşırı kullanımına yol açar. Bunun sonucu da, kitaplarda piyasa hatası (market failure) olarak ifade edilen olaydır. Örneğin, fabrikası çevreye duman yayan bir üretici bir kıt kaynağı –temiz havayı– kullanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, üretici gerçek maliyetleri kirli hava ile yaşamak zorunda kalan kimseler üzerine yüklemektedir. Fakat firma, diğer kaynaklarda olduğu gibi (örneğin emek ve hammadde) bu maliyeti üstlenme gereğini duymaz. Emek ve hammaddelerin fiyatlarının bulunması, onları kullanan firmayı tasarrufa özendirirken, yaydığı dumanlar için böyle bir teşvik yoktur. Kişilerin sınırlı miktardaki temiz hava ve su kaynaklarımızı serbestçe kullanmalarında olduğu gibi... Eğer bu faaliyetlerin maliyetlere göre ayarlanması bekle-

niyorsa, üretici ve tüketiciler, diğerlerinin üzerine yükledikleri maliyetlere katlanmalıdırlar.

Bu açıdan aşırı çevre bozulmasının temel nedeni, kıt çevresel kaynaklar için uygun bir fiyatın yokluğudur. Bu durumun doğrudan doğruya politik bir yönü bulunduğu kabul edilmelidir: Arz ve talep mekanizmasının çalışmadığı durumlarda, kirli atıklar üzerine takdiri bir fiyat, bir vergi konulması için hükümetin müdahale etme gerekliliği. Mikro ekonomik analiz terimleriyle, eğer bir vergi kirlenme biriminin oluşturduğu zararın değerine eşit olarak saptanırsa, verginin kirlenme kaynaklarının ek kirlilik yaratmalarını denetlemede uygun bir teşvik olacağı kolaylıkla gösterilebilir. Ekonomik analiz böylece, rekabetçi piyasa sistemindeki ciddi «hataları» düzeltmek için kirlenmenin vergilendirilmesi gerekliliğini önermektedir.

Geleneksel emir ve kontrol programları bunun aksine, daha az etkin politik araçlardır. Çünkü denetim önlemlerini belirleyecek çevre makamları için, her kirlenme açısından en etkin ve en az maliyetli denetim teknolojisinin ne olduğunu bilmek hemen hemen olanaksızdır. Denetim önlemleri kirlenmelerin özel koşullarını dikkate almadığı için, bu programlar genellikle herkesi aynı derecede etkileyen koşullarla sonuçlanır. Bu programlara büyük paraların boş yere harcandığını gösteren çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Birleşik Devletler hava ve su kalitesi yönetimi programları üzerine yapılan çalışmalar, kirlenmelerin denetleme maliyetlerinin, en az maliyetlerin 2 - 10 katı olduğunu göstermiştir. Kısacası, çevreyi korumak için gerektiğinden daha fazlasını ödemekteyiz.

Bundan daha önemlisi, var olan denetim teknolojileri arasında yapılan seçimde, azaltıcı teknolojilerin araştırılması ve geliştirilmesi için zorlayıcı teşviklerin yokluğudur. Uzun zaman alan çevre programlarımızın başarısı, kirlenmenin denetiminde daha etkin ve daha az maliyetli yöntemleri bulma ve uygulama gücümüze bağlıdır. Emir-kontrol yaklaşımı sadece bu gibi teşvikleri sağlayamamakla kalmaz, aynı zamanda bu gibi yolları izleyenleri de caydırabilir. Atıkların denetiminde yeni ve daha iyi bir yol bulan bir firma, çevre ajansı tarafından daha katı bir dizi emirlerle «ödüllendirilebilmektedir».

Aksine, kirlilik vergileri hem var olanlar arasında uygun denetim teknolojisinin seçimini, hem de yeni ve daha etkin azaltma süreci için araştırmayı cesaretlendiren bir dizi güçlü teşvikler sağlar. Bu gibi faaliyetler maliyetleri azaltacağından, doğrudan doğruya kirlenmenin yararına olabilecektir. Örneğin, atıkların arıtılmasında daha az pahalı bir yol bulan bir firma, bundan böyle bu tekniği atıklarını azaltmak için uygulayacaktır. Bu firma, atık düzeyindeki azalmanın bir sonucu olarak hem denetim faaliyetlerinde hem de ödeyeceği vergilerde tasarruf sağlamış olacaktır. Bunun sonucunda ortaya çıkan daha temiz çevreden de toplum yararlanacaktır. Bir kirlenme vergisi sistemi, rekabetin etkili piyasa güçlerini çevre korunması adına etkin bir şekilde denetleyecektir.

Gelir Rasyoneli

Eğer kirlilik vergileri için temel ekonomik rasyonel piyasa sistemini düzeltmek ise –yukarıda belirtildiği gibi–, o zaman vergi oranları çevre-

sel amaçlarımıza göre belirlenmelidir; gelir elde etme düşüncesiyle değil. Vergi oranları atık maddeleri hava ve su kalitesi bakımından hedeflerimize uygun düzeye indirecek biçimde konmalıdır. Bununla birlikte, bu gibi vergiler zaten kamu sektörüne gelir sağlayacaklardır.

Kirlenme vergileri, kamu gelirleri sistemimizin çok çekici bir bölümünü oluşturabilir. Her vergileme sistemi kişiler ve firmalar için bir teşvik yaratır. Teşvikler ekonomik davranışların düzenlenmesine yol açar. Bu düzenlemelerin büyük bir çoğunluğunun zararlı olması sorundur. Bunlar, sosyal refahta kayıplara yol açarak ekonominin işleminde bozulmalar yaratırlar. Örneğin, ücret ve aylık gelirleri üzerinden alınan bir vergi, yalnızca kamu gelirlerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda çalışmayı caydırıcı bir etki de yaratır. Eğer fazladan kazanılan her bir dolar için 50 veya 60 sentlik ek bir vergi alınacak olursa, insanlar çalışmalarını sürdürmek yerine, gelir getirici faaliyetlerden olmadığı için aylıklığa yöneltmiş olurlar.

Bundan başka, vergi sistemimizin neden olduğu toplumsal refah bozulmalarının oldukça önemli olduğunu ileri süren çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Vergi uzmanı Edgar Browning, emek kazançlarının vergilendirilmesiyle ortaya çıkacak olan bozulmaların büyüklüğü ile ilgili bir belirsizlik olmakla birlikte, vergi gelirlerinde dolar başına kaybın 8 sentten bir dolara kadar olabileceği tahminini göz önünde tutarak, bunun potansiyel olarak çok büyük olduğunu bulmuştur. Ödediğimiz vergilerin topluma gerçek maliyetleri, fiilen toplanan gelirlerin tutarından daha büyüktür. Bu nedenle kirlenme vergileri,

büyük bir çekiciliğe sahiptir. Kirlenme vergileri sadece çevre korunması ihtiyacını karşılamakla kalmaz, ayrıca ekonomiye zarar veren diğer gelir kaynaklarını ikame edebilir.

Buna ek olarak, kirlenme vergilerinin gelir potansiyeli önemsiz değilse de mütevazı görünür. Boston Üniversitesi'nden David Terkla, Birleşik Devletler'deki noktasal kaynaklardan atılan partikül ve sülfürlerin vergilendirilmesinden elde edilecek olan potansiyel gelirlerle ilgili ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Terkla, 1982'de elde edilecek gelirlerin en az 1,8 milyar dolardan en çok 8,7 milyar dolara kadar değişebileceğini hesaplamıştır. Bu gelirlerin büyük bir bölümünün sülfür boşaltımına konulacak vergiden elde edileceği tahmin edilmektedir. Sadece bu vergiden elde edilmesi tahmin edilen gelir 1,7 milyardan 8,5 milyar dolara kadar değişebilmektedirler. En son yapılan başka bir tahminde -bu, House of Representatives Committee on Ways and Means ve Joint Committee on Taxation elemanları tarafından hazırlanmıştır-, kalorifer ocağı ve kazanlardan atılan sülfür ve nitrojendioksit atığının her libresi için 45 sentlik bir vergi alınacağı varsayımıyla, bu vergiden elde edilecek yıllık gelirin 6,3 milyar dolar olacağını tahmin etmişlerdir.

Bu gelir tahminleri kamu kesiminin tüm gelir ihtiyacı ile karşılaştırıldığında büyük değıldir. Kirlenme vergileri gelir sistemindeki gelir ve satış vergileri gibi büyük vergilerin tümüyle yerine geçemezler. Yine de onlar potansiyel bir role sahiptirler. Hava ve su kirleticilerinin pek çoğunu -ve belki de toprak kirleticilerini kapsayan diğer atıkları da- kapsayacak bir

dizi kirlenme vergisinin konması daha fazla gelir ortaya çıkarır. Bu gelirler, belli başlı vergilerin oranlarının zararlı bir biçimde artmasını engeller (veya bu oranları azaltır).

Kirlenme vergisi gelirleri böylece «zararlı» vergilerden elde edilen gelirlerin bir ölçüde yerine geçebilecektir. Terla, sözkonusu çalışmasında, kirlenme vergilerinin uygulanmasından elde edilecek potansiyel «etkinlik kazançlarını» da bulmuştur. Bu kazançlar, gelir ve diğer vergilerin ekonomide neden olduğu çarpıklıkların ortadan kaldırılmasından kaynaklanır. Terkla, bu kazançların ölçülebilir önemde olduğunu bulmuştur. Terkla, sülfür ve partikül atıklardan alınacak tahmini vergi gelirlerinin, emekten alınan vergilerle yer değiştirmesi durumunda 0,6 milyardan 3,1 milyar dolara kadar bir toplumsal tasarrufun meydana gelebileceğini hesaplamıştır.

Eğer bu gelirler kurumlar vergisinin yerine konulursa, etkinlik kazançları 1 milyardan 4 milyar dolara kadar olabilecektir.

Bu gibi sonuçlar göstermektedir ki, daha etkin bir ekonomiden elde edilecek kazançlar, bu gelirlerin yarısından fazlasıyla dengelenebilir.

Hukuki Sonuçlar

Yasama faaliyetleri içinde kirlenme vergisi genel destek görmeye başladığından, yasama sürecinde bu yaklaşımın temel özellikleri ile uyuşmayan kanun tekliflerinin özel hükümlerinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Belirli konular yasal etkinlik açısından önemlidir. Gregg Kanunu bu bağlamda öğreticidir.

Birincisi, vergi matrahı tam olarak tanımlanmış olmalıdır. Vergi ya-

yılan atık düzeyi üzerine konmuş olmalıdır. Yani, fiilen boşaltılan atıkların birimi başına bir vergi olmalıdır. (Örneğin, atmosfere bırakılan sülfürün libresi başına 25 sent). Vergi kirleticilerin atıklarını azaltmaları için doğrudan bir teşvik sağlamalıdır. Kirlenen birimlerin satışları ya da kârları üzerindeki vergi bunu yapamaz. Vergi doğrudan atıklar üzerinde olmalıdır. Gregg Kanunu tesadüfen doğru vergi matrahına sahiptir: Nitrojen oksitleri ve sülfür emisyonları üzerine bir vergi koymuştur.

İkincisi, yasa bu vergiden elde edilen gelirlerin federal açıkların azaltılmasına ve bundan sonra daha zararlı diğer vergilerin düzeylerinin azaltılmasına yöneltilmesini sağlamalıdır. Kirillik vergisinden sağlanan ge-

lirlerin herhangi bir çevre fonu içinde yer alması yönünde güçlü bir eğilim vardır. Gregg Kanunu tasarısında, bir sülfür ve nitrojen atıkları fonu oluşturmak için hükümler bulunmaktadır. Bu fon, kirleticilerin atıklarını denetim çabalarına yapılacak yardımlarda kullanılabilir. Bu özel önlem, vergi konusuna muhalif olanların tepkilerini yumuşatmak amacıyla konulmuştur. Bununla birlikte, kanunun görüşülmesinde ortaya çıktığı gibi, bu strateji başarılı olamamış ve sert bir dirençle karşılaşmıştır. Kirlenme vergisinden elde edilen gelirler, genel gelirlerin bir parçası olacaktır.

Üçüncü olarak, vergi oranında biraz esneklik bulunması istenilir. Gregg Kanunu'nda bu tersinedir. Orada saptanmış bir dizi oranlar ifade edilmiştir. Örneğin, kanunda belirtilen oranın hedeflenen hava kalitesini elde etmek için gereksiz derecede yüksek olduğu ileri sürülebilir. Veya alternatif olarak, oranın «aşırı» temizlenmeye yol açarak, toplumsal açıdan yüksek maliyet doğuracağı da söylenebilir. Bu durumda, vergi oranını uygun düzeyde ayarlama yetkisinin olması önemlidir. Bunun anlamı, oranların çok sık ayarlanması değildir. Fakat, çok uzun bir zaman dönemi içinde tek bir orana kendimizi bağlı kılmamalıyız. Vergi oranını gözden geçirmek için fırsatlar olmalıdır.

Ve dördüncüsü, kirlenme vergilerinin etkili olabilmesi için bunlarla birlikte kirlenme kontrol teknolojilerine ilişkin bir düzenleme bulunmalıdır. Vergiler firmaları atıklarının kontrolünde en az maliyetli yöntemleri araştırmalarını ve kullanmalarını kendiliğinden teşvik edecektir. Eğer çevre ajansları kirleticiler için dav-

E S Yayınları Sunar:

VECDİ ÜNAY

**BANKALARCA
DIŞ TİCARETİN
FİNANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

Bankaları, bankacıları, bankacılık eğitimi gören gençleri, ithalat ve ihracat işleriyle uğraşan firmaları yakından ilgilendiren kaynak kitap

410 sayfa (büyük boy) - 11.000 ₺ TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdere Mah. Sultanz-ı Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'ndeki 768, İş Bankası Turbe Şubesi'ndeki 15410, Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi'ndeki 2269.9, Akbank Turbe Şubesi'ndeki 443 no.lu hesaplarımızdan birisi no, "kitap bedeli olduğunu belirterek" havaile emeli, ad ve adreslerini tarahimiza bildirmelidir. Ödemeli, postalamaya yoplamamaktadır

ranış reçeteleri sunarlarsa, o zaman vergiler bu işlevi yerine getiremezler. Kirlilik vergileri için temel rasyonel, uzlaştırılmış olmasıdır. Bu noktanın özel olarak vurgulanması gerekir. Çünkü, bu kirlilik vergisi önerisinin temelidir. Bu vergiler, bir emir-kontrol sistemiyle, mevcut vergi sisteminin etkinlik artırıcı özelliklerini bozmaksızın yürütülemezler.

Bir Piyasa Alternatifi

Kirlenmenin kontrolünde piyasa teşvikleri tartışmaları, ilgi çekici bir alternatif kirlenme vergisi önerilmek-sizin tamamlanmış olmaz: Devredilebilir tahliye izinleri sistemi. Kirleticileri atıkları üzerinden vergileme yerine, çevre makamları kirleticinin belirli miktarda atılmasına izin veren az sayıda izin çıkarmalıdır (izinlerin sayısının uygun derecede az tutulduğu durumlarda çevresel hedeflere ulaşılabilir). Kaynaklar, bu boşaltım izinlerini alıp satmakta serbest olacaktır. İlke olarak böyle bir sistem en azından, bir kirlenme vergisi sistemi gibi maliyetten tasarruf eden özelliğe sahiptir. Yani o, çevre temizliğinin hedef düzeyine en az toplumsal maliyetle ulaşabilir.

İzinler bazı vergi avantajlarına sahip olabilir. Birincisi, izin sayısını kontrol etmekle çevre makamlarına atık boşaltım düzeyi üzerinde doğrudan kontrol yetkisi sağlarlar (Tahliye üzerine konulan vergi oranını düzenleyerek dolaylı yoldan kontrol etmek yerine). Bundan başka, mevcut düzenleyici sistem izinleri kullanılabilir yaptığından, onları pazarlanabilir kılmak bir kirlenme vergisi sistemi için izin sistemini tümüyle parçalamaya göre daha küçük bir sapma ortaya çıkarır.

Çevre Koruma Ajansı, belirli hava kirleticilerinin kontrolü için Atık Ticaret Programı ile böyle bir devredilebilir izin sistemine doğru belirli bir mesafe almıştır. Bazı eyaletler şimdi kaynaklara atık bırakma yetkisi veren belgeleri değiştirmeyi serbest bırakan programlara sahiptirler ve bu değişmelerin birçoğu büyük maliyet tasarruflarıyla sonuçlanmaktadır.

Bununla birlikte vergiler çekiciliğini sürdürmektedir: Onlar, kaynaklara doğrudan bir fiyat teşviki sunarlar (boşaltım izinleri için bir piyasa organize etme ihtiyacı olmaksızın) ve vergi gelirlerini artırma ihtiyacını karşılarlar. Kirlenmenin kontrolünde bu iki piyasa aracının seçimi, politik analizde cazip bir problemdir. Ekonomik analizlerin gösterdiği gibi, kirlenme düzeyinin belirli bir eşik düzeyini aşmasını engellemenin yaşamsal olduğu durumlarda, izin yaklaşımı gerçekten çekicidir. Çünkü bu yaklaşım, izin sayısını sınırlamakla atık düzeyi üzerinde doğrudan bir kontrol sağlamaktadır. Fakat, kirlenmenin kontrolünde aşırı maliyetlerin büyük bir tehlike olduğu hallerde; vergiler üstünlüğe sahiptirler. Çünkü kaynaklar atık miktarlarını sabit tutarak ve buna karşılık vergiyi ödeyerek kirlenme kontrolünün yüksek maliyetlerinden her zaman kaçınılabılır. Bu yaklaşımların her biri çevre yönetimi politikalarının geniş spektrumunda kendi önemli yerlerini korumaktadırlar.

◆ Hünersiz adamı, meyvesiz ağaca benzer.

Türk Atasözü

Sermaye Piyasası

Yrd. Doç. Dr.
MEHMET BOLAK

TEMMUZ ayında Borsa'da başlayan durgunluk ve düşme eğilimi Ağustos ayında da devam etmiş, ancak yeni ekonomik kararların açıklanmasının ardından Borsa'da yeniden canlanma gözlenmiştir. Bu canlanma da kısa süre içinde yerini, aşağı yukarı küçük dalgalanmalara bırakmış, sonuç olarak, «25 Ağustos 1939, Cuma» günü kapanış fiyatları itibarıyla, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 1716.64 olmuştur. Bu sonuç, Temmuz ayı sonuna göre % 10.41 oranında ve 161.86 puanlık bir artışı ifade etmektedir.

Dergi'nin indeksi kapsamındaki 40 hissenin 30'unun fiyatı ay içinde yükselirken, 10 hissenin fiyatında düşme gözlenmiştir. Fiyatı en çok yükselen hisse Sarkuysan (% 39.81) olurken, Hektaş (% 34.15), Bolu Çimento (% 26.32), İzocam (% 25.93), Kartonsan (% 25.49), Anadolu Cam (% 24.44), Eczacıbaşı Yatırım (% 23.68), Kav (% 20.69), Makina Takım (% 20.27) ve İzmir Demir Çelik (% 20) de % 20'nin üzerinde fiyat artışı gözlenen diğer hisseler olmuşlardır. Ağustos ayında en yüksek oranda değer kaybı Ege Gübre hisselerinde (% 17.65) görülmüştür. Polylen (% 15), Bağfaş (% 8.94), Gübre Fabrikaları (% 8.42), Demir Döküm (% 5.97) ay içinde fiyatları en çok düşen hisseler olmuşlardır.

Ağustos ayı içinde Demir Döküm'de sermaye artırımına gidilmiş, % 50 bedelsiz artırımla, ödenmiş sermaye 30 milyar TL'ye çıkartılmıştır. Ayrıca, artık ikinci pazarda işlem gören Aymar'da Temmuz ayı sonunda başlayan sermaye artırımı, bu artırımın başlamasından sonra Temmuz sonuna kadar Aymar'la ilgili herhangi bir alım satım işlemine rastlanamamış olması nedeniyle, Dergi'nin Ağustos ayı tablosuna yansıtılmıştır. Aymar'da sermaye artırımı % 50 bedelli, % 16.67 bedelsiz şeklinde gerçekleştirilmiş ve 3.5 milyar lira düzeyindeki ödenmiş sermaye 5 milyar liraya yükseltilmiştir. Öte yandan, Ereğli Demir Çelik'te kayıtlı sermaye tavanı 2 trilyon 500 milyar liraya yükseltilmiş, Good-Year ve Kav da kayıtlı sermaye sistemine geçmişlerdir. Bu iki şirkette kayıtlı sermaye tavanlarının sırasıyla 23 milyar 448 milyon TL ve 12 milyar TL olması kararlaştırılmıştır.

Ağustos ayı içinde hisse fiyatlarını etkileyen, gerek canlanmalara, gerek düşüşlere yol açan bazı önemli olaylara kısa kısa aşağıdaki gibi değinmek mümkündür.

Yılbaşından beri sürekli düşürülen ve bir anlamda negatife dönüşen banka faizleri, geçtiğimiz aylarda Borsa'daki canlanmayı destekleyen en önemli etkenlerden biri olmuştu. Ancak, Temmuz ayı enflasyonunun yüksek çıkmasıyla bir-

likte, banka faizlerinin yeniden artırılmaya başlanması ve bu yükselmenin daha da süreceği beklentisi, Ağustos ayı içinde Borsa'da olumsuz etkilenmelere yol açmıştır. Ayın son haftası içinde, bazı büyük bankaların mevduat faizlerini arttırmayacakları, hatta daha da geri çekmeye çalışacakları şeklindeki söylentiler ise Borsa üzerindeki bu olumsuz etkinin dağılmasını sağlamıştır.

Aylardan beri Borsa'nın sürükleyicisi durumuna gelen Erdemir'deki gelişmeler, Borsa'daki dalgalanmaların önemli nedenlerinden biri olmaya devam etmektedir. Bilindiği gibi, yaklaşık bir yıl önce ortaya çıkan, Erdemir'in sermaye artırımına giderek 4 bedelsiz hisse vereceği söylentisi, Erdemir hisselerine ve zamanla diğer hisselerle olan talebin de artmasına yol açmış, özellikle Mart ayından beri Borsa indeksindeki büyük artışın en önemli kaynağını oluşturmuştu. Ancak, 4 bedelsizle başlayıp giderek artan ve 8 veya 10 bedelsiz kadar yükselen beklentilerin bir türlü yetkili ağızlarca doğrulanmamış olması, Erdemir hisselerinin spekülâtif niteliğinin sürmesine yol açmaktadır. 17 Ağustos'ta yapılan Erdemir yönetim kurulu toplantısında beklenen sermaye artırımını ilanı gerçekleşmemiş, bunun üzerine yatırımcılar bu hisseleri büyük ölçüde ellerinden çıkartmaya çalışmışlar ve Borsa indeksinin bir hayli düşmesine yol açmışlardır. Daha sonra bazı bankaların alıma geçmesi üzerine Erdemir'in ve buna bağlı olarak Borsa indeksinin yeniden yükseldiği gözlenmiştir. Erdemir'de yapılacak sermaye artırımının bir an önce ilan edilmesinin, Borsa'daki spekülâtif hareketlerin azaltılması açısından büyük yararı vardır.

Ağustos ayının ilk günlerinde Başbakan Turgut Özal tarafından açıklanan «dövizle ilgili yeni kararlar» da Borsa üzerinde etkileyici olmuştur. 32 sayılı «Para Kararı» diye adlandırılan ve 18 maddeden oluşan yeni kararlar paketinin, Borsa üzerinde etki yaratabilecek özellikle iki maddesi vardır.

- Yurt dışına çıkışın çıkmasını, herkesin bankalardan üç bin dolara kadar döviz alması serbest bırakılmıştır. Bu madde, hisse senetlerine alternatif olabilecek bir yatırım aracını yani döviz gündeme getirmektedir. Öte yandan dövize talep artışı olması ve döviz fiyatlarının artması halinde, bir süredir Borsa'ya gelmiş ve talebi canlandırmış olan Tahtakale piyasacılarının yeniden kendi piyasalarına dönmeleri ve Borsa'dan çekilmeleri söz konusu olabilecektir.

- Dışarıda yerleşik kişilerin Borsa'da kote edilmiş Türk menkul kıymetlerini satın alabilmeleri ile, Türkiye'de yerleşik kişilerin, yabancı menkul kıymetleri satın almaları serbest bırakılmıştır. Bu maddeye dayanarak, dışarıda yerleşik kişilerin, yabancı borsalara göre düşük değerlendirilmiş olan Türk menkul kıymetlerini almak üzere İMKB'ye gelecekleri ve talebi canlandırarak fiyatların yükselmesini sağlayacakları beklentisi, kararın yayınlanmasının hemen ertesinde Borsa'da büyük bir canlanmaya yol açmıştır.

Ancak kararların açıklanmasının üzerinden geçen yaklaşık üç haftalık süre içinde, ilk günlerin beklentilerinin pek de gerçekleşmediği görülmüştür. Döviz almak için bankalara akın edenlere rastlanmamıştır. Bunun başlıca nedeni, bankaların döviz fiyatını yüksek tutmaları ve Tahtakale piyasasının yatırımcılara daha cazip gözükmesidir. Bankalar «güvenli kuruluş» olmak sıfatıyla, döviz daha pahalı satmakta haklı görülseler de, aradaki farkın böyle kalmayacağını ve ön-

müzdeki günlerde Tahtakale piyasasında da döviz fiyatlarında yükselme gözlemleneceğini beklemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, menkul kıymet almak üzere Borsa'ya gelen yabancıya da rastlanmamıştır. Bu durum da talepte birdenbire büyük bir canlanma olarak, fiyatların yükselmesine yol açacağını bekleyenlerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Bununla birlikte, kararların sonuçlarını değerlendirmek için bir süre daha beklemek ve peşin hükümlerde bulunmamak daha doğru olacaktır.

Borsa'daki fiyatları etkileyen bir diğer önemli gelişme, işletmelerin 1989 yılı ilk altı aylık bilanço ve gelir tablolarını borsaya bildirmeye başlamaları olmuştur. «Tablo 1»de 18 Ağustos tarihine kadar, 6 aylık bilançolarını borsaya bildirmiş olan şirketlerin 6 aylık kârları geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Geçen yılın aynı dönemine göre kârını en yüksek oranda artıran işletmeler, Yasaş (47.063 katı), Bolu Çimento (3.742) ve Kartonsan (3.359) olmuşlardır. Çu-

TABLO 1

Şirketlerin 6 Aylık Bilanço Kârları
(Milyon TL)

	88 (6 ay)	89 (6 ay)	89/88		88 (6 ay)	89 (6 ay)	89/88
Akcimento	4.445	1.839	0.414	Koç Hol.	19.045	39.998	2.100
Alarko Hol.	1.065	1.319	1.238	Koç Yat.	3.400	7.270	2.138
Anadolu Cam	4.724	7.118	1.507	Kordsa	18.371	19.567	1.065
Arcelik	25.500	41.500	1.627	Koruma T.	8.521	10.707	1.257
Aymar	1.523	1.013	0.665	Köytaş	309	334	1.081
Bağtaş	12.579	18.020	1.433	Brisa	20.266	22.433	1.107
Bolu Çim.	2.245	8.401	3.742	Maret	(2.173)	645	—
Çelik Halat	6.240	6.702	1.074	Mensucat	6.141	12.955	2.110
Çimsa	8.240	7.581	0.920	Nasaş	(6.696)	(1.391)	—
Çukurova Elektrik	20.577	53.067	2.579	Olmuksa	2.120	2.870	1.354
Eczacıbaşı Y. (*)	777	8	0.010	Otosan	26.091	28.385	1.088
Ege Bira	7.065	11.665	1.651	Pimaş	1.658	1.361	0.821
Enka Holding	690	1.198	1.736	Polylen	4.903	1.113	0.227
Erdemir	190.849	376.900	1.975	Rabak	11.278	3.163	0.280
Goed-Year	5.342	1.934	0.362	Sifaş	7.253	6.672	0.920
Gübre Fab.	(5.763)	(1.512)	—	Teletaş	13.884	29.995	2.160
Güney Bira	2.323	2.164	0.932	Demir Dök.	6.584	4.736	0.719
Hektaş	4.277	5.735	1.341	Siemens (**)	5.845	9.677	1.656
İzocam	1.200	2.698	2.248	T.S.K.B.	18.332	14.329	0.782
Kartonsan	3.212	10.789	3.359	Şişe Cam	8.035	9.550	1.189
Kav	4.624	10.735	2.322	Yasaş	80	3.765	47.063
Kepez Elek.	8.300	2.485	0.299				

(*) Dönem kârında görülen azalmanın, İştiraklerdeki kâr tahakkukunun henüz şirkete intikal etmemesinden kaynaklandığı bildirilmiştir.

(**) 6 aylık hesap dönemi 30.9.88 - 31.3.89'dur.

kurova Elektrik, Kav, İzocam, Teletaş, Koç Yatırım ve Koç Holding de kârlarını iki mislinin üzerine yükselten yani % 100'den fazla artıran işletmeler olmuşlardır. Birinci pazara yeni geçen Maret, geçen yılın 6 aylık dönemini zararlı kapatmışken, bu yıl kâra geçmiştir. Eczacıbaşı'nın özel durumu bir kenara bırakıldığında, geçen yılın ilk 6 ayına göre kârları en çok azalan işletmelerin Polylen, Rabak, Kepez Elektrik, Good-Year ve Akçimento oldukları görülmektedir. Bu işletmelerin kârı geçen yılın ilk 6 ayına göre % 50'nin altına düşmüştür. Aymar, Çimsa, Güney Bira, Pimaş, Sifaş, Demir Döküm ve TSKB de, 1989'un ilk 6 ayında geçen yılı nazaran daha düşük kâr elde etmişlerdir.

Şirketlerin ilk 6 aylık kârlarına göre hisse başına düşen kârlar ise «Tablo 2»de yer almaktadır. Hisse başına kâr hesabında, 1989 yılı içinde yapılan sermaye artırımları dikkate alınmamış, kârın eski hisselerle dağıtılacağı varsayımıyla, 1988 yıl sonu ödenmiş sermayeleri esas alınmıştır. Sadece Kav ve Şişe Cam'da 1989 yılı içinde gerçekleştirilen sermaye artırımları 1988 yılı sonuna ait kabul edilindiğinden, bu iki işletme için sermayenin son değerleri esas alınmıştır. Zarardaki firmalar içinse herhangi bir hesaplama yapılmamıştır.

TABLO 2
6 Aylık Bilanço Kârlarına Göre Hisse Başına Kârlar (TL)

Akçimento	116.76	Good-Year	164.96	Mensucat	590.21
Alarko Hol.	219.83	Güney Bira	512.24	Olmuksa	260.91
Anadolu Cam	547.54	Hektaş	2.124.07	Otosan	1.038.56
Arcelik	1.729.17	İzocam	899.33	Pimaş	226.83
Aymar	289.43	Kartonsan	399.59	Polylen	247.33
Bağfaş	450.50	Kav	3.578.33	Rabak	210.87
Bolu Çim.	5.600.67	Kepez Elek.	497.00	Sifaş	1.425.64
Çelik Halat	1.241.11	Koç Holding	1.142.80	Teletaş	1.499.75
Çimsa	701.94	Koç Yatırım	727.00	Demir D	236.80
Çukurova El.	1.768.90	Kordsa	869.64	Siemens	921.62
Eczacıbaşı Y.	3.33	Koruma Tarım	3.172.44	TSKB	286.58
Ege Bira	2.777.38	Köytaş	318.09	Şişe Cam	137.79
Enka Holding	399.33	Brisa	830.85	Yasaş	522.92
Erdemir	9.815.10	Maret	43.00		

«Tablo 2»den görüldüğü gibi, hisse başına kâr rekoru Erdemir'e aittir (9.815.1 TL). Erdemir'den sonra hisse başına en çok kâr sağlayan işletmeler, Bolu Çimento, Kav, Koruma Tarım, Ege Bira ve Hektaş olmuşlardır. Bu rakamlara bakarak işletmelerin yıl sonu kârlarını ve hisse başına dağıtacakları miktarı tahmin etmek kuşkusuz mümkün değildir. Öte yandan, işletmelerin 6 aylık bilançolarında vergi için herhangi bir karşılık ayırmadıkları da göz önüne alınmalıdır. Bununla birlikte tablodaki rakamlar firmalar arasında karşılaştırma yapmak açısından yararlıdır.

Hisse senetleri borsasında bu gelişmeler olurken, diğer bazı sermaye piyasası araçlarıyla ilgili Ağustos ayının önemli olaylarını da aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- 31 Temmuz günü Boğaziçi Köprüsü B tertibi gelir ortaklığı senetlerine son 6 aylık dönem için net % 128.71 oranında gelir payı ödenmiştir. Aynı gün,

dövizde endeksli Hasan Uğurlu Barajı A tertibi gelir ortaklığı senetlerine de 4. dönem gelir ödemesi yapılmış, 100 dolarlık kupürlere 11.945 TL, 100 marklık kupürlere 6.661 TL verilmiştir.

• Ağustos ayı içinde yapılan Hazine bonusu ihalelerinde, 1 yıllık bonolar ortalama % 65.92, 9 aylık bonolar yıllık ortalama % 63.20, 6 aylık bonolar yıllık ortalama % 63.14, 3 aylık bonolar yıllık ortalama % 63.14, 3 aylık bonolar yıllık ortalama % 56.36 ve 1 aylık bonolar ise yıllık ortalama % 54.80 faiz oranıyla alıcı bulmuşlardır.

• Finansman bonusu ihraçlarında ise ayın kayda değer ihraçları Sümerbank'ın % 67 faizli 300 milyar TL, Kartonsan'ın % 64 faizli 2 milyar TL ve Şişe Cam'ın % 71.63 faizli 8 milyar TL tutarındaki ihraçları olmuştur. Her üç ihraç 360 gün vadelidir.

• Dövizde endeksli tahvil ihraç yetkisi, Yüksek Planlama Kurulu tarafından da onaylanarak, ilk olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'ne verilmiştir. TKKOİ yetkilileri, çıkarmayı düşündükleri yeni tahvillerin satın alınışı ve anapara ile faiz ödemeleri sırasında tüm işlemlerin Türk parası ile yapılacağını, ancak, tahvillerin dövizde endeksli olması nedeniyle anaparanın enflasyondan korunmasının sağlanacağını belirtmişlerdir. Bu tahvillerin faiz oranları düşük belirlenecek, ancak bu bir anlamda reel faiz getirisini oluşturacaktır. Söz konusu tahvillerin daha önce çıkarılmış dövizde endeksli gelir ortaklığı senetlerinden farkı, ödenecek faiz oranlarının önceden belli olması ve bu faiz ödemelerinin de dövizde endeksli olmasıdır. Döviz fiyatları üzerinde herhangi bir baskı uygulanmadığı takdirde dövizde endeksli tahviller yatırımcılar için iyi bir enflasyona karşı korunma aracı olarak düşünülebilirse de, TKKOİ'nin bu tahvillerin ihracı neticesinde önemli bir kur riski altına gireceği kuşkusuzdur.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Ocak	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69	714.75
Şubat	90.24	94.60	157.44	246.73	207.73	325.71	658.37	1465.45	822.11
Mart	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21	1351.48	923.62
Nisan	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	917.93	1009.89
Mayıs	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.54	1005.71	1334.72
Haziran	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	924.97	1745.24
Temmuz	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	927.28	1554.78
Ağustos	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	816.29	1716.64
Eylül	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	881.71	
Ekim	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	734.01	
Kasım	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	777.53	
Aralık	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.28	722.21	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1986 (Milyon TL)	1987 (Milyon TL)	1988 (Milyon TL)	1986 (Net)	1987 (Net)	1988 (Net)	Ağustos 1988	Haziran 1989	Temmuz 1989	Ağustos 1989
1	AKÇİMENTO	—	39.375	3.784	6.953	5.182	235	168	36	18.500	2.950	2.325	2.300
2	ANADOLU CAM	20.000	13.000	2.549	5.203	9.781	30	50	60	2.250	3.500	3.375	4.200
3	ARÇELİK	100.000	40.000	16.131	39.087	51.861	63	80	92	3.475	5.000	4.650	5.100
4	AYMAR	10.000	5.000	518	1.195	3.063	12	30	74	2.725	3.500	3.500	2.100
5	BAGFAŞ	—	40.000	7.005	9.313	27.734	55	85	40	2.150	3.425	3.075	2.800
6	BOLU ÇİMENTO	—	1.500	4.553	5.607	7.142	119,76	181,38	213,45	13.400	17.300	18.000	24.000
7	ÇELİK HALAT	27.000	10.800	3.729	7.558	10.574	60	100	100	3.650	4.150	3.925	4.500
8	ÇİMSA	50.000	21.600	7.791	13.667	18.178	175	203,87	82,60	12.900	4.200	3.825	3.900
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	90.000	30.000	32.189	61.939	111.188	100	200	250	7.600	17.200	15.100	17.800
10	DOKTAŞ	12.000	10.500	2.224	8.317	5.075	50	100	58,50	3.800	4.950	3.175	3.350
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3.000	2.400	421	771	1.713	30	40	45	1.100	2.950	1.900	2.350
12	EGE BİRACILIK	12.600	4.200	1.560	3.315	18.926	20	35	130	3.250	12.600	10.700	12.200
13	EGE GÜBRE	12.000	12.000	2.603	1.720	1.512	60	50	18	1.275	1.475	1.275	1.050
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	38.400	41.087	119.616	435.558	23	55	175	3.800	29.000	25.000	28.000
15	GOOD YEAR	23.448	11.724	3.108	9.058	15.536	200	100	60	19.000	7.950	7.450	7.300
16	GÜBRE FABRİKALARI	30.000	30.000	1.048	Zarar	Zarar	43,35	—	—	930	840	950	870
17	GÜNEY BİRACILIK	4.200	4.200	1.041	3.395	8.730	11	35	60	2.050	6.350	4.700	4.875
18	HEKTAŞ	10.000	2.700	1.014	2.173	5.041	36,16	35	75	2.175	4.200	4.100	5.500
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	150.000	150.000	1.774	5.721	Zarar	15,96	26,66	—	940	850	750	900
20	İZOCAM	10.000	9.000	387	2.250	6.569	16,80	35	120	4.800	4.200	4.050	5.100
21	KARTONSAN	27.000	27.000	1.054	4.478	8.580	17,91	35	20	1.425	3.275	2.550	3.200
22	KAV	12.000	3.000	4.221	3.694	7.987	300	130	75	16.700	11.800	11.600	14.000
23	KOC HOLDİNG	100.000	50.000	10.696	15.504	41.328	45,60	32,50	60	2.950	4.050	4.175	4.660
24	KOÇ YATIRIM	20.000	16.000	2.622	2.826	7.385	39	35	50	2.175	2.075	2.250	2.400
25	KORDSA	—	45.000	11.116	24.507	44.293	110	96	96	4.250	4.750	4.250	4.375
26	KORUMA TARIM	20.000	7.425	2.169	5.239	14.105	30	66	111	3.300	5.950	4.450	5.100
27	BRISA (LASSA)	150.000	67.500	11.236	23.102	49.639	32	63	103,20	6.050	4.000	3.375	3.800
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	101	Zarar	493	—	—	5	1.400	1.700	1.850	2.225
29	METAŞ	75.000	15.000	352	4.194	Zarar	—	15	—	960	1.150	1.275	1.225
30	NASAŞ	70.000	30.800	1.218	2.853	205	15	30	—	1.200	1.375	1.100	1.075
31	OLMUKSA	—	11.000	2.625	6.884	9.722	22	45	35	6.000	3.800	3.675	3.725
32	OTOSAN	40.000	27.331	Zarar	24.346	55.685	—	26,60	—	2.200	4.400	3.525	3.700
33	POLYLEN	—	4.500	330	2.549	3.825	25	20	30	2.000	2.550	2.000	1.700
34	RABAK	25.000	15.000	1.802	6.535	7.547	43	40	40	1.275	2.325	1.825	1.925
35	SARKUYSAN	30.000	7.560	3.132	5.158	11.020	60	75	90	2.650	5.450	5.150	7.200
36	SİFAŞ	—	9.360	2.534	6.155	8.885	8	100	100	4.600	6.500	3.100	3.150
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	50.000	30.000	11.801	12.131	13.880	80	103	44	2.700	4.100	3.350	2.100
38	TÜRK SIEMENS	—	10.500	5.728	7.313	15.542	106	81	68,50	7.200	7.900	6.350	7.150
39	T İŞ BANKASI «B»	—	30.000	35.207	62.246	121.414	34,60	38,38	46,08	1.575	2.100	2.350	2.500
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	200.000	68.310,5	3.507	4.584	12.084	10	10	20	980	3.025	2.550	2.875

SON YILLARDA ULUSLARARASI SERMAYE PİYASALARINDA YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

TACETTİN ZOR

YATIRIM veya başka amaçlarla yapılan fon alışverişi kişilerle kişiler, kurumlarla kurumlar ya da kişilerle kurumlar arasında olabileceği gibi, ülkeler arasında da meydana gelebilmektedir. Bu alışverişin tarafları kim olursa olsun, fon fazlasına sahip olan kesimden fon açığına sahip olan kesime kaynak aktarımının mali piyasalar yoluyla gerçekleştirildiğini belirtmeye gerek yoktur. Günümüzde mali piyasalarda sürekli bir akım içinde olan bu fonların, vadelerinde kesin çizgileriyle bir ayırım yapmanın güçlüğü ileri sürülebilirse de, sonuçta yatırımların finansmanı amacı ile talep edilen orta ve uzun vadeli fonların işlem gördüğü mali piyasalar, sermaye piyasaları olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası sermaye piyasalarında ülkeler, kendi yatırımları için başka ülkelerin tasarruflarından yararlanma imkânı bulmakta, yahut fon fazlalarını başka ülkelerde yatırım yapmak üzere kullanabilmektedirler.

1980'li yıllardan sonra uluslararası fon akımlarında önemli değişimler olmuş, bu yıllardan önce gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru olan kaynak akımları,

80'li yıllarda gelişmiş ülkelerin kendi aralarında gerçekleşmeye başlamıştır. Sanayileşmiş ülkelerdeki tasarruf eğiliminin nispeten sabit kalıp yatırım eğiliminin artması ve artan yatırımları karşılamak için fon talep edilmesi ile yatırımcıların New-York, Tokyo ve Londra gibi belli başlı uluslararası mali merkezlerde spekülatif amaçlı yatırımlara yönelmeleri, bu gelişmeye neden olan faktörlerin bir bölümüdür. «Tablo 1»den de görüleceği üzere, 80'li yıllardan sonra gelişmekte olan ülkelere yönelik kaynak akımları azalmış, gelişmiş ülkelere yönelik kaynak akımları ise artmıştır.

Faiz oranları, enflasyon oranları ve döviz kurları gibi ekonomik parametrelerde meydana gelen değişimler, ekonomik sistemin bir parçası olan sermaye piyasalarını da etkilemektedirler. Bu etkileşimler sonucunda, sermaye piyasalarından fon talep edenlerin bu taleplerini daha rahat karşılayabilmeleri için, ihrac edecekleri menkul kıymetlerin özelliklerinde de değişikliklere gitmeleri gerekmektedir. Örneğin; enflasyon oranı ve faiz hadlerinin nispeten sabit olduğu dönemlerde yatırımcılar sabit oranlı menkul kıymetleri tercih ederken, enf-

lasyon oranı ve faiz hadlerinde belirsizliklerin söz konusu olduğu dönemlerde değişken oranlı menkul kıymetler (floating rate notes) tercih edilmektedir. Nitekim; 1980'li yılların başlarında uluslararası piyasalarda, enflasyon oranları ve faiz hadlerinde dalgalanmalar olmuş ve değişken oranlı menkul kıymet ihracı artmış, son birkaç yılda enflasyon oranı ve faiz hadlerindeki belirsizlikler nispeten azalmış ve değişken oranlı menkul kıymet ihracı azalırken sabit oranlı menkul kıymet ihracında artış olmuştur (Tablo 2). Bu açıklamalardan sonra, sanayileşmiş ülkelerin sermaye piyasalarındaki temel gelişmeleri 6 başlık altında inceleyebiliriz:

- 1 — Liberalleşme (Liberalization),
 - 2 — Uluslararasılaşma (Internationalization),
 - 3 — Finansal Araçların Gelişimi (Innovations),
 - 4 — Menkul Kıymetleşme (Securitization),
 - 5 — Büyüme,
 - 6 — Finansal Piyasaların Gözetimindeki Yaklaşımlar.
- 1 — **Liberalleşme:** Ülkeler, uluslararası fon akımlarından kendilerine

düşen payı arttırabilmek için, diğer ülkelerin yatırımcılarına kendi pazarlarını açma eğilimine girmişler, diğer ülke yatırımcılarının kendi borsalarında menkul kıymet alım-satımlarını özendirici tedbirler almışlardır. Liberalleşme hareketlerine İngiltere, ABD, Japonya, Fransa, Kanada ve İtalya gibi ülkeler öncülük etmişlerdir. Hemen her ülkede yapılan temel yenilikler, para ve sermaye piyasası kurumlarının çalışma alanları arasındaki sınırların azaltılması, kamu otoritelerinin sermaye piyasaları üzerindeki düzenleyici faaliyetlerinin azaltılması ve vergi muafiyetleri gibi yenilikler olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda da uluslararası sermaye piyasalarında rekabet yoğunlaşmış ve sanayileşmiş ülkelerin sermaye piyasalarında, yabancı yatırımcıların etkinliği artmıştır. Ancak, burada hemen vurgulamak gerekir ki; liberalleşme dolayısı ile kamusal düzenlemelerin azaltılması, altıncı bölümde ayrı bir başlık altında belirtileceği üzere, kamunun gözetim rolünde yeni yaklaşımları zorunlu kılmıştır. Nitekim liberalleşmenin başa-rısı, kamusal gözetimin (observing) başarısı ile paralellik arz etmektedir.

TABLO 1
Ülkeler itibarıyla Borçlanma Faaliyeti
(Milyar Dolar)

	1985	1986	1987
1 — OECD	194.00	285.20	297.60
— ABD	59.20	64.40	53.60
— Japonya	20.40	42.40	52.80
— İngiltere	18.40	23.20	51.20
2 — Uluslararası Kurumlar	19.60	19.60	19.20
3 — Doğu Avrupa	4.00	3.20	2.40
4 — Gelişmekte Olan Ülkeler	16.00	14.40	14.40
Toplam	233.60	322.40	333.60

2 — **Uluslararasılaşma:** Liberalleşme hareketlerinin bir sonucu olarak gelişmiş ülkeler arasındaki sermaye akımlarında artış olmuştur (Tablo 1). Ülkeler arasındaki sermaye akımlarında meydana gelen bu artışların nedenleri temel olarak, ülkelerin diğer ülke yatırımcılarının kendi piyasalarında çalışmalarını teşvik etmeleri ve arbitraj olanaklarının artmış olması şeklinde ifade edilebilir.

3 — **Finansal Araçların Gelişimi:** Ekonomik gelişmelere bağlı olarak sermaye piyasalarında ihraç edilen menkul kıymetlerin özelliklerinde değişimler olmuş ve ihraç edilen menkul kıymetler; riskin dengeli dağılımına yönelik, ekonomik koşullara daha iyi uyum sağlayan araçlar olarak ortaya çıkmışlardır.

4 — **Menkul Kıymetleşme:** Bu kavram, bankalar ya da kredi veren diğer kurumların açtıkları krediler karşılığında, banka dışı kurumlara veya mevduat kurumlarına satılabilecek menkul kıymet talep etmelerini ifade etmektedir. Bu menkul kıymetler borçlanılanlar tarafından birincil piyasaya işlemleri olarak ihraç edilmektedir. Böylece, bankalar verdikleri kredile-

rin karşılığında borçlanılardan menkul kıymet olarak bunları ikincil piyasada diğer kurumlara satma imkânına sahip olmakta ve kredilerinin likiditesini artırmış olmaktadır.

5 — **Büyüme:** Yukarıda kısaca ifade ettiğimiz; menkul kıymetleştirme, liberalleşme, uluslararasılaşma gibi gelişmelerin bir sonucu olarak, «Tablo 2»den de görülebileceği gibi, uluslararası sermaye piyasalarında 1985'de 213.8 milyar \$ olan işlem hacmi 1987 yılında 333.6 milyar \$'a ulaşmıştır.

6 — **Finansal Piyasaların Gözetimindeki Yeni Yaklaşımlar:** Finansal kurumlar kredi talep edenlerin bu isteklerini karşılarken;

- Kredi departmanları ile denetim organları arasında sıkı işbirliğinin olması,

- Kredi veren kurumların batık kredilerle karşılaşmaması için ödeme gücünü içinde bulunan ülkelerin borç ödeyebilme yeteneklerini tespit edip buna göre hareket etmeleri,

- Kredi veren kurumların cari dönem kârlarından muhtemel zararlar için yeterli karşılık ayrılması düşün-

TABLO 2
İhraç Edilen Menkul Kıymetler
(Milyar Dolar)

	1985	1986	1987
— Sabit Oranlı Tahviller «Fix-Rate Bonds»	108.60	173.70	163.60
— Değişen Oranlı Tahviller «Floating Rate Notes»	55.60	47.80	12.00
— Euronot Facilities	55.30	71.10	70.00
— Syndicated Credits	19.00	29.80	88.00
T o p l a m	213.80	322.40	333.60

Kaynak : Bank of England International Capital Market System Data Base

cesinin yaygınlaşması, hangi koşullarda ve ne oranda şüpheli alacak karşılığı ayrılacağı ülkelere göre farklılık arz etmekle beraber, karşılık ayrılması konusunda ülkeler arasında fikir birliğinin oluşması,

• Kredi veren kurumların verdikleri kredilerle orantılı sermayeye sahip olmaları,

düşünceleri ortaya çıkmıştır.

Gelişmiş ülkelerde bankalar ile aracı kurumlar arasındaki farklılıkların azalması sonucunda bunların denetimlerinde uygulanacak rejimlerin aynı olması ihtiyacı doğmuştur.

Finansal hizmet sektöründe bütünleşmenin hızla geliştiği ülkelerde, hukuki düzenleme yapan otoriteler, kurumsal denetimden ziyade fonksiyonel denetim yapıldığı takdirde; denetim işlevinin daha iyi yerine getirileceğine inanarak, uygulamayı bu doğrultuda yönlendirmişlerdir.

SONUÇ

Görüldüğü üzere, uluslararası piyasalarda liberalizasyonu sağlayıcı önlemlerin alınması, menkul kıymetleştirme uygulamalarına başvurulması gibi nedenler ve yatırımcıların ihtiyaçlarına yönelik yeni mali araçların uygulamaya konulmasıyla piyasalardaki işlem hacminde artış kaydedilmiştir. Uluslararası işlem hacminin artması ile liberalleşme, devletlerin gözetim rolünü artırmış ve bu konuda yeni yaklaşımlar benimsenmeye başlamıştır. Bununla beraber, faiz oranları, enflasyon oranları ve dö-

viz kurları gibi ekonomik parametrelerde sağlanabilecek istikrar, mali piyasalarda işlem hacminin daha da artmasını sağlayacak ve sonuçta uluslararası fon arz ve talebi optimum dengeye ulaştırmaktadır.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(1989'da Fiyatlar)

(Mevcut Ciltler - KDV Dahil)

1965 yılı cildi : 4000.— TL

1966 yılı cildi : 4000.— TL

1967 yılı cildi : 4000.— TL

1987 yılı cildi : 9000.— TL

1988 yılı cildi : 15000.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütlü posta pulu karşılığı 1250.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

◆ Ağacın yemişini ye, kabuğunu soyma.

Türk Atasözü

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
Doç. Dr.
NİLSEN ALTINTAŞ

ZENGİN ADAMIN DÜNYASINDAKİ FAKİR (*)

ZENGİN ülkeler fakir ülkeleri dünya ekonomisi ile bütünleştirmek için yardım etmeye Paris zirvesinde yine söz verdiler. Fakat nasıl? Halen ele alınan ticari yöntem tartışmaları sonucunda bir model oluşabilir.

Hindistan ve Rwanda (her iki ülkenin de ortalama kişi başına düşen GSMH'ları 300 USD) hemen hemen her yönden birbirinden farklıdır. Her ikisinin de gelişmekte olan ülkeler olması nedeniyle, çoğu kez bunların ortak çıkarlara sahip oldukları düşünülür. Politikacıların ve ekonomistlerin, güneyi homojen bir grup gibi ele almalarındaki ısrarı, zengin ve fakir arasındaki ekonomik işbirliğini geliştirmeye gerçek bir engel teşkil eder.

Birleşmiş Milletler'in Ticaret ve Kalkınma Konferansı'ndaki (UNCTAD) 77'ler Grubu, fakir dünyanın 1970'lerdeki dilek listesini göstermek için çok fazla çaba sarfetti. İki konu vardı:

- İç piyasayı korumayla birleştirilmiş ithal ikamesini amaçlayan politikalar çok hızlı endüstriyel gelişmelere önyak olmalı, ve
- Fakir ülkeler ihracatlarındaki zayıf beklentileri nedeniyle zenginler tarafından özel muamele görmeli.

Her iki yaklaşım da GATT'ın (General Agreement on Tariffs and Trade) genel prensiplerine ters düşüyordu ve GATT fakir ülkelere pek fazla aldırmazdı. Bu ülkeler tekstil ve tarım gibi az gelişmiş ülkeleri daha çok ilgilendiren sektörleri içine almayan ve kurbanın zorlandığı, güçsüz kaldığı zaman, başta gelen üyelerinin kuralları çiğnediği, GATT'ın zengin adamların klübü olduğunu görüldü.

(*) The Economist, 22 Temmuz 1989.

Fakat değişiklik hazırlanmaktadır. Ford Vakfı tarafından finanse edilen, zengin ve fakir ülkelerden bir grup ekonomist tarafından yazılan yeni bir çalışma (**); «Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ticari konuları üzerine düşünceler, savaş sonrası yıllardakinden daha fazla değişikliğe uğrayabilmekte» demektedir.

Bu değişikliği iki güç sürdürmektedir. Bunların ilki ve belki de en güçlü olanı, birçok fakir ülkeye ihracatlarını arttırmak için ellerinden geleni yaptırın, borçtur. İkincisi ise Asya NIC'leri örneğidir. İhracat destekli ticaret stratejileri Güney Kore mucizesinin yaratılmasına yardım ederken, Latin Amerika'daki gibi ithal ikamesine dayalı stratejiler ancak iç verimsizliği teşvik etmiştir.

Ford çalışması, liberal ticaret desteğinin gelişmekte olan ülkeler arasında yaygın olduğu belirtilerini teşhis etmiştir. Bazı durumlarda bu belirtiler dramatiktir. Meksika 1985'den bu yana azami tarifesini % 100'den % 20'ye ve ortalama tarifesini de % 25'ten % 10'a düşürmüştü. Güney Kore ise tarım ürünleri dışındaki ithalat üzerindeki ortalama tarifeyi 1993'de bazı OECD ülkeleri ortalamalarının altında olan % 6'ya düşürmeyi hedeflemiştir.

Birçok fakir ülkenin zorunluluklar karşısında liberal ticarete zorlanması ise bir tehlikedir. Sonuç olarak, koruma amaçlı vergilendirmede iç lobi kuvvetlidir. Tarifeler, birçok hükümetin gelirinin önemli bir bölümünü oluşturur ve ithalat rekabetine dayalı endüstriler kendi ölüm emirlerini imzalanayacaklardır.

(**) The Uruguay Round and Beyond. By John Whalley et al. To be published by Macmillan, London, and Michigan University Press.

Bankacıların ve
İş Çevrelerinin Beklediği Kitap :

●
VECDİ ÜNAY

●
**BANKALARCA
DIŞ TİCARETİN
FİNANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

●
YENİ ÇIKTI
ES Yayınları – Telefon : 526 34 11

Fakir ülkeler, Avrupa ortak tarım politikasının ve zengin ülkelerin çok güçlü anlaşmalarının serbest ticarete koydukları öldürücü engellerin başlıca kurbanlarıdır ve Güney Kore gibi büyük bir ihracatçı olmayı başaran herhangi bir fakir ülke kısa bir süre sonra kendini ihracatçı için özel olarak hazırlanmış tarifeszlik engeli karşısında bulur.

Fakir, buna bağlı olarak da zayıf olan ülkelerin problemi tarifeszlik engellerinin üstesinden gelmek için pazarlık aşamasında fazla bir şanslarının olmasıdır. Esas olan, zengin ve ticaretle uğraşan ülkelerin bu işlere yalnızca kendi aralarında devam edebilmek için diğerlerinin sessiz kalmalarını istemeleridir. Bu acı gerçek de fakir ülkelerin, diğerlerinden daha fazla, etkili, kurallara oturtulmuş ve çok yönlü bir ticaret sistemine ihtiyaçlarının olduğunu kavramalarını sağlamaktadır.

Bunun idrak edildiği, GATT'ın Uruguay ticaret görüşmelerine birçok gelişmekte olan ülkenin katılımıyla yansıtıldı. Daha önceki görüşmelere hemen hiç katılmamalarına rağmen, bu kez Uruguay görüşmelerindeki 400 kusura önerinin 170 tanesi fakir ülkeler ile ilgili idi. Burada GATT müzakerelerine nasıl katılacaklarını keşfettiler. Tek bir vücut halindeki 77'ler Grubu'nun modası geçti ve bunların yerine bir dizi güç birliği geldi. Bunlar da çoğu kez büyük ticaret bloğunun dışında bırakılmaktan korkan gelişmekte olan ve gelişmiş küçük ülkeleri içermektedir. Avustralya, Hongkong, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Singapur, sözde korumacılığı ve ithalat dalgalanmaları karşısında kendini tehdit ediliyor gibi hisseden bir ülkenin koyabileceği kuralları geliştirmek üzere mücadele ediyorlar. Böyle bir güç birliği şaşırtıcı şekilde güçlü olabilir. Bu yılın başında, 15 tarım ürünleri ihracatçısından oluşan «Cairns» Grubu'nun Latin Amerikalı üyeleri Uruguay görüşmelerindeki gelişmeleri üç ay için engellediler.

Ford Vakfı çalışmaları, bu yeni kurulan gücün uygulamaları için sırasıyla üç öneride bulunmaktadır:

- Zengin ülkeler bu yılın başında tropik ürünlerin ithali üzerindeki kısıtlamaları kaldırmaya söz verdiler, ancak şimdi, fakir ülkeler buna karşılık taviz verene kadar bunları kaldırmayacaklarını söylüyorlar. Bunların ilk verdikleri söze sadık kalmaları sağlanmalı.
- Zengin ülkeler 1986'daki Uruguay görüşmelerinin başlamasından önce, liberalizasyon için fakir ülkelere kredi vermeyi reddediyorlar. Daha esnek olmalılar.
- Uruguay görüşmelerinde sunulan «Punta del Este» bildirisi bu konuda bir duraksamaya ve daha sonra korumaya yönelmeye söz verdi. Amerika'nın ticari hareketlerininin 301 bölümünde, Brezilya ve Hindistan'a karşı yaptığı gibi son günlerde, birçok ihlali içeren geri dönüş var.

Eğer zengin ülkeler GATT ile verdikleri başlıca teminatlarını bilmezlikten gelmeye devam ederlerse, fakir ülkeler müzakere edilecek nokta kalmadığı sonucuna varacaklar ve daha önceki içe kapalı politikalarına geri dönecekler. Sonuç olarak zengin de fakir de kaybeden olacak.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (ARABİS 1989)

Ülkeler	GSMH/GSYİH *	Toplam Piyasalar *	Harcetler Kazanımlar *	İşletme Oranı (%) (Bil. Son)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Carî İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)		
							Para Piyasası / Aylık	Kredi	Ticari Bankalar / Aylık Krediler
A.B.D.	2.8	5.0	4.2	5.2	- 104.9	- 125.2	8.62	10.50	8.80
Australya	5.4	6.3	6.8	6.1	- 3.4	- 14.0	18.10	20.25	17.70
B.Almanya	4.2	2.9	3.7	7.9	75.1	53.5	6.95	8.50	6.32
Belçika	b.d.	7.8	5.4	9.3	0.2	3.8	8.45	10.75	8.10
Fransa	3.2	8.5	3.4	9.9	- 6.5	- 4.2	8.94	9.60	9.06
Hollanda	2.9	4.2	1.2	6.1	4.2	6.3	7.20	9.75	7.20
İngiltere	1.4	4.8	9.3	6.3	- 40.8	- 31.9	13.81	15.00	13.81
İspanya	b.d.	4.6	7.0	17.7	- 24.7	- 7.5	15.31	16.25	7.80
İsviç	2.9	8.9	3.9	1.0	4.1	- 2.9	11.95	12.50	11.81
İsviçre	2.9	4.6	3.6	0.5	- 6.3	5.5	7.25	8.50	6.50
İtalya	3.9	7.0	5.8	16.5	- 11.8	- 5.2	13.13	14.00	b.d.
Japonya	4.8	3.1	3.0	2.2	92.4	72.3	4.79	4.88	2.04
Kanada	3.9	2.3	5.3	7.5	6.1	- 10.1	12.20	13.50	12.20

Açıklamalar : (b.d.) Belli Değil ; (*) Yıllık Yüzde Değişim ;

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada İthalat P.O.B., İhracat P.O.B. ; Diğerleri C.I.F / P.O.B.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

1 1989 Ağustos ayının ekonomik olaylar bakımından özelliği önce Sayın Başbakan tarafından kamuya açıklanan, sonra da 9 Ağustos 1989'dan itibaren Resmi Gazete'de yayınlanan kararlardır. Kambiyo Rejimi ve dövizle ilgili büyük kolaylıklar sağlanması, ithalatın ucuzlatılarak yerli sanayiye yeni sorunlarla karşı karşıya getirilmesi; 1989 Ağustos ayının Türk ekonomisinde önemli bir yer almasına neden olmuştur.

Ayrıntıları daha sonra ele alınacak olan bu kararlar dolayısıyla Hükümet'in ve sanayicilerin birbirlerini kırıcı sözlerle itham etmelerinin taraflara bir yararı olmamıştır. Ancak, bu vesile ile Hükümet ve özel sektör temsilcileri birkaç defa bir araya gelebilmişlerdir. Taraflar arasındaki diyalogun daha düzenli ve sık bir şekilde sürmesini temenni ediyoruz.

Yeni kararlar ve bunlarla ilgili tartışmalar, enflasyonun şiddetini gölgelemiş gibi görünse de, 1989 Temmuz ayında, DİE Toptan Eşya Fiyatları İndeksi'nin % 74,7'ye, Tüketici Fiyatları İndeksi'nin ise % 72,4'e yükselmesi, endişe vericidir. Satın alma gücünün olumsuz etkilenmesine yol açan ve dolayısıyla talebi kısan fiyat artışları, üretimde kapasite kullanımını olumsuz etkilemekte, işsizliğe de neden olmaktadır. Bu durum iş âlemini ve çalışanları karamsarlığa itmektir.

Gelir dağılımı ile ilgili olarak DİE'nin yayınladığı rakamlar, orta sınıfın git-tikçe eridiğini göstermektedir. Nüfusun % 20'sinin Türkiye gelirin % 55'ini alması, nüfusun % 40'ının sadece % 11'ini alması, sosyal dengenin bozulduğunu ortaya koymaktadır. Hükümetin, cumhurbaşkanı seçiminden önce bu konu üzerinde önemle durması gerektiğine inanıyoruz.

Yukarıda değinildiği gibi, 1989 Ağustos ayı, Türk ekonomisi için önemli kararların alındığı bir dönem olmuştur. Burada alınan kararları kısaca açıklamakla yetiniyoruz (*).

Kambiyo Rejimi'ndeki Değişiklikler

11 Ağustos 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kararı ile, Kambiyo Rejimi'ne geniş ölçüde serbestlik getiril-

(*) **Dergi'nin Notu** : Alınan son ekonomik önlemler, «Ekonomik Yorumlar» bölümünde ayrıntılı biçimde tartışılmaktadır.

miştir. Sayın Başbakan'ın «Tam konvertibiliteye geçilmiştir.» diye nitelediği bu kararın getirdiği başlıca yenilikler şunlardır :

- Türk parası ile ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali; dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de Türk parası ile ödeme, tahsilat ve tevdiatta bulunmaları serbesttir.
- Türkiye'ye döviz ithali serbesttir. Dövizin menşei aranmayacak ve hiçbir kayda tabi tutulmayacaktır.
- Türkiye'de yerleşik kişilerin, özel döviz ve finans kurumlarından 3000 ABD Doları veya karşılığı kadar döviz almaları ve tasarruf etmeleri serbest olacaktır. Bu kişiler yurt dışına çıkışlarında beraberlerinde 3000 dolar veya karşılığı kadar döviz çıkarabileceklerdir.
- Dışarıda yerleşik kişilere, Türkiye'de sattıkları döviz tutarını aşmamak kaydıyla, döviz satışı yapılabilecektir.
- İşlenmemiş kıymetli madenlerin yurt içinde alım ve satımı serbest bırakılmıştır.
- İhracat dövizlerinin % 70'ini ihrac tarihinden başlayarak 90 gün içinde yurda getirerek bankalara satan ihracatçılar, bakiye % 30'u serbestçe tasarruf edebileceklerdir.
- Türkiye'de yerleşik kişiler, dışarıda yerleşik kişiler için yaptıkları hizmet karşılığı aldıkları dövizleri, serbestçe tasarruf edeceklerdir.
- Türkiye'de yerleşik kişilerin, yurt dışında iş yapmak veya ticari bir ortaklığa katılmak için, 25 milyon dolar ya da karşılığı kadar aynı veya nakdi sermayeyi ihrac taleplerini sonuçlandırmakla, ilgili bakanlık yetkili kılınmıştır.

Öte yandan, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kararı ile ilgili olarak 13 Ağustos 1989 tarihli Resmi Gazete'de Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 89 - 32/1 sayılı Tebliği ve 15 Ağustos 1989 tarihli Resmi Gazete'de Merkez Bankası'nın I-A sayılı Genelgesi yayınlanarak, yapılan kambiyo yeniliklerinin uygulamalarına açıklık getirilmiştir.

89-32/1 sayılı Tebliğ, 32 sayılı Karar gereğince tespiti Bakanlar Kurulu'na bırakılan konularda ve diğer hususlarda uygulanması gereken usul ve esasa ilişkin hükümleri açıklamaktadır. Tebliğ; Türk parası, döviz, kıymetli maden, taş ve eşyalarla ilgili hükümleri; görünmeyen işlemler, sermaye hareketlerine ilişkin hükümleri; yetkili müesseseler, ihracat ve ithalatta ilgili hükümleri; bölümler halinde açıklamış bulunmaktadır.

Tebliğ, döviz büfelerinin dış ticaret işlemleri yapmasını yasaklamakta, yurt dışından sağlanacak kredilere bankaların veya özel finans kurumlarının aracılık etmesini şart koşmaktadır.

Merkez Bankası'nın I-A sayılı Genelgesi'nde de yukarıda belirtilen tebliğe ilişkin olarak açıklamalarda bulunmaktadır. Genelge, konvertibl ve non-konver-

tibl dövizleri saymakta ve bankaların yurt dışına efektif sevketmelerinin serbest olduğunu açıklamakta, ayrıca döviz kurlarının nasıl hesaplanacağını belirtmektedir. Genelge'nin diğer bölümleri, döviz pozisyonu yönetimi ve bilgi verme, ihracat ve ithalata ilişkin hükümler, görünmeyen işlemler, döviz tahsisleri, sermaye hareketleri ve yürürlük hükümleri ile ilgilidir.

Genelgeye göre döviz kurlarının tespiti yine T.C. Merkez Bankası tarafından yapılacaktır. Bu döviz kurlarının binde 2'si, efektifler için yüzde 1'i; banka, yetkili müessese ve özel finans kurumlarınca alt ve üst sınır olacaktır. Gişe alış kurları ise gişe satış kurlarını geçmemek üzere serbestçe belirlenecektir.

Ayrıca, bankalar, en az 15 gün, en çok 6 ay olmak üzere Türkiye'de yerleşik kişilere 3000 dolara kadar serbestçe, bu rakamı aşan tutarlar için belirli esaslar içinde, vadeli döviz alım-satım işlemleri yapabileceklerdir.

İthal Mallarında Gümrük Vergileri ve Fonlar İndirildi

9 Ağustos 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile İthalat Rejimi Kararı'nda değişiklikler yapılarak, bazı ithal mallarından alınan gümrük vergileri ve fonlar indirilmiş, bazılarında ise fonlar tamamen kaldırılmıştır. Örneğin; seramikten musluk taşları, lavabolar ve benzeri eşyalarda gümrük vergisi % 74'ten % 38'e; silindir hacmi 1700 cm³'e kadar olan otomobillerde % 50'den % 38'e indirilmiştir.

Çok sayıda sanayi mamulünün ithalatının kolaylaştırılması, sanayiciler ile Hükümet arasında ağır suçlamaları içeren tartışmalara yol açmıştır. Büyük ticaret ve sanayi odaları başkanları, TUSİAD Başkanı; ani ve plansız yapılan bu uygulamaların Türk sanayiini zor duruma düşüreceğini, Türkiye'de kleptokrasi bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna karşı Başbakan da sanayicilerin yüksek oranlı gümrük duvarları arkasına saklanıp, bozuk kaliteli ve pahalı mallarla tüketiciyi aldattığını ifade etmiştir. Hükümet ile iş adamları arasındaki sert tartışmalar, 1989 Ağustos sonlarında yapılan özel sektör-Hükümet üyeleri toplantılarında, daha ılımlı hale gelmiş bulunmaktadır.

İhracatta Azalma Eğilimleri

Resmi rakamlara göre ihracatımızın ilk beş aylık durumu, geçen yıla göre % 3 oranında gerilemiştir. 1989 Mayıs ayındaki gerileme bir önceki yıla göre % 14.9'a yükselmiştir. Dış ticaret sermaye şirketlerinin ilk 4 aylık ihracat rakamı, geçen yıla göre % 12 düşmüştür. İhracat teşviklerinin azalması ve üretim maliyetini artıran faktörlerin olumsuz gelişmelere gebe olduğu görüşü, bir dereceye kadar doğrulanmış bulunmaktadır.

◆ Adam adama yük değil, can gövdeye mülk değil.

Türk Atasözü

◆ Vatan, çalışkan insanların omuzları üstünde yükselir.

Tevfik Fikret

T.C. ZİRAAT
BANKASI

"Gücüne erişilmez,"

YENİ YAYINLAR

Prof. Dr.
MEHMET E. PALAMUT

TARIM EKONOMİSİ

DİNLER, Prof. Dr. Zeynel; Uludağ
Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Ya-
yını No: 3, Bursa 1988, xxii + 380
sayfa (*).

Fakülte'deki öğrencilik dönemle-
rinden tanıdığımız, U.Ü.İ.B.F.'nin ça-
lışkan, ciddi ve genç öğretim üyele-
rinden, İktisat Bölümü Başkanı Prof.
Dr. Zeynel DİNLER, nihayet, kendi
deyimiyle «uzun yıllardan beri aralık-
sız yürüttüğü» (s. vii) çalışmasını ya-
yınlamış bulunmaktadır: «Tarım Eko-
nomisi».

Anımsanacağı üzere tarım; top-
rakta ve suda sürdürülen, her türlü
ekim, dikim, bakım, üretme, avlanma,
yetiştirme ve terbiye (ıslah) yoluyla
veya doğrudan doğruya doğadan ya-
rarlanmak suretiyle bitkisel ve hay-
vansal üretimi; bu üretimin ilgilileri
tarafından taşınma, muhafaza, baş-

kalaşımına uğratma ve satılma süreç-
lerini kapsayan oldukça geniş bir eko-
nomik uğraşdır. En az insanlık tarihi
kadar haklı ve parlak bir geçmişe sa-
hip olan tarım, çok kırılgan ve had-
dinden fazla duyarlıdır da!..

Nitekim, 1970'de, gelecekte kar-
şılaşılması mukadder sorunları ince-
lemek üzere Rus asıllı büyük ekono-
mist Wassily Léontief'in başkanlığın-
da, Birleşmiş Milletler'de oluşturulan
bir komisyon, 1975'in sonlarında şu
ürkütücü ve cehennemî raporunun
sonuçlarını insanlığa açıklamada ge-
cikmedi: Açlık ve çevre kirliliği!..

Léontief Komisyonu, gelecekte
insanoğlunun başına yeni çoraplar
örecekte olan bu sorunların çözümleri
sadedinde, şüphesiz, bazı önlemleri
de dile getiriyordu: Silâhlanmaya ay-
rılan harcamaların kısılması, doğal
çevrenin bozulmadan korunması, ta-
rım sal üretimi artırıcı yeni politikala-
rın oluşturulup uygulamaya konması,
vb!..

İşte tüm bu konular, tarım hak-
kında özlü ve sınıflanmış bilgi demeti
niteliğindeki «Tarım Ekonomisi»nde
sayın Prof. Dinler tarafından ele alın-
makta ve 380 sayfaya sıkıştırılarak şu
11 bölüm altında incelenmektedir:

(*) Yapıttan edinmek isteyenler, söz-
konusu üniversitenin İ.İ.B.F. Yayın ve Sa-
tış Bürosu ile Bursa'da akademik yayın-
ların satışını yapan kitapçılara başvur-
abilirler.

1 — Tarımın ve Toprak Mülkiyeti Düzeninin Evrimi;

2 — Günümüzde Tarımdan Yerine Getirilmesi Beklenen İşlevler;

3 — Ekonomik Kalkınma ve Millî Gelir İçinde Tarım Sektörünün Payı;

4 — Ekonomik Kalkınma ve Tarımsal Nüfusun Azalışı;

5 — Tarımsal Üretim Fonksiyonu;

6 — Tarımda Küçük ve Büyük İşletmeler;

7 — Tarımda Makinalaşma;

8 — Tarımsal Ürün Fiyatları;

9 — Tarımsal Ürünlere Devlet Müdahalesi ve Türkiye;

10 — Tarımsal Ürünlerin Uluslararası Mübadelesi ve Uluslararası Tarımsal Örgütler;

11 — Tarım Sektörü Açısından Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkileri.

Üstte bölüm başlıklarını vermekle yetindiğimiz Prof. Dinler'in yapıtı hakkındaki toplu değerlendirmemizi, şu noktalarda özetlemek mümkündür:

a) Yapıtın ciddi ve titiz bir çalışmanın ürünü olduğu, yapılan ayrıntılı sınıflamalardan, konular arasındaki metodik bağ ve geçişkenlikten kolayca görülebilmektedir. Bir anlamda ilim, «tasnif edilmiş bilgi yumağı» olduğuna göre, kitap, bu haliyle, salt iktisat, işletme ve maliye alanlarında lisans yapan öğrencilere değil; fakat, bu sahadaki bilgilerini kökleştirmek amacıyla yüksek lisans ve doktora öğrenimi görenlere, tarımsal meslek kuruluşlarına, ülkenin yönetiminde etkin rol üstlenenler ile bunların seçenekli politika üreticilerine de gereklidir.

b) Herkesce kavranabilir açık ve

düzgün bir dil kullanımının yeğlenişi, alt konu başlıklarının siyah yazılışı, bazı deyimlerin italik ve ayrı harufat niteliği, sentaks ve gramer kurallarına gösterilen özen, okuyucuların dikkatini sürekli canlı tutmakta; ve Alain'in devamlı altını çizdiği, «Onu öyle kılan işne»lerin yakalanmalarını kolaylaştırmaktadır.

c) Lüzumsuz tekrarlardan sürekli kaçınılmış; akademik nomanklatüre uygun birtakım bilimsel (!) dipnotlarıyla okuyucunun zihinleri karıştırılmamış; gerekli ve zorunlu olduğunda da, her bölümün sonunda «Notlar»da yeterli açıklama yapılmıştır. Bunun ise, kitap okurlarının psikolojileri yönünden olumluluğu yadsımsızdır.

d) Yazar, kitabın sonunda oldukça hacimli ve akademik bir bibliyografya listesi vermek yerine, her bölümle ilgili kaynakları, yine o bölümün bitimindeki «Kaynakça»da toplamış; bu suretle yapıta, konu-kaynak kopmazlığının gerçek simgesi bir bütünlük getirmiştir.

e) Bizce, anılan yapıtın iki küçük ve önemsiz eleştirilebilir yönü bulunmaktadır: (1) Kitabın adı Tarım, başlı başına zaten kendisi bir ekonomidir. Bu bağlamda, «ekonominin ekonomisi» özdeşliğini çağırmastra-bilen «Tarım Ekonomisi» deyimini, kanımızca, fazladır; kısmen de olsa, kapsam, dil ve üslup zenginliğini zedelemektedir. Her ne kadar, Batı literatüründeki yayınlarda buna benzer ifadeler rastlanıyorsa da, unutulmalıdır ki bunlar, kuşkusuz, sıfat (ad-jektif)'tirlar. Dolayısıyla, bundan sonraki baskılarında, övgüyle sözünü ettiğimiz yapıtın isminin «Tarımsal Ekonomi» ya da sadece «Tarım» olarak değişime uğratılmasının yerindelik ve

gerçekçiliğine inanmaktayız. (2) Dizin yokluğu. Gerçekten, kavram ve yazarlara ilişkin olarak bir dizin (index) listesinin düzenlenip, «ihatalı» böyle bir yapıtta verilmeyişi, kendi açımızdan, önemli sayılabilecek bir noksanlıktır. Bununla beraber günümüzde, kayıtsız çok kimse tarafından böyle bir tablonun gereksizliği yaygın bir biçimde sergileniyorsa da, az sayıdaki gerçek okuyucu ve araştırmacılar için, bunun sağlayacağı fiili yararı da gözardı etmemek gerekir.

Sonuç olarak, tarımla doğrudan ya da dolaylı ilişkide bulunanlara; sosyo-ekonomik politika üreticilerine; siyasal parti ve meslek kuruluşlarına ve ekonomi hakkındaki bilgilerini derinleştirmek isteyenlere yapıtı salık verir; ve bu vesileyle, sayın Prof. Dindler'i, sözkonusu kapsamlı çalışmasından ötürü, candan kutlarız.

TÜRKİYE'DE KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ VE ÖZELLEŞTİRME

CEYLAN, Doç. Dr. Ali — VERGİLİEL, Melek; Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını No: 17, Bursa 1989, xii + 158 sayfa (*).

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi genç öğretim elemanlarından A. CEYLAN ile M. VERGİLİEL'in KİT'lere ilişkin olarak ortaklaşa yaptıkları çalışma, «Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme» adıyla yayınlanmış bulunmaktadır.

(*) Kitaptan edinmek isteyenler; «Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayın ve Satış Bürosu, Görükle/BURSA» adresine başvurabilirler.

«Önsöz»ü rektör Prof. Dr. Nihat Balkır tarafından kaleme alınan, pek hacimli olmamakla birlikte, KİT ve özelleştirme konularında gayet metodik ve özlü bilgiler içeren kitap, isminden de anlaşılacağı üzere, iki ana bölümden oluşmaktadır: «Kamu İktisadi Teşebbüsleri», «Özelleştirme ve Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Satışı».

«Giriş»den sonra ele alınan Birinci Bölüm'ün esas konuları, sırasıyla şunlardır:

- 1 — Kamu Teşebbüsü Kavramı,
- 2 — Kamu Teşebbüslerinin Kuruluş Nedenleri,
- 3 — Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Tarihsel Gelişim Süreci,
- 4 — Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle İlgili Yasal Düzenlemeler,
- 5 — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri,
- 6 — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Sorunları.

«Özelleştirme»nin incelendiği İkinci Bölüm'ün alt başlıkları ise şöyledir:

- Özelleştirme Kavramı,
- Özelleştirme Amaçları,
- Bazı Ülkelerde Özelleştirme Çalışmaları,
- Özelleştirme Şekilleri,
- Özelleştirme Tekniği,
- Türkiye'de Özelleştirme,
- Sonuç ve Öneriler.

Hiç şüphesiz, zamanımızın devlet «concepti», geçmişteki klâsik anlayıştan tamamen farklıdır. Günümüzde, salt belirli alanlarda işlevler üstlenip, toplumun bölünemeyen temel nitelikteki mal ve hizmetlerini karşılayan dünün devlet yaklaşımı yerini, uyuğu

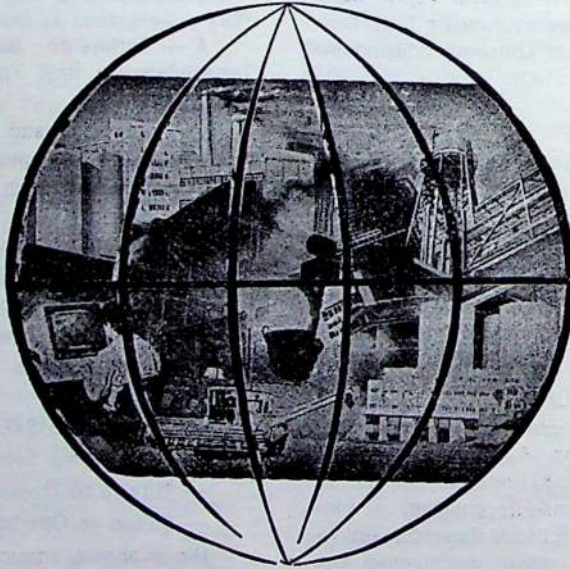
bulunanları hakkaniyet ve adalet şemsiyesi altında barındıran; onları doyuran; sürekli üreten, ürettiklerini de adilâne dağıtan; güçlüler karşısında zayıfları himaye eden; tüm eylemlerinde, hukukun değişmez ve evrensel nitelikteki ölçütlerini temel ilke edinen ve bunlara uyan; koruyucu ve müdahaleci devlete bırakmıştır. Devlet anlayışındaki bu değişim bağlamında, devletin kendisinden bekleni-

len işlevleri sergileyebilmesi için; kuşkusuz bazı ekonomik girişimlerde bulunması doğaldır ki, işte buna «kamusal ekonomi» diyoruz.

Kamu ekonomisinin «her geçen gün sorunlarının artması» ise, bizce, zaman ve mekân sürecindeki canlı değişime ayak uyduramamaktadır. Sözkonusu yapıt sahipleri, bunları:

- KİT'lerin yapısı,
- Amaçların belirsizliği,

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

**Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği**

**özene ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Müşkyüz, gururluyuz.**

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

**TURKİYE İÇİTİCİ BAKANLIĞI
TÜRK BANKASI
TÜRK BANKA**

- Merkeziyetçi örgütlenme,
- Birimler arasındaki koordinasyonun yetersizliği,
- Yetersiz denetim (s. 108-109), şeklinde özetlemektedirler.

«Özelleştirme sonucu artan rekabet(in), mal ve hizmetlerin üretim maliyetlerinde düşmeye neden olacağına (s. 2) da inanan Sayın Ceylan ve Vergilisel, Türkiye yönünden birtakım makro düzeydeki önlemlerin oluşturulmaları zorunluğuna dikkat çekerek, önerilerini şöyle sıralamaktadırlar:

- Özelleştirmenin piyasa koşullarına uyandırılması,
- Özelleştirme faaliyetlerinin sermaye arttırımı biçiminde yürütülmesi,
- Satılacak kamu hisse senetleri bedellerinin ödenmesinin belli vadelere yayılması,
- Sermaye piyasasındaki aracı kurumların katılımlarının sağlanması,
- Yabancılarla satılacak hisse oranlarının belirlenmesi,
- Spekülâtif amaçlı başka alanlar yerine, halkın hisse senedi alımına yönlendirilmesi ve bunun için gerekli teşvikin yapılması,
- Küçük işletmelerden başlanarak suretiyle özelleştirmenin gelecek 5 yıla yayılarak sürdürülmesi ve büyüklerle bu işin tamamlanması,
- Kârlı ve gelecekteki kârlılıkları yüksek KİT'lere öncelik tanınması,
- Sendikaların ve işçilerin pay sahibi olmalarının kolaylaştırılarak, mülkiyetin tabana yayılması.

Anılan kitabın sonundaki «Ek»de ise, sırasıyla: «233 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname», «Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun», «Kamu

Ortaklığı Fonu Yönetmeliği», «14.1.1970 Tarihli ve 1211 Sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu ile İlgili Değişiklikler» verilmek suretiyle, KİT ve özelleştirme hakkında elemanter bilgi edinmek isteyenlerin elleri altında, birtakım tamamlayıcı mevzuat ve bilgilerin bulundurulması olanağı sağlanmıştır.

Mevcut haliyle kitap, daha çok iktisat, maliye, hukuk ve işletme dallarında lisans eğitimi gören öğrencilere hitap etmekte; sade dili, kapsam ve konuların metodik sınıflandırılmalarıyla okuyucuyu oldukça cezbetmektedir. Bununla beraber, ekonomi ve özellikle kamu ekonomisi konularına ilgi duyanların, anılan kitaptan öğrenecekleri çok şey vardır.

«Özelleştirme»nin ülkemizde süregelen gündemde bulunduğu bir sırada, sayfa adedince küçük ve fakat kapsamca yeterli olan bu çalışmanın yayını, işletmecilik literatürü yönünden sağlanan büyük bir kazançtır. Dolayısıyla, konuya ilgi duyanların tümüne bu kitabı okumalarını salık verir; yazarlarını da candan kutlarız.

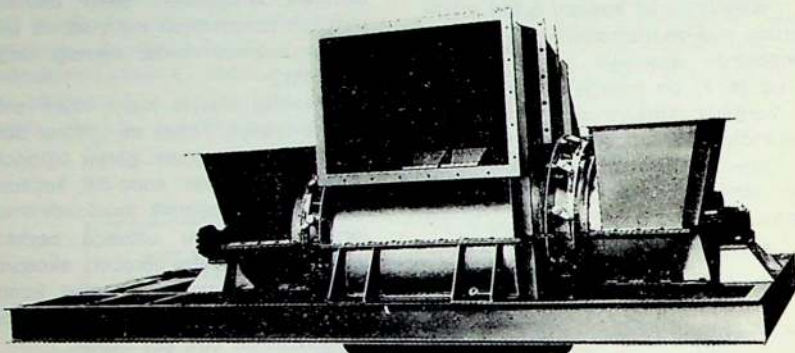
-
- ◆ Huzursuzluk memnuniyetsizliktir. Memnuniyetsizlik ise ilerlemenin ilk gerekçesidir. Bana tam manasıyla tatmin olmuş bir kimseyi gösterin, size bir başarısızlık göstereyim.

Thomas A. Edison

- ◆ Akıllı adamlar istedikleri şeyi öğrenirler; akıllı kıt olanlar ise başkalarının gerekli gördüğü şeyleri öğrenirler.

Sadi

Isıtma, havalandırma, klima
konularında
projelendirme, imalât, montaj, taahhüt
işleriniz için hizmetinizdeyiz

İMALÂT PROGRAMIMIZ

- **ISITMA, HAVALANDIRMA VE KLİMA CİHAZLARI**
200 000 m³/h hava 3 000 000 kcal/h ısıtma ve 1 200 000 kcal/h soğutma kapasitelerine kadar. Nijeryâk veya normal tiplerde.
- **VANTİLÂTÖR VE ASPIRÂTÖRLER**
3000 mm SS tiplerim basınç ve 300 000 m³/h kapasitelerine kadar, aksiyel ve radyal tiplerde.
- **SOĞUTMA KULELERİ**
- **YÜKSEK BASINÇLI BUHAR VE KIZGIN SU KAZANLARI**
5 - 100 ata basınç ve 5 - 100 ton/h kapasitelerde, su borusu sistemde.
- **YÜKSEK VE ALÇAK BASINÇLI BUHAR, KIZGIN VE SICAK SU KAZANLARI**
0.5 - 20 ata basınç ve 0.2 - 28 ton/h kapasitelerde, alev ve duman borusu ve 3 çekli sistemde.
- **İŞANJÖR VE BUHAR ÜRETİCİLERİ**
4.4 milyon kcal/h ısıtma kapasitesine kadar.
- **BOYLER, HİDROFOR VE SU DEPOLARI**
- **AKARYAKIT TANKELARI**
- **SU TASFIYE CİHAZLARI**
- **İNDÜKSİYON CİHAZLARI**
- **BOYAMA VE BOYA KURUTMA TESİSLERİ**
- **YÜKSEK BASINÇLI KOMPLE BUHAR VE KIZGIN SU SANTRALLERİ**
- **BİNALARIN KOMPLE MEKANİK TESİSATI**
- **OTOMOBİL ISITMA RADYATÖRLERİ**
- **KOMPLE FABRİKA MONTAJI**
- **ENDÜSTRİYEL DEMİR VE ÇELİK İMALÂT İŞLERİ**

SELNİKEL

ISITMA ve KLİMA CİHAZLARI SANAYİİ A.Ş.

İSTANBUL ŞUBESİ

İnönü Cad. 69/12 Taksim - İstanbul
Telefon : 144 48 08 - 149 03 62
Telgraf : Selnikel - İstanbul
Telex : 24423 Slni tr.
Fax : 149 46 32

GENEL MÜDÜRLÜK VE FABRİKA

Esenboğa Hava Meydanı Yolu 14. Km. Ankara
Telefon : 324 02 37 (6 hat)
Telex : 44432 Sıfa tr - 43156 Selk tr.
Fax : 324 40 56
Posta Adresi : Tunus Cad. 5/8 06680 / Ankara

Türk bankacılığında yeni bir boyut: Nixdorf teknolojisi.

Bütün dünyada ve Türkiye'de, hem teknoloji hem de iş dünyası için zaman boyutu giderek değer kazanıyor. Bilginin hızla işlenmesi, sonuçların hemen somutlaştırılması ve bunun mümkün olduğunca çok birime aynı zamanda yansıtılması...

Bu yüzden bankacılık çok yönlü bir alan: Ulusal ve uluslararası düzeyde uzmanlaşmayı gerektiriyor. Bir yandan günlük ve tekdüze, bir yandan da son derece karmaşık.

Bu zorlukların içinden çıkabilmek için, bütün dünyada birçok banka, Nixdorf'un Bütünsel Bankacılık Çözümü'ne başvuruyor. Özel olarak bankaların gereksinimlerini karşılamak için tasarlanmış bir donanım ve yazılım birleşimi; buna ek olarak hizmet ve eğitim... Nixdorf'u bütün dünyaya tanıtan ve tercih nedeni yapan özellikler gelişen Türk Bankacılığında da başarının yolunu çiziyor. Dostlarıyla ilişkileri her gün daha çok gelişen Türkiye'nin birçok önemli bankasında Nixdorf'un Bütünsel Çözümü'nden yararlanılıyor. Türkler ve Almanlar, aynı değeri, aynı zaman içinde aynı hızı ve çözümleri paylaşıyorlar.

Bankacılar, bütünsel haberleşme sistemlerinin bir parçası olarak işleyebilecek bilgisayar istiyor. Bilgisayara sahip olmak da yeterli değil. Bunun ötesinde o bilgisayar sisteminin arkasında deneyimi ve bilgisiyyle sürekli destek olacak bir kuruluş gerekiyor.

Nixdorf, donanım alanında modüler yapıya sahip. Teknolojinin gelişimine paralel olarak eski modül yenisiyle değiştirilebiliyor.

Aynı işlem, yazılımdaki gelişmeler için de geçerli. Evet, Nixdorf bilgisayar hep genç kalır ve uzun bir süre donanım ve yazılım yatırımı korunmuş olur.

Avrupa bankalarının yarısından fazlası Nixdorf'la çalışıyor. Bütün dünyada 150.000'in üzerinde terminal, bankalarda hizmet vermeyi sürdürüyor.

Bütün bankacılar Nixdorf'u tanır.

Şimdi siz de tanıyörünüz.

Türk-Alman dostluğu geleceğe bakıyor.

NIXDORF
COMPUTER

Türkiye'de ilk defa kredili kredi kartı: Yapı Kredi VISA.

Bütün batı ülkeleri gibi,
Türkiye'de nihayet "kredi"si de olan,
gerçek bir kredi kartı var:
Yapı Kredi VISA.

Yapı Kredi VISA, şadece ödeme aracı
değildir. Harcamalarınızı bir imzayla
yaparsınız, isterseniz ödemenizin önemli
bir bölümünü ileri tarihlere bırakabilir,
Yapı Kredi'den **kredi** kullanırsınız.*

Hesabınızda yeterli para bulunmasa bile,
nakit ihtiyacınızı Yapı Kredi VISA ile
karşılarırsınız. Kredi limitiniz dahilinde,
her an nakit para çekebilirsiniz.**

Yapı Kredi VISA ile, Yapı Kredi'deki
vadesiz hesaplarınızı kullanabilir,
TELEBANKA'lardan **günde 24 saat**,
yılda 365 gün hizmet alırsınız.

Yapı Kredi VISA ile tüm bu ayrıcalıklara
ve dünyanın en çok kabul gören kredi
kartına sahip olursunuz.

Siz de Yapı Kredi'ye gelin.
Türkiye'nin ilk gerçek kredi kartını,
Yapı Kredi VISA'yı alın.
Bu avantajlardan ve Aktif Bankacılık
Çağrı'nın daha birçok kolaylığından,
olanağınızdan yararlanın.

Bugün "yeni bir hayat"a adım atın.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

* Yurtiçi harcamalarınızda ekstreyi izleyen on gün içinde kredi kartı harcamalarınızın en az % 25'ini ödemek kaydıyla, borcunuzu ileri tarihlere erteleyebilirsiniz.

** 583 Yapı Kredi şubesi, 24 saat hizmet veren TELEBANKA'lar, dünyanın dört bir yanında VISA sistemine dahil 20.000 bankanın şubeleri ve VISA sistemine bağlı 30.000'ten aşkın ATM'den (otomatik vezne) nakit çekebilirsiniz.